

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Ioannis Tollenarii Brvgensis e Soc. Iesv Specvlvm
Vanitatis Sive Ecclesiastes Solvta Ligataq. Oratione
Dilvcidatvs**

Tollenaer, Jean de

Antverpiæ, 1635

Specvli Vanitatis Ecclesiastae Capvt Septimvm.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68633](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68633)

SPECULI
VANITATIS
ECCLESIASTAE
CAPVT SEPTIMVM.

SECTIO PRIMA.

ECCLESIASTES.

VERS. 1. Quid necesse est homini maiora se
quærere, cùm ignoret quid conducat sibi in
vitâ suâ numero dierum peregrinationis suæ,
& tempore, quod velut vmbra præterit? Aut
quis ei poterit indicare quid post eum futu-
rum sub Sole sit?

METRICA PARAPHRASIS.

QVOD malum, Superi! quod esse dicam,
Quod nemo exhibeat datam marito
Sorti coniubij fidem iugalem?
Sed præsentia nauseans, nouisque
Et magnis inhians, prius cupita
Sortis quilibet audet esse adulter?
En ruris patrij impiger colonus
Clitellasque, bouesque, tribulumque,
Et molimina sarculi perosus,
Nil actum putat ad beatitatem,

Ni mercis Cypriae insitor procellas
 Myrtoï pauidus secet profundis:
 Mercator Peruës, Tagique gazis
 Ac Tartessiaci satur fluenti,
 Affectat lituosque, adorasque,
 Et raucas Getici tubas Gradui:
 Miles laurigero insolens triumpho
 Fasces somniat, & Ducum secures,
 Et Regum trabeas, decusque fama.
 Sunt & queis Veneres, iocos, lepores,
 Furtiuus agitant labella votis.
 Sed quid præcipites spei necesse est
 Ventis omnibus explicare vela?
 Ah! nescit miserum genus Promethei,
 Quid vitam faciat beatiorum.
 Non quod splendidius venustiusque,
 Idem optabilius beatusque.
 Dulces si liceat meo arbitratus
 Soles degere, perlubens superba
 Fastus cornua contraham, caputque
 Angusto cochleæ sinu recondam.
 Imis vallibus incubans arundo
 Iram fulminis imbriumque ridet:
 Celsis turribus inuident procellæ,
 Et quercus nimio comarum honore
 Siluarum dominas, Iouis trifulca
 Terrent spicula, turbinesque Cauri.
 In magnis minor est quies, minusque
 Sistet præcipitem salus ruinam.
 Euectus Phaëthon patris quadrigis,
 Euersus Phaëthon patris quadrigis.
 Pennis Dædalides in astra raptus,

Z z

Pen-

Pennas Icario exiit profundo,
 Salmonens tonitru cians rotarum,
 Mox vero tonitru ruit peremptus.
 Rhamnus dum solio arborum superbit,
 Flammâ vindice cessit in fauillam.
 Felix quem faciunt pericla cantantur,
 Tu sortis memor, & memor salutis,
 Ne celsæ cumulum struas ruina.
 Quod sis, id cupias lubens videri:
 Nec quidquam potius priusve ducas.
 Vitæ summa breuis, feroxque Parca
 Spem longi vetat inchoare voti.
 Quid languens animum vsque & vsque versa
 Per fastidia fluctuantis æui?
 Et semper noua vota fabricaris
 Vitæ præpete concitus volatu,
 Quam momenta auido vorant hiatu,
 Vt Sol igneus abligurit umbras?
 An fors anxia cura te fatigat,
 Quid longâ serie superfutura
 Mundo parturiant dies & horæ?
 Heu! superuacuo peris labore.
 Prudens temporis ordinem futuri
 Sub caligine noctis obserant
 Lucis arbiter, arbiterque noctis.
 Æqui tu modò consulas bonique,
 Quod præsens tibi commodarit hora.
 Ritus cetera fluminis feruntur,
 Quod nunc hospitio ferentis aluei
 Riuos leniter excipit minores,
 Mittens Oceano ammiun tributum;
 Nunc ripæ immemor, imperansque campis,

*Euertit platanosque, populosque,
Diffundens nemore hospites procellas.
Felix, qui Superis die dicato,
Iucundum potuit sonare Vixi.*

PROSA EXEGETIS.

PRAECEDENTI Capite extremo eorum seu demen-
tiam seu arrogantiam perstrinxit Ecclesiastes, qui
immodicâ cupiditate in quæuis vota præcipites, cælum
precibus fatigant: nunc eorum animos, qui supra ce-
teros & supra fortunam suam eminere desiderant, tri-
plici ratione compefcit. Primò, quia insignis temeri-
tatis est in hac rerum humanarum caligine alta & præ-
cipitio vicina sectari: præsertim cùm ignoret homo,
quid sibi ad vitam benè beateque instituendam con-
ducat. Deinde, quia momentanea huius vitæ breuitas
magnos conatus elidit, & ambitiosos in medio hono-
rum cursu destituit. Denique, quia ignorat, quod tanto
animi ardore concupiscit, sitne futuris casibus ac tem-
poribus accommodatû. Expendamus paulisper singula.

Dicebat olim Socrates, vt quis architecturæ peritiâ
consequatur, aut agri colendi, aut hominibus imperan-
di, posse homines ingenio perficere, suoque arbitratu
deligere; sed quæ in his potissima sunt, Deum sibi re-
feruare, eorumque nihil non hominibus obscurum esse.
Neque enim constare ei, qui agrum conserit, quis mes-
sem sit collecturus; neque architecto, quis domum sit
inhabitaturus; neque imperandi perito, an imperatorio
munere fungi expediat. Scio plerisque hominum splen-
dida modestis, magnifica securis anteferri: sed

*Crede mihi, benè qui latuit, benè vixit: & intra
Fortunam debet quisque manere suam.*

ZZ 2

cuius

Vide Xe-
nophon-
tem lib. 1.
Α' πομπη.

Homo quid
sibi expe-
diat igno-
rat.

Ouid. li. 3.
Trist. Eleg.
4.

*Ambitionis
fina ruina.*

Sueton. in
Nerone
c. 12.
Vide Baro-
nium anno
Christi 44.

Seneca E-
pist. 94.

Sueton. in
Iulio Cæs.
c. 76.

Dan. 4. 30.

cuius limites vbi semel transgressus fueris, nullus ambitioni terminus est, nisi præcipitium, aut ruina: idemque contingit quod in fabulis testudini, quæ cum volatum affectasset, ab aquilâ in sublime euecta, moxque ab eadem dimissa, ipso lapsu collisa est: aut quod Icaro cuidam sub Nerone (quem Simonem Magum fuisse Philastrius cum aliis affirmat) qui cum volatum tentasset, primo conatu iuxta Principis cubiculum decidit, ipsumque cruore resperfit. Sic ambitiosus quilibet nullum cupiditati suæ terminum præfigit, nulloque potest loco consistere, non aliter, quam in præceps deiecta pondera, quibus ruendi finis est, iacuisse. Quid Cn. Pompeium in Africam, quid in Septemtrionem, quid in Mithridatem & Armeniam, & omnes Asiæ angulos traxit? Infinita scilicet cupido crescendi, cum sibi vni parum magnus videretur. Quid C. Cæsarem in sua fata pariter ac publica immisit? Gloria & ambitio, & nullus supra ceteros eminendi modus. Vnum supra se ferre non potuit, cum Respublica supra se ferret duos. Neque hîc stetit ambitio; sed æmulo è medio sublato, nullum sibi oblatum honorem nimium putauit. Itaque & continuum gessit Consulatum, & perpetuam Dictaturam: insuper prænomen admisit Imperatoris, & statuam inter Reges, & suggestum in Orchestra. Sed & ampliora etiam humano fastigio decerni sibi passus est, sedem auream in Curia & pro tribunali, templa denique, aras, simulacra iuxta deos, puluinar, Flaminem, Lupercos. Et quis tandem crescendi finis? non alius quam ruina, quæ quidem in illâ ipsâ aureâ sede miserum oppressit, quâ supra ceteros eminebat. Quid Nabuchodonosorem dicam? cui extremum pænè exitium attulit diuinitatis affectatio. Certè con-

duci-

dicibilis illi fuit ad brutorum conditionem è folio
 deturbari, quàm ab insanâ multitudine diuinis hono-
 ribus extolli. Nam ab hominum consortio extermina-
 tus, præsentissimum animæ pabulum in brutorum
 pascuis adeptus est; & inter opaca nemorum, ac lustra
 ferarum, humanitatis sensum, Dei que ac sui notitiam
 inuenit, qui paulò antè diuinis honores exposcens,
 nec Deum nec se nouerat. Ita profectò se res habet, &
 in vniuersum nihil est quòd maiores animo nostro te-
 nebras offundat, quàm ambitio: nihil quod hominem
 magis serenum sui que compotem reddat, quàm ani-
 mi submissio. Adspiret igitur ad honorum fastigia
 quicumque voluerit, & nascendi fortunam cupiditate
 transcendat; ego veriùs cum Regio Vate pronuntia-
 bo: *Bonum mihi, Domine, quia humiliasti me, vt discam* Psal. 118,
71.
iustificaciones tuas.

Quod autem de honoribus asserui, idem de diuitiis
 dictum volo, qui alter modus est supra fortunam emer-
 gendi. Tamen enim vulgus hominum in diuitiis api-
 cem felicitatis humanæ collocet, ego tamen hæc stulta
 vulgi iudicia contemnens, mea que me paupertate ac
 ceteris fortunæ meæ congruis inuoluens, cum Eccle-
 siaste dicam: *Quid necesse est homini maiora se quarere,*
cùm ignoret quid conducatur sibi in vitâ suâ? Quid, inquam,
necesse est homini quarere quod ignoret, imò verò
quod non ignoret an conducatur? Quid necesse est qua-
rere, quod inuentum non solum inutile, sed etiam per-
niciosum esse fat nouit? Quid necesse est sequi, quod
assequi miserum est? Blandiatur aurum, quibus vo-
luerit, oblectet opum cupiditas; ego sanè nihil in vitâ
acerbius, nullum veriùs tormentum extare contendam.
 Nihil opus ad hanc veritatem stabiliendam Philoso-
 pho-

phorum placitis : vnica nos apud Phædrum fabella
vulturis, cadaueri canis insultantis, docebit, quàm veri
nominis pœna sit auri cupiditas.

Phædrus
lib. 1. Apo-
log.

*Humana effodiens ossa thesaurum canis
Inuenit ; & violauit quia Manes deos,
Iniecta est illi diuitiarum cupiditas,
Pœnas vt sanctæ religioni penderet.
Itaque aurum dum custodit, oblitus cibi,
Fame est consumptus. Quem stans vulturius super
Fertur locutus: O canis meritò iaces,
Qui concupisti subitò regales opes,
Triuio conceptus & educatus stercore.*

*Vita breui-
tas cohibere
debet im-
modicas cu-
piditates.*

Non dispar fortuna contingit iis qui per diuitias supra
fortunam conantur emergere : quorum conatus & stu-
dia ex eo etiam vanitatis redarguit Ecclesiastes, quòd
exiguo numero dierum peregrinationis huius circumscri-
buntur, & tempore quod velut vmbra præterit. Ridemus,
senes auaros, quòd minùs restat viæ, eò plus quærere
viatici (quid enim aliud quàm inutiles sarcinas, & iti-
neris impedimenta congerunt?) & non ridemus nos-
ipsum, qui hac tantâ vitæ breuitate circumscripti, pro-
cul à metâ abesse non possumus? Quid enim est vita
nostra? Ait Iacobus Apostolus: *Vapor est ad modicum
parens, & post hæc exterminabitur. Quid est vita nostra?*
Nuntius est celeriter percurrens, gutta roris antelucani,
halitus oris hibernus, spoliolum temporis, vmbra
somnia. Quid est igitur tam vanum, quàm his tam
angustis vitæ limitibus obseptum, opes aliquot sæcu-
lis suffecturas corradere, longam honorum seriem
disponere, ad dignitates humano fastigio maiores ad-
spirare?

Horatius
Carm. 1. 1.
Od. 4.

Vita summa breuis spem nos vetat inchoare longam.

Et

Et ut longior esset, stultum tamen est à fortunâ rebus-
 que ab arbitrio fortunæ pendentibus subsidium futuri
 temporis aut solatium petere, quæ cæcâ nos cupidita-
 te in nocitura certè numquam satiatura præcipitat.
 Quantò iucundius est nihil poscere, nec ex fortunâ
 pendere? Quod enim futuri temporis incerta fors vo-
 luit, quare potiùs à fortunâ impetrem ut det, quàm à
 me ne petam? Enimuerò quid omnino petam, si tam
 cæca futuri temporis caligo mortalium providentias
 omnes eludit? Quid si etiam eiusmodi futura sunt
 tempora, ut omnino formidandum sit vllam Reipu-
 blicæ partem attigisse? Quid si etiam tam periculosa,
 ut longè optabilius futurum sit in imâ plebe delitescere,
 quàm diuitiis aut honoribus inter ciues suos emi-
 nere? *Quis enim homini poterit indicare quid post eum fu-
 turum sub Sole sit?* Vnum est quod certò scitur, & uti-
 liter inculcatur; ferius, ocyùs, moriendum esse omni-
 bus. Post mortem verò quòd iudicium durum his qui *Sap. 6.*
presunt fiet, & potentes potenter tormenta patientur. hoc
 illis assiduè ruminandum, qui ad altiora semper adspi-
 rant. Ceterùm quid earum rerum, quæ nobis in vitâ
 obuersantur, optabilius sit, aut conducibilius, multis
 deinceps versibus ostendit Ecclesiastes.

SECTIO SECVNDA.

ECCLESIASTES.

VERS. 2. Melius est nomen bonum, quàm vi-
 guenta pretiosa:

METRI-

ODI, *delicias queis myrothecion*
In probrum liquidis prodigit imbribus:
Et queis casaries stillat amaraco,
Et ceruix crocino madet:
Queis frontem balano splenia temperant,
Pectus Sidonio diffluit unguine,
Et mersi Phario luxuriant pedes:
Et ne singula persequar,
Quos nubes tepidis ambit odoribus
Pastani superans delictum soli,
Vincens impliciti schidia cinnami, &
Medi vulnera corticis.
Eheu! quàm tenuis ludificat vapor
Sponsos Penelopes, Alcinoi genus!
Quàm caro opprobrium fœdaque putidi
Luxus nausea venditur?
Quid rores casie? quid nebula croci?
Unguenti que liquor defluus è comis?
Aura ludibrium, semiuirum decor,
Mordacis populi iocus.
Qui semper bene olet, non bene olet: neque
Qui ructat pretium est in pretio mihi.
Quantò nobilius complet odoribus
Virtus sidereas domos?
Quos virtutis odor dissociabili
Secernit populo, hos fama nepotibus,
Ceu vitæ speculum, postuma consecrat:
Bustorumque superstites
Per vasti spatium subuehit ætheris,
Supra terrifici regna tonitru,

Septemque imbriferas Pleiadum faces,
Mixtos indigetum choris.

Sic Abra soboles principe cum patre,
Heroës gemini, mystaque & hostia,
Æternum decus ad sacrificos focos
Transscripsere nepotibus.

Sic Iobus domitor sortis, & in necem
Coniurata potens Vincere Tartara,
Palmam corripuit, quam neque Marspiter,
Nec frangat fuga temporum.

Moses Niliacus opprobrium Dei
Scepbris anteferens, damna penatibus
Compensans Superis, ore beatius
Nectar purpureo bibit.

Viuet post genitis charus Isaiides,
Ingentisque anime pars bona Ionathas,
Quos ad calicolum templa adamantino
Curru gloria transtulit.

Quid Graci memorem stemmata nominis,
Et quos posteritas euehit in deos?
En quàm nectareis fragrat odoribus
Virtus parturiens sui.

I nunc, & pretium pone vaporibus,
Imbelleſque comas tinge opobalsamo.
Ni famam redolet vita superstitem,
Frustrà vnguenta paraueris.

PROSA EXEGESIS.

QUANTA olim fuerit vnguentorum celebritas, &
quantus vsus, testis est Athenæus, qui varias vrbes
recensens eo mercatu nobiles, Irinum, inquit, optimum
in Elide & Cyzico: rosaceum nobilissimum ex Phase-

Athenæus
lib. 15.
Loca variis
vnguentis
nobilissima.

A a a

lide,

lide, Capuâ & Neapoli: croceum è Solis Ciliciæ, & Rhodo: nardinum præfertur è Tarso: cœnanthinum è Cypro: excellit amaracinum Coum & Ægyptium, deinde Sidonium. Quod Panathenaicum vocant, Athenis primæ bonitatis est. Verùm vnguentorum præstantia locis imputanda non est, sed artificum peritiæ, & materiæ quæ suppeditatur. Nam Ephesus olim vnguentis clara fuit, & præcipuè Megalio: nunc, inquit, eam sibi gloriam vendicat Alexandria, propter opes quibus abundat, & propter Arsinoës ac Berenices in eâ re tractandâ singulare studium.

Vnguentorum usus.

Vfus autem vt varius, ita frequens erat in balneis, in conuiujs, in ludis, in exequijs, in cultu denique quotidiano. Nec vno aliquo contenti erant vnguenti genere, sed cum delectu cuique parti corporis sua ac propria adhibebant. Quam in rem idem Athenæus versus Antiphani in Vinosis producit:

Lauat is in aureo quodam folio: vnguento

Ægyptio pedes limit & crura,

Phœnicio buccas & vbera,

Sisymbrio verò vtrumque brachium,

Amaracino supercilium, & comam,

Serpyllino cervicem atque genua.

Vnguentorum vis.

Nec absque causâ tam profusi erant in vnguenta veteres: siquidem in comotationibus rosaceo myrtinoque vini fumos temperabant, ac cerebro sanæque menti consulebant: melino etiam ventriculum fouebant, & lethargicorum veterno medebantur: cœnanthinum quoque stomacho benè facit, & illæsam mentem tuetur. Et ne singula persequar, Vnguento, ait Clemens Alexandrinus, tamquam medicamento & auxilio vtendum est, & ad vires languentes excitandas, & ad catar-

Clemens
Alex. lib. 2.
Pædagog.
6.8.

catarrhos siccandos, & ad refrigerationes, & ad pellenda fastidia. Omitto suaueolentiam, omitto vim contra putredinem præsentissimam, omitto cetera, ex quibus facilis est coniectura, quanto in pretio fuerint apud veteres unguenta. vt non immeritò eadem cum bono nomine in contentionem adduxerit Ecclesiastes, *Melius, inquit, est nomen bonum, quàm unguenta pretiosa.*

Quid quòd unguenta magnam habent cum bono nomine famaque ex virtute partâ consensionem ac sympathiam? Primùm enim nihil esse quod ita putredini & corruptioni resistat, atque unguenta pretiosa, testantur Ægyptiorum cadauera (Mumias vocant) quæ non pauca etiamnum visuntur bis mille aut etiam plurius annorum. Quis autem vel mediocriter institutus non affectat nominis immortalitatem? Sed non omnibus contingit ista felicitas. Non deerunt, qui æreis marmorisque statuis nomen suum posteritati consecrent: non deerunt, qui pyramides, mausolæa, palatia excitent, vt scribant nomina sua in terris suis: non deerunt, qui doctam papyrum, veteresque membranas cedro illinant, vt eas à blattis tineisque vindicent. sed nisi ex virtute proflexerit hæc nominis existimatio, frustra erit omnis conatus: in rudera conuertentur vel ipsa Mausolæa, *Et nomen impiorum putrescet, in superbiâ, ambitione, ceterisque vitiorum facibus & mundi vanitate fundatum. Virtuti scilicet hæc nominis debetur æternitas, quæ omni terrena contagione maior ad cælum, verum vnicumque æternitatis domicilium adspirat.*

Deinde unguentum suauis suo temperamento morbis resistit, & ad sanitatem plurimùm condecit. Ita bonum nomen optimus virtutum custos est, & vitiorum propulsator. Cauet enim sedulò vir probus, ne quam

A a a z

existi-

Unguenti cum bono nomine conformitus.

Nomen boni ut unguentum à corruptione præseruat.

Prou. 10, 6.

Vt unguentum corporis, ita bonum nomen animi morbis resistit.

Cic. lib. 3.
de Finib.

existimationi suæ maculam adspergat; non aliter quàm Mus Alpinus (Herminium vocant) omni curâ prouidet, ne pelliculam suam nitentem collutulet, & vt habet symbolum, Mori mauult, quàm fœdari. Est enim hominis ingenui, ait Tullius, & liberaliter educati, velle benè audire à bonis etiam viris: quemadmodum contrà turpissimum ac dissolutissimum genus hominum est, quibus vilis est bonorum existimatio. Verissimum est enim, quod apud Tacitum ait Tiberius, contemptu famæ contemni virtutes.

Tac. lib. 4.
Annal.

Vt vnguentum, ita bonum nomen dignitati congruit.

Nazianz.
Orat. in
Cæsarium.

Præterea vnguentum dignitatis symbolum est. vnde & Summi Sacerdotis & Regum inaugurationibus adhiberi consuevit. At bonum nomen non tantum dignitatis indicium est, sed facilem etiam ad honores & præmia viam sternit. Nihil est enim, ait Nazianzenus, quod hominem ad altiores honorum gradus prouehat, quàm virtus, & fama honestis parta rationibus.

Vt vnguentum, ita bonum nomen amorem conciliat.

Basilii
Epist. 175.

Denique nihil est vnguentorum suauolentiâ præstantius ad amorem conciliandum, hominesque ad se pelliciendos. Quod etiam aliis quibusdam animalibus commune esse tradunt naturalis historiæ Scriptores. Sanè D. Basilii aucupes quosdam refert cicures columbas habere, quarum pennas grato quodam odore perfundant, quo pellectæ aliæ in decipulum abducantur. Et quid aliud esse dicam homines virtute ac sanctitate eximios, nisi pellices, vt ita dicam, columbas, quæ boni nominis sui fragrantiam quamplurimos à mundi illecebris ad suauem Christi iugum, à flagitiosâ vitâ ad virtutem ac sanctimoniam traducant? Talem fuisse columbam accepimus D. Cæciliam, quæ sponsum Valerianum nil nisi faces nuptiales meditantem ad amorem castitatis & Christi sacra pertraxit, cum ille

ille primâ nuptiarum nocte fragrantissimum virginitatis odorem, instar vernantium rosarum, in conclavi sponsæprehendisset. Quid Iosiam Regem sanctissimum commemorem? nonne boni nominis eius fragrantia ad posteros cum fructuosâ virtutum eius recordatione promanavit? Et quis alius Regum Iudæorum, ut notat Iansenius, epicedium lugubremque nœniam obtinuit à Jeremiâ, quam velut ex præscripto le-^{2. Par. 35,}
gis posteris occinerent symphoniaci? Ut non immerito dictum sit à Siracide: *Memoria Josiæ in compositionem*^{25.}
odorus, facta opus pigmentarij, aut, ut sonat Græca littera,
Memoria Josiæ est instar mixtura thymiamatis artificio un-
guentarij confecta. In omni ore quasi mel indulcabitur eius me-
moriam, & ut musica in conuiuio vini. Eccli. 49. 1.

En quanta boni nominis unguentorumque sit affinitas: sed tamen non tanta, quin illa præ bono nomine repudianda duxerit Ecclesiastes. nimia enim unguentorum profusio, ait Clemens Alexandrinus, iusta defunctorum potius quam familiarem vitæ redolent consuetudinem. Vnde non illepidè Martialis ad cœnam vocatus, sed unguentis nō cibis instructâ, ita lusit:

Res falsa est benè olere & esurire.

Qui non cœnat, & ungitur, Fabulle,

Hic verè mihi mortuus videtur.

Martialis
lib. 3. Epi-
gramm. 9.

Itaque unguentum cadauera redolent; at virtus odor spirantium est, aut beatiorē in cælo vitam degentium. Quisquis enim ab odoribus in virâ commendari cupit, is & virum & virtutem exuit, palamque se profitetur, quod animæ deest, à fūco corporis emendicare. Procul arcendos esse eiusmodi sponfos Penelopes, monet D. Hieronymus scribens ad Demetriadem: Cincinnatulos pueros, & calamistratos, & peregrini muris

Nimius
unguentorū
usus effe-
minatorum
est.

Hierony.
Epist. ad
Demetria-
dem.

pelliculas olentes, de quibus est illud Arbitri, Non benè olet, qui benè semper olet, virgo deuitet. Denique, vnguenta momento expirant, & suis moriuntur horis. Vnde præceptum illud Epicuri apud Martialem inculcatur:

Martialis
lib. 13. Epi-
gram. 121.

Vnguentum heredi numquam, nec vina relinquant.

Bonum no-
men opima
est heredi-
tas.

Aut enim viuentis ac spirantis luxui, aut defuncti exequiis impenditur. At contrà bono nomine atque existimatione nulla posteritati solidior à parentibus, nulla magis opima relinquitur hereditas. Hanc olim Æneas Ascanio relicturus dicebat:

Virgil. lib.
12. Æneid.

*Disce puer virtutem ex me, verumque laborem,
Fortunam ex aliis.* —

Cic. lib. 1.
Offic.

Huius potissimam habendam esse rationem, prudenter obseruat M. Tullius. Adhibenda est, inquit, quadam reuerentia aduersus homines. Nam negligere quid de se quisque sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti. Quid igitur? inquiet aliquis. An ad plausum mihi viuendum esse existimas, & captandos inanis gloriæ fumulos? satis amplum mihi theatrum est rectè factorum conscientia. Fateor nihil nobis prius aut potius esse debere præclarè factorum conscientiam. Hæc enim etiam calumniis obruta deletat: hæc concioni ac famæ reclamationi, & in se omnia reponit: & cum ingentem ex alterâ parte turbam contrâ sentientium adspexerit, non numerat suffragia, sed vnâ sententiâ vincit. Quia tamen non nobis tantum nati sumus, sed omnem ab aliis offensionis lapidem amoliri debemus, Proximo famam, ait Bernardus, nobis debemus & prouidemus conscientiam. Itaque nomini ac famæ danda est opera, non vt titulis ac Magistratum insignibus, sed vt vitæ innocentiam, morum-
que

Senec. li. 4.
de Benefic.
c. 21.

Bernardus
Scrm. 7. in
Cantica.
Bono nomi-
ni danda est
opera.

que probitate comparetur. Laudat hoc institutum in Traiano Plinius his verbis: Ac mihi quidem intuenti sapientiam tuam, minus mirum videtur, quod mortales illos caducosque titulos aut deprecereis, aut temperes. Scis enim ubi vera Principis, ubi sempiterna sit gloria: ubi sint honores, in quos nihil flammis, nihil senectuti, nihil successoribus liceat. Arcus enim, & statuas, aras etiam templaque demolitur & obscurat obliuio, negligit carpitque posteritas; contra contemptor ambitionis, & infinitæ potestatis domitor ac frenerator animus, ipsâ vetustate florescit, nec ab ullis magis laudatur, quam quibus minimè necesse est. Non ergo perpetua Principi fama, quæ inuitum manet, sed bona concupiscenda est. Ea porro non imaginibus & statuis, sed virtute ac meritis prorogatur. Quod autem Traiano, laudatissimo apud Ethnicos Principi, dixit Plinius, id quilibet sibi dictum putet, ut nimirum bonum nomen atque existimationem non tam parentum titulis aut fumosis imaginibus, neque externâ specie, aut inani populi plausu, sed vitæ innocentiam, morumque honestate consecetur, sibi que persuadeat (quod aiebat Socrates) eos expeditâ & compendiariâ viâ ad gloriam venire, qui id agerent, ut quales videri velent, tales etiam essent. Ac tantumdem quidem de bono nomine, quod pretiosis vnguentis præferendum censet Ecclesiastes; nunc cum eodem ad aliarum rerum delectum gradum faciamus.

Plinius in
Panegy.

Val. Max.
lib. 7. c. 2.

SECTIO

SECTIO TERTIA.
ECCLESIASTES.

VERS. 2. & dies mortis die natiuitatis.

METRICA PARAPHRASIS.

DICITE lacteoli, mea mellea turba, puelli,
 Quis primum tactu cognita terra parens:
 Dicite, qui tenero vagitu impellitis auras,
 Dicite, nam vestris fletibus omen inest,
 Fas sit ab elingui mihi poscere verba palato:
 Et vobis etenim fas sine voce loqui.
 Non ego Thessalico fatorum arcana ciebo
 Carmine, non speculis indita spectra petam,
 Non promam phialas: vnum est quod scire laboro,
 Cur toties A! E! lingua tenella sonet.
 Mammæ atque Tatas rudibus dictasse labellis,
 Supremum est gerula vix satagentis opus:
 Ast hic sponte sua sat conscia corda futuri
 Criminis auctores voce tremente notant.
 Heu video, quisquis primordia clara salutat
 Lucis, & à vitæ limine carpit iter,
 Supplicij fontem plorans balbutit Adamum,
 Auctoremque sui vulneris edit Euam.
 Scilicet hæc fors est turмали sanguine cretis:
 Hæc eadem Regum culmina pœna premit.
 Regia puniceo soboles lacrymatur in ostro:
 Rustica progenies stramine fulta gemit.
 Me quoque, quem sceptris natum, de matre cadentem
 Purpureo nutrix fouerat aula sinu,

Const.

Consimilis simili vagitus lege sub aurâs
 Protulit: hoc vitæ flebilis omen erat,
 Quæ genus Iapeti lacrymarum flumine mergit,
 Flumine, quod nullo margine claudit aquas.
 Ecquid enim vita est? Spolium breue labilis æui,
 Et, qui per vacuum surgit inane, vapor.
 Quam quot pauperunt, totidem momenta vorarunt.
 Hei mihi, quod lucrum est tot reperisse neces!
 Nonne vteri satius fuerat tenuisse sepulchrum,
 Quàm tot vallatos ingemuisse malis?
 Ecce fremunt erebi pestes, quas omine fertur
 Lurida non fausto Nox peperisse Stygi.
 Hinc furor, hinc rabies, inimicæque matribus arma,
 Hinc febris, hinc tabes, hinc malefuada fames.
 Sternitur ante diem morborum victima corpus,
 Adflictumque solo tabida membra trahit.
 Crapula distendit, frangit labor, otia soluunt:
 Nescio quæ cruciet carnificina magis.
 Utque nihil moueat, funestaque concitet arma,
 Hoc satis est, in se funeris arma gerit.
 Nec minùs astrigenam vitiant contagia mentem,
 Dum luteos habitat, carnea septa, lares.
 Ingenij vires eneruat blanda voluptas,
 Cura tabifico viscera dente vorant.
 Spes avidis voti fastidia languida necit,
 Territat exsanguis pallida larua timor.
 O vitam inustam! tamen hæc tam tristia festum
 (Hoc placet, ô Superi!) promeruere diem.
 Cur aliquis nato tantorum herede malorum
 Gaudet, & heu! Genio lacte meroque litat?
 Cur stillant liquidâ rorantia tempora nardo?
 Cur lambunt madidas florea ferta comas?

Hic cui festa strepunt tanto celebrata tumultu,
 En gemit, & lacrymis pascitur ipse suis.
 Ah melius Cestij, melius sensere Agathyrsi,
 Et qui Threïcium Thermodoonta bibunt.
 Illis atra dies, & pullo sirmate digna,
 Quâ primùm tenero vagij ore puer.
 Illis fausta dies, niveoque notanda lapillo,
 Quâ domitis fato fletibus, ora vacant.
 Et tamen est aliquis lesso qui funera plangat?
 Qui violet teneras ungue furente genas?
 Atque aliquis sectis decorat monumenta capillis?
 Atque aliquis Phario polluit ora luto?
 Usque adeone mori miserum est? tàmne horrida mors est?
 Quæque metum tollit, tot parit vna metus?
 Quid toties fato iam functi fata timemus?
 Vivimus in fatis, atterimurque nece.
 Partimur cum morte diem; tamen integer ille
 Ad cumulum vitæ est, integer ille necis.
 Quid morimur toties, ut morti victima restet?
 Optandum semel est, ne moriari, mori.
 Quid metuis larvas? personam detrahe morti:
 Mors quoque blanditias, & quod ametur, habet.
 Hæc laceras tumidi post naufraga murmura ponti
 Optatâ puppes in statione locat.
 Hæc post Sisyphie vitæ molimina, matris
 Componit placido corpora lasa sinu.
 Hæc mentem post tabifica contagia carnis,
 Natalem eternâ condere luce iubet.
 Ergo apage in ventos vanescat amabilis error,
 Tot vitæ dulci nomine acerba premens.
 Non mihi natalis, qui mille ad funera ducit,
 Dum quam dat vitam quelibet hora rapit.

Hunc

Hunc volo natalem, qui postuma secula pandit,
In qua nil mortis spicula iuris habent.

PROSA EXEGETIS.

MAGNA olim contentione certatum est, plausūne
an planctu, lætitiā an lacrymis prosequendus es-
set dies natalis. Et quidem Persæ diem suum, teste He-
rodoto & Athenæo, effusâ lætitiæ significatione colue-
runt. Romani quoque nullo die lautius curati, num-
quam ludis magnificentioribus delectati. Et verò si in-
tra naturæ limites consistat ratiocinatio, nonne exi-
mum quoddam bonum vita censenda est, quæ si
numquam fuisset, nihil homini reliquorum bonorum
contingere potuisset? Nihilominus tamen antiqui Ga-
ditani, Thraces, Cauasiani, Brachmanes, & Indorum
Gymnosophistæ nascentes lacrymis prosequerantur,
tamquam carceri aut ergastulo mancipatos, & ad cor-
pus, Græcè *σώμα* siue *σῆμα*, id est ad sepulchrum dam-
natos: mortuos verò cum cantu musicisque instru-
mentis efferebant, tamquam contagionis humanæ vin-
culis exemptos, & in puriorem auram respirantes. Et
conformiter huic persuasioni nobilissimi Græcorum &
Romanorum sapientes philosophati sunt, imprimisque
Plato profert illud Euripidis: *Quis nouit utrum viuere
mori sit, mori autem viuere?* Quid Romanus Seneca? Non-
ne vides, inquit, qualem vitam nobis rerum natura con-
cesserit, quæ primum nascentium omen fletum esse vo-
luit? Hoc principio edimur, huic omnis sequentium
annorum ordo consentit. De morte autem quid sentit?
Dies iste, inquit, quem velut extremum reformidas, æ-
terni natalis est. Mors malis omnibus finis est, plu-
rimis remedium, nonnullis votum, quæ nos in altâ pa-

Meliore
dies mortis
an dies na-
turalis.
Herodot.
in Clio.
Athen. l. 4.

Plato in
Gorgia.
Seneca ad
Polybium,
cap. 23.

Idem E-
pist. 102.

Macrob.
lib. 1. in
Somn.
Scip. c. 10.

ce ac tranquillitate constituit. Quinimò, teste Macrobio, antequam Philosophiæ studium adolesceret, qui sacris carimoniis præfuerunt, aliud esse inferos negarunt, quam ipsa corpora, quibus inclusæ animæ carcerem horrendum tenebris, fœdum sordibus & eruore patiuntur. Hoc animæ sepulchrum, hoc Diris concealta, hoc inferos indigitarunt: & omnia quæ inferis fabulosa assignavit antiquitas, eadem in nobismetipsis & in ipsis humanis corporibus assignare conati sunt. Itaque Lethen, siue oblivionis fluvium, errorem dicebant animæ obliuiscens diuinæ originis suæ maiestatem: Phlegethonta verò, flammam irarum, & incendia cupiditatum: rursus Acherontem, humanæ varietatis dolorem, & ægritudinem animi fluctuantis esse affirmabant: Cocytum verò, quidquid homines in luctum lacrymasque compellit: Stygem denique, quidquid humanos animos gurgitibus immergit odiorum. Sed quamuis hæc satis plausibiliter & splendide (de veritate mox videro) à Mythologis disputentur, non vna tamen ventilanda superest controversia circa hoc Ecclesiastæ paradoxum, *Melior est dies mortis, quam dies natiuitatis.*

Vita magnum Dei munus.

Primum enim aduertendum est, non dicere Ecclesiasten, meliorem aut optabiliorem esse mortem quam vitam (licet id passim Ethnicorum sapientes dicere non reformident) sed id proprie didacticeque loquendo falsum est, & Christianis auribus repudiandum. Tametsi enim variis calamitatibus ac miseriis obnoxia sit vita mortalium, quis neget tamen eximium esse Dei munus, & bonorum omnium fundamentum; quæ si nunquam fuisset, ne ipsa quidem aterna beatitudo potuisset homini contingere. Quinimò si quid in ipsâ morte gratum acceptumque reperitur, id neque morti adscriben-

bendum est, neque ex ipsâ morte percipitur (quæ nihil nisi naturæ destructionem ac suauissimi luminis priuationem continet) sed omnis illa postuma beatitas, & beata æternitas, secundum Deum, vitæ laudabiliter actæ accepta referenda est, & homini, non quæ mortuus est, sed quæ potiore sui parte immortalis est, fruenda transcribitur.

Abfit igitur, vt mortem vitæ prætulerit Ecclesiastes; sed aliud est, diem mortis diei natiuitatis anteferre.

*Dies mortis
dies natiuitatis
præferatur.*

Quamuis enim à die natali iucundum vitæ munus profluxerit, tantum tamen limi facis que trahit hæc scatebra, vt dubitandum sit interdum, plûsne suauitatis an amaritudinis ab hoc fonte promanet. Contrà verò, tametsi fatalis ille dies gratissimum vitæ lumen extinguit, alterum tamen accendit vitæ melioris, & felicitatis longè cumulatoris. Quemadmodum aurora licet astrarum nobis lumen extinguat, damnum tamen illud abundè nobiliori Solis splendore compensat.

Et quidem quod attinet ad præsentis vitæ calamitates, cui non mortalium sunt exploratissimæ? Prælucen- te nobis inprimis faciem ipso Siracide, palamque denuntiante, *Fugum graue super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturae in matrem omnium.* Vt non immeritò malorum imminentium præ- sagus infans quidam Saguntinus (quo anno Saguntus ab Hannibale deleta est) iam ex utero materno natus, in eundem protinus sit reuersus. Et quis nouit, an non omnibus idem datum sit malorum prognosticon? Certè, D. Augustino teste, dum infans non à risu sed à fletu orditur hanc lucem, quid malorum ingressus sit, ne- sciens quodammodò prophetat. Solum, dum natus est, ferunt risisse Zoroastrem: nec illi boni aliquid mon- strosus ille risus portendit, quippe nihil illi magicæ

Vita præ- sens plena est miseris.

Eccli. 40. 1.

August. lib. 21. de Ciuit. c. 14.

Plin. lib. 7. cap. 16.

artes profuerunt, quò minùs à Nino Assyriorum Rege
 subiugaretur. Sed latiùs adhuc ploratus huius causas ex-
 plicat diuus Bernardus : In sordibus generamur, in tene-
 bris fouemur, in doloribus parturimur : ante exitum
 miseris oneramus matres, in exitu more vipereo lacera-
 mus, mirum quòd non ipsi pariter laceramur. Primam
 vocem plorantes edimus, vtpote in vallem lacrymarum
 ingressi. Et vix ingressi, de egressu monemur : *Homo*
natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis mis-
eriis. Quinimò vt ait Seneca, ex illo die, qto primùm
 infans lucem vidit, iter quoque mortis ingressus est,
 accessitque fato propior : & illi ipsi, qui adiiciuntur
 adolescentiæ anni, vitæ detrahuntur. Agunt opus suum
 fata, nobisque sensum necis auferunt : & quò faciliùs
 obrepat mors, sub ipso vitæ nomine delitescit. Infan-
 tiam in se pueritia conuertit, pueritiam pubertas, iu-
 uentutem senectus abstulit. Incrementa ipsa, si bene
 computes, damna sunt. Et ne tantillo spatio libera sit
 homini respiratio, *repletur multis miseris.* Vt enim ægri-
 tudinis dolores præteream, ait D. Gregorius, hæc ipsa
 corporis nostri, quæ salus vocatur, ægritudo est. Nam
 otio tabescit, opere deficit : inediâ deficiens, cibo refi-
 citur vt subsistat ; refectione lassescens, abstinentiâ re-
 leuatur vt vigeat ; labore vegetatur, ne quiete torpeat ;
 quiete refouetur, ne laboris exercitatione succumbat :
 fatigata vigiliis, somno reparatur ; oppressa somno, vi-
 giliis excutitur, ne peius suâ quiete lassetur : cumque
 inde molestias inuenit, vnde vitare molestias quæsiuit,
 malè fauciata de ipso suo medicamine languescit. Adde
 nunc fortunæ ludibria, æmulorum calumnias, amico-
 rum perfidiam, inimicorum violentiam ; adde dome-
 stica cupiditatum bella, dum alium ambitio numquam
 quieta

Bernardus
 Serm. Fe-
 rix iv. Ma-
 ior. hebdo-
 madæ.

Iob 14, 1.

Seneca
 Consol. ad
 Marciam,
 cap. 21.
 Nascendo
 morimur.

Greg. c. 22.
 in c. 7. Iob.

quieta sollicitat, alius diuitias, quas optauerat, metuit, & voto laborat suo. Quid plura? Lacrymæ citius nobis deerunt, quàm causa dolendi. Itaque nihil optabilius in hoc tempestuoso rerum humanarum oceano fluctuantibus, quàm portum aliquem securæ quietis occupare. Eiusmodi portum solam esse mortem, ait Seneca: quem qui inuenit, inquit, illum magna & æterna pax exceptit: non paupertatis metu, non diuitiarum curâ, non libidinis per voluptatem animos carpentis stimulis incessitur; non inuidiâ felicitatis alienæ tangitur, nec suæ premitur; nec conuitiis quidem vllis verecundæ aures verberantur: nulla publica clades conspicitur, nulla priuata: non sollicitus futuri pender ex euentu. Tandem ibi constitit, vnde nil eum pellat, vbi nil terreat.

Sen. Consolat. ad Marciam.

Hæc aliaque infinita, quæ suus cuiilibet animus subijcere potest, satis manifestè adstipulantur huic sententiæ Ecclesiastæ, *Melior est dies mortis, quàm dies natiuitatis*. Sed tamen hæc nimis frigide, nec satis neruose à Senecâ eiusque similibus disputantur: qui cum magno verborum apparatu mortis felicitatem amplificauerint, tandem eò dementiæ deuoluntur, vt omnem cum morte sensum exstingui, nihilque post mortem superesse contendant. Accipite quæso stolidam hanc Senecæ sapientiam. Quis eum non diuinum aliquem Theologum fuisset arbitratus, cum dixit, diem mortis natalem esse æternitatis? Sed ecce quàm turpiter in Consolatione ad Marciam hallucinatus est. Mors, inquit, in illam nos tranquillitatem, in quâ antequam nasceremur iacuimus, reponit. Si mortuorum aliquis miseretur, & non natorum misereatur. Mors nec bonum nec malum est. Id enim potest aut malum esse aut bonum,

Absurda Stoicorum de morte sententia.

Sen. Consolat. ad Marciam, cap. 19.

bonum, quod aliquid est: quod verò ipsum nihil est, & omnia in nihilum redigit, nulli nos fortunæ tradit. Non potest id fortuna tenere, quod natura dimisit: nec potest miser esse, qui nullus est. Nec minùs absurdè delirat ad Lucilium ita scribens: Ego diu mortem expertus sum. Quando, inquis? antequam nascerer. mors est, non esse id quod antè fuit, sed quale sit iam scio: hoc erit post me, quod ante me fuit. Potestne quidquam ad solatium huius mortalitatis dici frigidius? Vbi iam superba illa philosophicæ libertatis ostentatio, cuius causâ non dico omnis vis fortunæ, sed vita ipsa, singulare Dei munus, ac propemodum Deus ipse contemnitur, si non è seruitute quisquam in meliorem statum asseritur, sed in nihilum omnino redigitur? Vbi nunc illa tam verbosè commendata pax, & æterna tranquillitas, si nullus huius tranquillitatis sensus gustusve percipitur? Quod enim aliud brutis animantibus solatium est, quàm morte dolores omnes extingui? quæ tamen licet morbis obsita, rostro, dentibus, unguibus, & quacumque vi possunt, fatalem à se mortis imminentis necessitatem propulsant. Naturâ scilicet magistrâ edocentur, vix tantum acerbitatis ac miseriarum in orbe reperiri, cui non multis partibus etiam mortalis vitæ bonum præponderet. Maneat igitur, iniquè à Senecâ, aliisque, qui tam turpiter circa animorum immortalitatem hallucinantur, diem natalem fatali præponi. Neque enim id quod nihil est, in contentionem cum tam eximio Dei dono potest adduci: neque generosus animus propter obuias vitæ huius difficultates ac misérias hoc tantum boni debet à se repudiare.

Sed neque flagitiosis hominibus hæc, quam tractamus,

Idem Epist. 54.

mus, Ecclesiastæ sententia suffragatur, quos fatalis hora à paruis ad immensa, à momentaneis ad æterna transmittit inferorum supplicia: quibus vt olim Tityj iecur in escam vulturis idemtidem renatum Poëtæ fabulantur, ita in æternæ mortis pabulum nunquam interitura pullulat immortalitas. Tantum enim abest, vt mortali vitæ præferri possit hæc mors, vt ne cum ipsâ quidem possit naturali morte conferri. Nam, vt rectè notat D. Augustinus, nulla maior aut peior est mors, quàm vbi non moritur mors.

*Impius dies
mortis non
est melior
die natali.*

Aug. lib. 6.
de Ciuit.
c. vlt.

Quid igitur sibi vult hoc suo paradoxo noster Ecclesiastes, *Melior est dies mortis, quàm dies natiuitatis?* Solis nimirum illis hæc electio conuenit, quibus in æternitate repositum est aliquid hac mortali vitâ præstantius. Qui in hac vitâ gementes, & ad feliciorē alteram adspirantes, cum Prophetâ Iob ita philosophantur: *Militia est vita hominis super terram, & sicut dies mercenarij, dies eius. Sicut seruus desiderat umbram, & sicut mercenarius præstolatur finem operis sui: sic & ego habui menses vacuos, & noctes laboriosas enumeravi mihi. Si dormiero, dicam: Quando consurgam? & rursum expectabo vesperam, & replebor doloribus vsque ad tenebras.* Solis inquam illis hæc electio conuenit, qui in vitâ mortem, in morte vitam contemplantur, & cum Apostolo in hos gemitus erumpunt: *Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis huius?* Quod cuiusmodi sit, latiùs explicat Hugo Victorinus. Audi, inquit, anima, qualis sis in hoc mortali corpore. Onerata peccatis, irretita vitiiis, capta illecebris, affixa membris, confixa curis, distenta negotiis, contracta timoribus, afflicta doloribus, erroribus vaga, suspicionibus inquieta, sollicitudinibus anxia, aduena in terrâ inimicorum, coinquinata cum

*Viris probis
melior est
dies mortis
quàm natiuitatis.*

Iob 7, 1.

Rom. 7.
24.

Hugo Victor. lib. 1.
de Spiritu
& animâ,
Tom. 3.
Operum
S. August.
c. 62.

mortuis, deputata cum iis qui in inferno iacent. Si talis est animæ conditio in hoc mortali carcere, nonne merito in hæc suspiria erumpit, quicumque vitæ laudabiliter actæ sibi conscius est, & subinde cælestes in terris delicias virtutis ac pietatis merito prælibavit: *Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis huius?* & cum Regio Vate: *Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo: me expectant iusti, donec retribuas mihi. Quem admodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum: quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* Quid enim? an non his omnibus, qui sic animo comparati sunt, optabilior est dies fatalis, quàm natalis? Planè quilibet ita sentit, si modò aliquid sentit. Quod vsque adeò verum est, vt plurimi etiam hunc diem velut nuptialem extremis cruciatibus ac tormentis redimere non dubitauerint. Recordamini generosos Christi athletas, animæque magnæ prodigos Martyres. quantis in ipsâ morte lætitiis inceserunt? Quanto perfundi gaudio necesse fuit B. Ignatium, qui ad bestias damnatus, cum rugientes audiret leones, ardore patiendi accensus exclamauit: *Frumentum Christi sum, dentibus bestiarum molar, vt panis mundus inueniar.* Quanta animi alacritas in Laurentio, cui sic in craticulâ ludere, & in mediis flammis tyranno libuit insultare: *Assatum est iam satis; versa, & manduca.* Quantum moriendi ardorem præ se tulit duodennis Agnes? de quâ hæc D. Ambrosius: *Non sic ad thalamum nupta properaret, vt ad supplicij locum læta successu, gradu festina virgo processit. Quæ moram etiam carnifici exprobrans, Age, inquit, quid percussor moraris? Pereat corpus quod amari potest oculis, quibus nolo.* Quid gene-

Rom. 7,
24.

Pl. 141, 8.

Psal 41, 1.

Hieron.
lib. de Scri-
ptorib. Ec-
clesiast.

Ambrosius
lib. 1. de
Virginib.

generosis illis pectoribus tantum alacritatis subiecit, nisi certa fides immortalitatis, & aternæ prælibatio beatitatis? Nos verò viles animæ, & tantis cogitationibus impares, non capimus hæc verè magna. Caligant oculi nostri ad hos soles. Quare mediocribus documentis contenti, audiamus Ecclesiasten salutaribus nos paradoxis erudientem, & à mortis consideratione ad domum funebrem nos deducentem.

SECTIO QUARTA.

ECCLESIASTES.

VERS. 3. Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conviuij: in illâ enim finis cunctorum admonetur hominum, & viuens cogitat quid futurum sit.

METRICA PARAPHRASIS.

PRVDENS memento spernere perfida
 Mundi irretorto lumine gaudia:
 Nec melle Circeo ferinos
 Sub dominâ meretrice vultus
 Lactata ducant corda. Quis abditum
 Fouit cerasten innocuo sinu?
 Quis insolenti impunè mentem
 Letitie famulam dicavit?
 Exesto luxus. Quin potiùs mihi
 Domus terantur limina funebris,
 Quam sauciam luctus coronat
 Coniserâ cyparissus Umbra;

Ccc 2

Quàm

Quàm nuptiales, quæ saliaribus
 Mensas adornat deliciis: quibus
 Et myrrhinæ nubes odorem, &
 Implicitæ philyrâ corollæ,
 Rosæque brumæ præcociſ hospites,
 Crociq; spirent, & breue lilium:
 Quis Bassareus vini procellis
 Nauifragas imitetur vndas.
 Heu! magna luctum gaudia prouocant:
 Fœdasque nubes Cynthius elicit.
 Hinc celat incaſtas liquore
 Pampineo Cytherea flammæ:
 Diſcinctus illinc Threiciâ nepos,
 Calente cœnâ, pugnat amyſtide,
 Et lance Centauri biſformes,
 Et Lapithæ cyathis duellant.
 Odi profanos. Quin potiùs comis
 Sepulchra vulſis obſita, & obuios
 Amplexor atratos, breuique
 Sandapilâ recubans cadauer,
 Orisq; muti doctâ ſilentia.
 Audire tali de cathedrâ iuuat
 Oracla ſunctorum, & potentis
 Flexanima ſine voce vocem.
 Pugillus, inquit, te civeris monet
 Vrnæ hoſpitalem claudere corpora:
 Hæc meta mortales quadrigas
 Carceribus manet emicantes.
 Lauros cupreſſus deprimit; & quibus
 Anguſtus orbis, ſarcophagus ſat eſt.
 Heu vanitas! Quid intumeſcit
 Bulla tenello animata flatu,

Qua nata vento, vento iterum perit?

Sic vita in auras ludibrium fugit.

Hæc mente voluenti subibit

Quot miseris cumulet dolores

Vis dira lethi: quamque puertia

Intaminatis distet honoribus

Futurus horror: dum genarum

Purpura, dum labij corallum

Linescit, astris dum geminas faces

Flammam invidentes lurida nox premit.

O si caducis insolescentem

Hæc moueant simulacra fati!

PROSA EXEGESIS.

PERGIT nos erudire paradoxis suis Ecclesiastes. Cùm enim aliud nihil sit antiquis viuere, quàm epulari, conuiuere, genioque indulgere; nec aliud mori, quàm mœrore contabescere; quis non miretur hoc eius pronuntiatum, *Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij?* Quis enim sanæ mentis taxo & cypressio laurum floreasque corollas, atris luridisque pannis Phrygio opere texta peristromata, mœrori gaudium, inconditis clamoribus ac lamentis suauem Musicam, sandapilæ mensam, morti denique vitam posthabendam ducat? præsertim cùm non tam mali omnino videatur vox esse conuiuij, vt cum luctu aut funere debeat in contentionem adduci.

Certè moderatum legitimumque conuiuium rem esse non modò honestam ac iucundam, sed sacram etiam ac religiosam, veteres arbitrati sunt. Nam Scythis olim solemne fuit per conuiuia iurare: & Athenæo teste, omnis conuiuialis cœtus sui causam apud veteres ad

Legitimorum conuiuium commendatio, Athenæus lib. 5.

Deum referebat. & Asclepiades apud Pausaniam, moderatum conuiuium deorum conciliabulum nominauit, ad quod non modò Heroas, verùm ipsum quoque Iouem deosque omnes accedere posse credidit. Quam autem gratum acceptumque sit hominibus, vel solà nomenclaturâ docemur. Testis est enim Clemens Alexandrinus, conuiuia non priscis tantùm Ethnicis, sed primis etiam Christianis ἀγάπης, tamquam mutuae inter homines charitatis non symbola tantùm, sed & vincula, fuisse nuncupata. Quemadmodum enim forum negotiorum causâ, ait Plutarchus, ita conuiuia ad conciliandos hominum animos frequentamus: neque vilius rei nobis suauior in conuiuio debet esse gustus (si modò homines sumus, & non instar pecudum ad pastum proiecti) quàm amicitia. Euenus olim, eodem Plutarcho teste, suauissimum ciborum condimentum ignem esse pronuntiauit, Homerus salem diuinum, quòd multis rebus admixtus, easdem lapidas gratasque reddat: alij famem optimum ciborum condimentum esse contenderunt: reuera tamen diuinissimum cenæ mensæque condimentum est amicus, qui suavi cordataque affabilitate conuiuas pascit.

Cle. Alex.
Pædagog.
lib. 2.

Plutarchus
in Præfat.
lib. 4. Sym-
posiac.

Præf. 7.
Sympos.

Conuiuiorū
abusus.

Sed quamuis Deo hominibusque res non ingrata sit conuiuium; nihil est tamen tam sacrum, quod non profanet humana temeritas: nihil tam suaue, quod non in amaritudinem vertat. Itaque conuiuia, quæ prius mutuae inter homines beneuolentiæ & charitati seruiebant, mox vitiis omnibus fomitem ac materiam præbere cœperunt. Quid enim aliud magnifico illo conuiuiali apparatu spectauit Persarum Rex Assuerus, quàm superbam vanamque opum suarum ostentationem? Quid Candidatorum olim apud Romanos in

Erher 1.

Cicer. pro
Milone.

epu-

epulas ac vina profusio, nisi turpem ambitionem, & venalium suffragiorum mercatum continebat? Quid dicam foedissimum illud luxus & ingluuici certamen inter Antonium & Cleopatram apud Macrobius, inter Stratonem & Nicoclem apud Athenæum? Vultis Veneres & prostibula? quantum istiusmodi portentorum videre fuit in illis verè funestis epulis Caligulæ & Heliogabali? Vultis etiam cædes & sanguinem? Dabo cœnas Agamemnonis, & in iis Regum Regem adulteri manu obruncatum: dabo Thyestæas epulas, & in iis filiorum carnes à parente deuoratas. Et ne quis fortasse hæc fabulis accensenda existimet; nōne Aftyages Rex Medorum Harpago secretorū suorum conscio, & consiliorum participi proprium filium epulandum apposuit? nōne Absalom Amnonis fratris sanguine regales epulas funestauit? Infinita sunt istiusmodi tragicorum conuiuiorum exempla: vt nunc ea, quæ minoris sunt improbitatis, omittam, & in iis temulentiam, ventrisque seruitutem, ebriorum rixas & conuitia, patrimoniorum dilapidationes, ac dispendia rei familiaris: quæ subinde tanta sunt, vt Thyestæas epulas quodammodo repræsentare videantur, dum nescio quis helluo, prodigus, decoctor, vxoris ac filiorum carnem ac sanguinem deuorat, id est, facultates omnes ac necessaria vitæ subsidia abdomini suo consecrat. Quæ cum non raris ac tragicis aliquot exemplis, sed quotidianis vitiis & frequentissimis flagitiis sint comprobata, nōne meritò pronuntiauit Ecclesiastes, *Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij?*

Quid enim tam luctuosum reperiri potest in domo luctus, quàm hæc verè deploranda? quid tam funestum, quàm hæc viua funera? Nam cetera quidem, quæ in domo

Macrobius
lib. 3. Sa-
tur. c. 27.

Athenæus
lib. 12.

Iustinus
1. 1. c. 5.

2. Reg. 13,
28.

Domus fu-
nebris com-
mendatio.

domo funebri reperiuntur, documento nobis sunt potius & consilio, quàm dolori: *in illà enim finis cunctorum admonetur hominum, & viuens cogitat quid futurum sit.*

Cena lugubris Domitiani. Xiphilinus in Domitiano.

Quare si cum conuiujs instituenda comparatio est, ceteris repudiatis, vnicum Domitiani conuiuium cum domo funebri in contentionem venire posse iudico, quod hoc modo primis Patritiorum & Equestris ordinis apparari iussit. Conclauē erat laquearibus, pavimento, parietibus atratis, & in eo nuda sedilia. Huc singulos absque comitibus nocte iubet introduci, ac primum iuxta vnumquemque columnam collocat instar cippi sepulchralis, in quo nomen eius scriptum erat, pendeatque ex eà lychnuchus paruulus, vt assolet in monumentis. Tum nudi pueri atramentoque oblitri tamquam spectra quaedam ingrediuntur, eosque horribili saltatione circumeunt, eoque facto, ante ipsorum pedes consistunt. Ad extremum omnia, quae in exequijs mortuorum adhiberi solent, in vasis eodem modo eis apposita fuerunt. Cœna interim peragebatur magno omnium silentio, vt qui timore panē exanimati essent, Domitiano insuper sermonem de iis quae ad mortem ac funera pertinent, super mensam ingente. Hoc ille salutare sibi ac Senatoribus documentum parauerat, nisi ad extremum risum potius quàm sapientiam captasset. At in domo funebri nihil fictum aut fucatum; sed è sarcophago, velut è cathedrâ, mutum cadauer, quouis Oratore disertius perorat, nobisque certam communis naturæ conditionem persuadet: Nullum ab hac fatali lege exemptum: hoc esse debitum ab vnoquoque naturæ tributum: hac lege nos in vitam ingredi, vt pares cum vitâ passus mors ipsa promoueat: quotidie partem aliquam de vitâ decerpi: ac
tum

tum quoque dum crescimus, vitam decrefcere: diu nos ad mortem venire, ſemel peruenire: quando autem peruenturi ſimus, incertum eſſe: neque enim, vt fieri ſolet in militari delectu, ſecundum ætatem citari nos è tabulis cenſualibus, ſed à ſolo Dei nutu pendere diem ſupremum.

Quæ cum docemur, ſimul illud etiam animaduertimus, quantæ temeritatis ſit, dignos pœnitentiæ fructus, ac melioris vitæ conſilia in ſeram, & fortè nunquam venturam differre ſenectutem. Dic enim, obſecro, quid longa vitæ ſpatia metiris, cum nullum vitæ momentum in tuâ ſit poteſtate? veniet fortalſe tempus, cum horridæ noctis conticinio citatus, inducias in craſtinum petas, nec imperres. Certè nullas Baltaſar obtinuit, intempeſtæ noctis comellatione in ruinam Imperij conuerſâ. Certè nullas impetrauit Holofernes, qui ſomno vinoque ſepultus, breues vnius noctis tenebras coniunxit æternis: nullas temulentus Amnon accepit, nullas infamis parricida Abſalom; vt ſexcenta alia, nimis, heu! luctuoſa prætermittam. Sed demus aliquem certioreſſe redditum, ad effetam ſe planeque decrepitam ſenectutem peruenturum, quid animi aut vigoris huic deponſano ſupererit, vt cacodæmonis laqueos, quibus ſe toto vitæ decurſu intricauerit, perfringere poſſit? Quid, inquam, animi ſupererit ad conſtigendum *aduerſus Principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum*, cum effero corpore vita doloribus & ærumnis fatiſcet, cum domesticorum lacrymæ omnem ad ſe cogitationem rapiant, cum acerbæ illa ſeparatio animo obuertiabitur, cum putredo & vermes in oculos incurrent, cum longa illa & nimis metuenda æternitas, & Iudicis furor, & inferni carceris

Pœnitentia non eſt differenda.

Dan. 5, 30.

Ephel. 6.

D d d

hor-

horror miserum in mille curas distrahent? Ex quibus liquidò conficitur, nihil magis nobis curæ esse debere, quàm vt decretorium illud fecuturæ æternitatis momentum, aut innocentiam vitæ, aut admissorum criminum pœnitundine præuertamus.

En quàm salutaria documenta à sarcophago ac sandapilâ, tamquam funestæ domus cathedrâ, quilibet salutis suæ studiosus referre possit. Sed nimis angusta est intentioni meæ (forfan & Ecclesiastæ) vna quælibet priuata domus funebris. Fingite potiùs animo, (libera enim sunt cogitationes nostræ) fingite, inquam, animo amplissimum mortis palatium, & in eius parte quadam nescio quem ex infelici trabe pendulum, in aliâ cadauer vermibus arrosurum; alibi pulchram faciem putredine dissolutam, alibi vnam cinerum: & fallor, nisi vtiorem aptioremque sapientiæ scholam hîc inueneritis, quàm in horrido Academi luco fabricauit Plato.

Mortis palatii optima schola.

Mortuorum contemplatio anidolum effraus peccata.

2. Machab. 9. 9.

Eth. 7. 10.

Sueton. in Vitellio.

Speculum delicatorem in morte.

Inuenietis, inquam, hîc saluberrimum animæ pabulum, & præsentissimum aduersus quælibet peccata antidotum. Quis enim tam proiectæ reperietur audaciæ, vt impias in Deum blasphemias audeat eructare, si vermibus scatens Antiochi cadauer oculis subiecerit?

Quis ambitione superbiaque insolescet, cum viderit Amanum ab infami trabe suspensum? Quis abdomini gulæque seruiet, si meminerit Vitellium vico tractum, ac minutatim discerptum?

Et vt quædam enucleatiùs exponam, introducamus ad spectaculum putridi foetidi que cadaueris in primis eos, qui in deliciis & voluptate atatem degunt, qui toti sunt in cute curandâ: quis poterit iis esse deliciarum gustus, quas in stomachum transmissas, mox abominanda foeditas occupabit? quid proderit tam impensa corpo-

corporis cura, quod mox futurum est esca vermium? Perculit ea consideratio, prout decuit, delicatulum illum, cuius meminerunt Annales Ordinis Prædicatorum. Hic cum omnibus deliciis affluentem ac dissolutam ageret vitam, nullumque sibi de morum mutatione verbum fieri pateretur, Religiosus quidam eum comiter inuisens, ad extremum in digressu vnicum illum ex Isaiâ versum protulit: *Subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes.* Qui versus ita eum pupugit, ut iam nihil animo voluere posset, quam vermes illos, & illas tineas. Quin etiam cum molestam hanc recurrentium cogitationum interpellationem variis ludis fallere, & æqualium solatiis abstergere conaretur, adeo nihil proficiebat, ut etiam magis magisque adheresceret, & identidem recurrerent illi vermes, & illæ tineæ. Quare hoc reputans, Si ipsa cogitatio huius horroris ac foetoris tam esset intolerabilis, quanto foedior ipsa res ac grauior esset futura; Deo tandem vocanti manus dedit, eiusque se obsequio, deliciis abdicatis, mancipauit.

Vide Platū
l. 3. de Bono
stat. Relig.
lig. c. 38.

Isa. 14. 11.

Sed ne huic vni immoremur, alios etiam in palatium mortis introducamus. Accedant igitur illi, qui tam facile è formoso vultu libidinis flammam concipiunt, & velut in speculo mortis contemplantur formosam Iezabelem, non illam quæ fuerat quondam, pellacibus oculis, lasciuiente gestu, miniata & cerussata, oculis stibio depictis, toto denique corporis habitu cultuque ad lasciuiam composito; sed qualis Deo vindicante comparuit, cum imperio Iehu è fenestrâ præceps data, sanguine cerebroque lapides adpersit, & mox à canibus dilaniata, vix ossium tenues reliquias ad spectaculum reseruauit. Intueantur hoc speculum libidinosi, & cum

Speculum
libidinoso-
rum in
morte.

4. Reg. 9,
37.

stupore dicant, *Hæcine est illa Iezabel?* & immoren-
tur diutiùs, iterumque ac sæpiùs repetant, *Hæcine est
illa Iezabel?* I nunc, & amorem putridi cadaveris amo-
ri diuino præpone. Sed breuitati consulendum est.

*Speculum
superborum
in morte.*

Itraque superbos nunc ad hæc spectacula introduca-
mus: qui, si purpurâ ac bysso, gemmisque & auro
conspicui in publicum prodierint, ceruicem erigunt,
supercilium fingunt, ceteros velut umbras minores
præ se despiciunt. Heu! quàm vana sint hæc omnia,
mors facile persuadet. Quid enim vestes pretiosæ, qui-
bus ad fastum abutuntur, sunt aliud, quàm mortis
spolia? Certè magnus ille Sultanus Ægypti Saladinus
ex omni pretiosâ suppellectili, insignibusque Imperato-
riis, non purpuram, non paludamentum, non torques,
non diadema, non monilia, sed vnicum se pannum
funebrem sepulcro illaturum esse, publicâ præconis vo-
ce per castra promulgauit. Quid dicam de Maiestate,
summi que Imperij dignitate, quàm hæc nihil sit, mors
sola confitetur. Accede, si placet, ad Regum Princi-
pumque tumulos, & vide, an aliqua dignitas oris, an
aliqua maieestas ossium, an aliquod pulueris discrimen,
an putredinis maius aliquod pretium, quàm in ple-
beiorum sepulcris inueniatur. Nullum, ni fallor, inue-
nies. Quemadmodum enim (vt eleganter cecinit Ma-
phæus Barberinus, nunc Sanctissimus Ecclesiæ Pater
Urbanus VIII.)

*Maphæus
Barberinus
in Poëmat.*

*Ingentem subitus siluam dum corripit ignis,
Confundunt cineres quercus, humilesque myricæ;
Sic cunctos extrema dies insignibus æquat.*

*Schorrus
in Vitâ
Borgiae.*

Certè nullum pristinae maiestatis indicium inuenit no-
ster Franciscus Borgia in Isabellâ Augustâ Caroli V.
defunctâ coniuge: cuius cadauer Illiberim transferen-
dum

dum cum in suam fidem recepisset, peracto itinere, aperto loculo, qui testaretur illam ipsam esse Augustam, ex toto comitatu repertus est nemo. Nam cum moriens, quâ erat verecundiâ, mandasset, ne quis cadauer attingeret, aut aromatibus condiret; mox æstu Hispanico in putredinem diffluens ita deformis apparuit, ut spectantibus stuporem simul incuteret & horrorem. Tum Borgia tacitus hæc secum: Hæcine illa sunt lumina, quæ omnium in se oculos conuertebant? hæc maiestas illa, quæ nutu regna concutere videbatur? Tunc Isabella? tunc Augusta? Fallunt oculi? aberrat mens? sed non fallunt. Nimirum hæc est rerum humanarum vicissitudo. Hæc spectacula domus funesta nobis suppeditat, hæc documenta suggerit. Quæ cum tanti sint ad æternitatem momenti, præclare dixit Ecclesiastes, nullum esse in orbe tam lautum conuiuium, nullas tam opiparas dapes, quæ tantum animæ nostræ palato, atque hæc funebres epulæ, sapere debeant. Sed sequamur porro Sapientis nostri vestigia, ludicra feriis, iucunda seueris posthabentis.

SECTIO QUINTA.

ECCLESIASTES.

- VERS. 4. Melior est ira risu: quia per tristitiam vultus, corrigitur animus delinquentis.
5. Cor sapientium vbi tristitia est, & cor stultorum vbi lætitia.
6. Melius est à sapiente corripì, quàm stultorum adulatione decipi.

Ddd 3

7. quia

7. quia sicut sonitus spinarum ardentium sub
ollâ, sic risus stulti: sed & hoc vanitas.

METRICA PARAPHRASIS.

VT regno pluuij Iouis
Nimbus turgida nubila
Arctoi Borea rigor
Acri flamme dissipans
Detergit liquidum aethera;
At contrâ imbricator Notus
Leni murmure sibilans
Subtextit nebulis polum,
Astrorumque operit faces:
Sic frons tristior adspici,
Et risu potior, graui
Regnans ore seueritas,
Obiectu scelerum hispidis
Tergit nubila mentibus,
Nec Suade eloquio est opus,
Vt per praua ruentium
Frenet præcipites gradus.
Sat censore oculo increpans,
Mutâ voce loquacibus
Maestate supercill
Pondus nutibus aducit.
At vultus hilares nouum
Semper parturiunt scelus,
Dum laus dira patrantibus
Blanda interuenit obstetrix,
Applausuque alitur nefas.
Quis vos, ô stolidi, furor

Hor-

Hortatur puerilibus
 Mentem pascere risibus?
 Quis ludos gerula, & iocos,
 Et plausus melimelaque,
 Sectarique crepundia?
 Nescitis, sapiens quibus
 Sese deliciis beet?
 Virtus letitiæ insolens
 Rebus pascitur arduis.
 Per lugubria funerum,
 Per ludibria temporum,
 Præclarisquæ laboribus
 Iunctas inuidiæ faces,
 Affectat sapiens polos.
 Illi pectora circuit
 Custos iustitiæ rigor:
 Illi gaudia parturit
 Luctus letitiæ parens.
 At cor stultitiæ dapes
 Inter & Bromium natat:
 Nil dignum fatuus viro
 Molitur, nihil arduum
 Designant resides manus.
 Per lusus, veneres, iocos,
 Ævum degener exigens,
 Hoc se suspicit vnico
 Regum culmimbus parem,
 Si stultum populi fauor
 Fausto murmure luserit.
 Quam non perniciem ingerunt
 Voces blanda canentium,
 Venalisque loquacitas,

Cum

Cùm dant auribus omnia,
 Nil cordi? O Procerum luem,
 Sceptrorumque potentium!
 Hoc fastigia Principum
 Fido subsidio carent,
 Libertate morientium;
 Et queis omnia suppetunt,
 Vna hos destituit fides.
 Ah! ne me similis furor
 Vulgi flatibus incitum
 Per ludibria fluctuum
 Turpi naufragio obruat.
 Discerptum potius inuet
 Flagris à Sapientie
 Vitam ducere vulnere,
 Quàm popysmate decipi
 Stulto stulta canentium.
 Nam quid blanditiæ obstrepunt
 Casso iudicij sono?
 Ut flamma populans fragor
 Imbellem stipule struem,
 Spinarumve loquacium,
 Nil præter strepitum ciet;
 Sic fucata loquacitas,
 Quæ passim vitio fauens
 Puluillos cubito adsuit,
 Aures iustitiæ indigas
 Casso murmure verberat.
 An non hæc quoque Vanitas?

PROSA EXEGESIS.

ALIVD ad institutionem nostram paradoxum è proximo sumit Ecclesiastes: paradoxum, inquam, si verborum corticem potius quam nucleum spectemus. Quid enim attinet iram præ risu lætitiæque commendare, si, vt infra docet, *ira in sinu stulti requiescit?* Verfu 10. aut, vt priscus Cato, iratus non nisi tempore distat ab infano? Sanè si Senecam audimus, nihil moderatum Ira brevis infania est. suadet hic affectus: totus in impetu doloris est: armorum, sanguinis, suppliciorum minimè humanâ furens cupiditate: dum alteri noceat, sui negligens, in ipsa irruens tela, & ultionis secum multa tracturæ avidus. Quidam, inquit, è sapientibus iram dixere breuem infaniam; æquè enim ac illa sui impotens est, decoris oblita, necessitudinum immemor, in id, quod cœpit, pertinax & intenta, rationi consiliisque præclusa, vanis agitata causis, ad despectum æqui verique inhabilis, ruinis sumillima, quæ super id, quod oppressere, franguntur.

Sen. lib. 1.
de Irâ, c. 1.

Quare magnopere succenset Aristoteli asserenti, necessariam quandoque esse iram, nec quidquam sine illâ expugnari posse, nisi illa impleat animum, spiritumque succendat. Itaque illam pro armis esse iis qui benè utantur. Quod, inquit, verum foret, si velut bellica instrumenta sumi poniq̄ue posset induentis arbitrio. Hæc autem arma, quæ virtuti dat Aristoteles, ipsa per se pugnare, nec expectare manum. Adde, quòd ad ardua quælibet capessenda satis ipsâ ratione est instructa natura, nihilq̄ue stolidius excogitari potest, quàm hanc ab iracundiâ petere præsidium: rem stabilem ab incertâ, fidelem ab infidâ, sanam ab ægrâ. Sed neque ad corri-

An opus sit
irâ ad ar-
dua susci-
pienda.

Idem c. 16.

Ecc

pien-

Hieron.in
Ioëlem.

piendum aut increpandum irarum stimulis est opus: nam & verborum acrimonia, à ratione quàm ab irâ profecta, pungit vehementiùs; multoquè certius sedatus animus, quàm turbulentus, sceleribus supplicia decernit. Vnde Hieronymus, Rectè, inquit, laudatur illud Architæ Tarentini, qui cùm villico suo iratus esset, Iam te, inquit, caderem, nisi iratus essem. Itaque si noxio præcidenda ceruix, aut insuendus in culeum parricida, sedebit pro tribunali Iudex non furens aut frendens, sed vultu ipsius legis, quæ iis quos non nouit, imò nunquam futuros sperat, irasci non potest: & illa solemnia verba, *Lege age*, seuerâ magis & graui, quàm rabidâ voce concipiet. His similia pro Stoicâ suâ apathiâ disputat Seneca.

Seuera ac
tristia lætis
blandisq;
preferen-
das
Prou. 27, 6.

Plutarch.
de Discrim.
adul. &
amici.

Iuuenalis
Sat. 10.

Sed siue hæc vera sunt, & omnis iræ affectus à correptione fraternâ eliminandus est, siue moderatio potius affectuum adhibenda, & immodica tantùm in vitio habenda sunt (quod magis conforme est Philosophiæ Christianæ) ad mentem Ecclesiastæ nihil interest, qui eandem hîc iram vocat, quam Seneca seueritatem: & hoc vnum contendit, seuera ac tristia sapientum monita lætis ac suauibus adulatorum ludibriis præponderare. Nam, vt alibi docet, *meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis*. Plutarchus hoc inter monita amicorum, & assentatorum plausus interesse scribit, quod inter vnguenta & pharmaca: quemadmodum enim vnguenta tantùm ad oblectationem luxumquè comparata sunt, pharmaca salutem & incolumitatem spectant; sic adultores auribus tantummodò lenocinantur, sapientes autem & amici cordati hoc agunt,

— *vt sit mens sana in corpore sano.*

Quis

Quis autem dubitet, vtilia dulcibus, seria ludicris, solida adumbratis anteferre? Quis tali gaudeat oblectatione, quam pernicies consequatur? aut quis illam repudiet acerbiter, quâ salus animique vigor instauretur? Aiunt vespas oleo immerfas confestim emori, eadem verò mox aceto dilutas reuiuiscere. Sic acria plerumque ingenia blanditiis & adulationibus deprauantur: quæ si paulò seuerius tractentur, & vident iucundius, & proficiunt vberius. Quare magnopere mihi semper arrisit illud Regij Prophetæ votum, *Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Vtrumque sapienter, cum ex hoc extrema pernicies, & illo fructus incredibilis redundet.

Dico perniciosum esse stultorum adulatione decipi. Ac geminam quidem hac in re perniciem deprehendo, extremam scilicet iudicij cæcitatem, vel potius dementiam, & morum corruptelam. Quod ad dementiam animique cæcitatem attinet, opportunè monet Antisthenes, minus perniciosum esse in coruos quàm in adulatores incidere: quòd hi viuentibus, illi mortuis oculos eruant. Cùm enim nimium sibi quisque placeat, facile est adulatoribus amoris proprio fucum facere, vt non tantum propriis laudibus, quarum vix umbras habet, ornari se quisque patiat, sed etiam arroget alienas atque indebitas. Quid, obsecro, Xerxem Persarum regem bellum Græcis inferentem dementauit, ac in exitium impulit, nisi stulta Principum adulatio? cùm alius diceret, non laturos nuntium belli, & ad primam aduentus eius famam terga versuros: alius, illà mole non vinci solùm Græciam, sed obrui posse, verendum ne vacuas vrbes desertasque inuenirent, &, profugis

Ecc 2 hosti-

Basilii in
Hexaem.
Hom. 8.
Vide Caus.
finum Polyhist.

Ps. 140, 5.

Stobæus
Serm. 11.
Adulatio
mentem
execat.

Sen. lib. 6.
de Benefi-
ciis, c. 31.

hostibus, vastas solitudines, non habituri vbi tantas vires exercere possent: alius, illi vix rerum naturam sufficere; angusta esse classibus maria, militi castra, explicandis equestribus copiis campestria, vix patere celum fatis ad emittenda omni manu tela. Sed quam vana dederint adultores isti gaudia, mox tanti exercitus dispendio, & illâ Scriptorum omnium monumentis decantatâ clade cognouit. Nimirum *sicut sonitus spinarum ardentium sub ollâ*, inquit Sapiens, *sic risus stulti*: quemadmodum, inquam, ignis è leui spinarum stipulâ lebeti subiectus impar est coquendis carnibus, aut solido calori suppeditando, sic adulatio planè futilis est & inefficax, vt ab illâ solido gaudio cor incalescat.

*Adulatio
morum cor-
ruptelam
intehit.*

Alterum exitij genus est morum corruptela. Sequitur hæc pestis eam, quam modò dixi, animi cæcitatem. Cùm enim honestissimum, quod est in vitâ, corrumpat adulatio, id est veram laudem, iustissimum virtutis præmium; & supposito, vt ita dicam, aurichalco, auream sapientiæ monetam adulteret; faciliè vitia pro virtutibus obtrudit. Libenter enim nobis ipsis indulgemus, & quidquid in nos adulatio sine pudore congest, tamquam debitum vsurpamus. Optimos nos & sapientissimos affirmantibus assentimur, cùm sciamus hæc auribus dari. Nec desunt qui indebitas laudes admittant, etiam cùm maximè contraria faciunt. Mitissimus ille in ipsis suppliciis audit, in rapinis liberalissimus, in ebrietatibus ac libidinibus temperantissimus. Et quis ambigat, quin vitia virtutum nominibus ita paliata latius serpent, & faciliùs propagentur? Quis credat Neronem in tale ac tantum naturæ monstrum euasurum fuisse, nisi tot parasitos vitiis suis applaudentes inuenisset? Cùm enim vix hominum numero censeri possit,

posset, inuenit Tiridatem Armeniæ Regem, qui Nero Tac. lib. 13.
nem suum Deum & sua fata diceret. Nempe à Corbu-
lone in regnum restitutus erat, & vicies centena aureo-
rum millia acceperat, vt Cæsarem hoc fuce adulatio-
nis ornaret.

Et verò, quid aliud propositum est parasitis, sycophantis, ceterisque adulatoribus, nisi vt illos ludibrio exponant, quos immodicis in cælum laudibus extol-
lunt? Ne credas, inquit Hieronymus, laudatoribus, Adulatores quos laudant, irrident.
immò irrisoribus ne aurem libenter accommodes: qui Hieronymus Epist. ad Rustic.
cùm te adulationibus fouerint, & quodammodò impo-
tem mentis fecerint; si subito respexeris, aut ciconia-
rum deprehendes post te colla curuari, aut manu auri-
culas agitari asini, aut æstuantem canis protendi
linguam.

Quantò optabilior est amica sapientis reprehensio?
quæ, vt ait Clemens Alexandrinus, veluti chirurgia Cle. Alex. lib. 1. Pædagog. c. 8. Reprehensio adulatione potior.
quædam est affectionum animi: vti etiam medicæ po-
tioni quandoque similis est probri insimulatio, quæ
resoluit affectiones quæ iam occalluerunt, impudicæ-
que & libidinosa vitæ sordes expurgat, fastumque ac
superbiam deprimens, verum sanumque hominem sibi
reddit ac Deo. Quàm opportuna fuit B. Monicæ acer- Augustinus lib. 9. Confess. c. 8.
ba illa ancillæ exprobratio, cùm meribibulam vocaret?
non tantùm fortassis ad morum conformationem seria
cohortatio valuisset.

Hæc autem reprehensio nemini magis optanda, Sincera reprehensio felicibus optanda.
quàm cuius felicitati passim omnes adulantur. Rarò fe-
lici vera contingit amicitia: plerique fortunam eius co-
lunt: & cùm operosa adulatione in eius se beneuolen-
tiam insinuent, non cogitant quàm facile sit gratiam
referre felicibus. An quæris, quâ potissimum ratione?

Senec. lib. 6.
de Benefic.
c. 33.

Dic illis, ait Seneca, non quod volunt audire, sed quod audisse semper volent. Plenas aures adulationibus aliquando vera vox intret. Effice ne felicitati suæ credant. Parumne in illum contuleris, cui fiduciam permanentem semper potentia excusseris, docuerisque mobilia esse quæ dedit casus, & maiore cursu fugere quam veniunt? Nescis quantum sit pretium amicitia, si non intelligis multum te ei daturum, cui dederis amicum.

Etiā inimici reprehensio quandoque utilis.

Plutarchus lib. de Virtut. capiend. ex inimicis.

Sed ne inimici quidem admonitio aut reprehensio semper repudianda est. Quid enim refert quæ manu medicum mihi poculum porrigatur, dummodò optata sanitas inde consequatur? Rectè dictum est ab Antisthene apud Plutarchum, ad salutem & incolumitatem tuendam opus esse aut amicis ingenuis, aut acerbis inimicis: quòd illi, dum admonent peccantes, hi, dum maledicunt, à vitiis reuocant. Sed quoniam hoc tempore ad liberè loquendum parè vocem amisit amicitia, loquax autem est assentatio; superest vt ab inimicis verum audiamus. Nam vt Telephus, cum Medicum nancisci non posset, vulnus hostili lanceæ submit: sic ij, quibus non adest beneuolus admonitor, maleuoli inimici verba ferant oportet, quæ ipsorum delicta castigent. Quæ res cum inciderit, reprehensionem ipsam spectare conueniet, non animum maledicentis. Quemadmodum enim is, qui Prometheus Thesallum cogitabat occidere, casu tuber ita percussit atque dissecuit, vt seruaret hominem, ruptoque tubere, periculo & fœditate liberaret: ita non rarò fit, vt conuictum per odium & similitatem impactum medeatur animi morbo vel ignorato vel neglecto.

Quæ tamen præclarè à Plutarcho animaduersa sunt, & promiscua reprehensio subinde ad salutem con-
ducit,

ducit, multum tamen interesse docet Ecclesiastes, quis reprehendat, dum ait, *Melius est à sapiente corripi*. Nam & adulescentes nonnumquam assumptâ seueriori personâ corripiunt, sed in nugis tragœdias excitant. Et quem admodum in Menandri Comœdiâ falsus Hercules inducitur clauam gestans, non grauem, nec rigidam, sed molle quoddam & inane figmentum: sic assentatoris libertas mollis est & inefficax, & reprehensio futilis, carpens scilicet res quasdam leuiculas, & grauissima animi vulnera dissimulans. Hunc in modum adulescentes olim Ptolemæo (cùm discendi cupidus videretur) de linguâ, de versiculo, de historiâ digladiantes, ad mediam vsque noctem reluctabantur; at verò seuienti, tympanis vrenti, vectigalibus populum opprimenti, nullus ex omni numero resistebat.

*Adulescenter
quandoque
personam
sumit mo-
nitore, sed
in nugis.*

Deinde non semper opportuna est inimici reprehensio: non rarò etiam mentem exasperat, pudorem pessumdat, odia & vindictam excitat. At sapiens in occasionem excubat, & opportunis occurrit remediis: nec lapsis continuò insultat, sed ipse per ambages in animum sese insinuat; obseruans illud B. Nili: Cùm aberrantem corrigis, verba misceto commiserationis: sic enim aures emolliuntur, & cordi lumen accenditur. Cerrè nutrices pueris in lutum inconsideratè cadentibus non accurrunt, vt verberibus illos aut maledictis onerent, sed erigunt, abluunt, consolantur; sed postmodum tandem obiurgant & castigant. Nec pueris tantùm conuenit ea reprehensionis ratio, sed viris etiam grata est atque opportuna per ambages in animum delapsa insinuatio: imò Regibus imprimis ac Magnatibus, qui tantò minùs reprehensionis sunt capaces, quòd omnia sibi concessa arbitrantur.

*Sapiens op-
portune re-
prehendit.*

*Nilus Epi-
scopus De-
cad. 11. Pa-
trarchi 17.*

hac

hac in parte singularis industria Prophetæ Nathan, qui Dauidem adulterij simul atque homicidij reum feuerâ oratione castigaturus, quàm appositè in animum eius sese insinuauit? Nempe velut aliud agens commiserationem mouit erga hominem vnicâ ouiculâ, quam ad solatium suum nutrierat, spoliatum, & furorem aduersus diuitem eiusdem ouiculæ raptorem. Cumque eò Dauidem adduxisset, vt in improbum illum excan-

^{2. Reg. 12,}
^{5.} descens, exclamaret, *Viuit Dominus, quoniam filius mortis est vir qui fecit hoc*, ita suo ipsius præiudicio damnatum aggressus est: *Tu es ille vir. Hæc dicit Dominus Deus Israël: Ego vnxi te in Regem super Israël, & dedi tibi domum domini tui, & vxores domini tui in sinu tuo: & si parua sunt ista, aduciam tibi multò maiora. Quare ergo contempsisti verbum Domini, vt faceres malum? & quæ deinceps summâ vehementiâ perorat. Quid plura? tam potenter in animum Regis penetrauit, vt summâ pœnitentia compunctus exclamarit, *Peccaui Domino*. cui Nathan: *Dominus quoque transfudit peccatum tuum, non morieris*. Tam certum salutis præsidium in opportunâ sapientis reprehensione constitutum est. Procul hinc igitur cum fucis suis ac figmentis adulatio: quam satis proscrispit Ecclesiastes, cum eam in lucem protraxit, & cum amicâ sapientis correptione in contentionem adduxit. Sed ne quid hac in parte intactum aut inexploratum prætereat, discusso periculo, quod ab adulatorum blanditiis impendet; nunc ad oppositum vitium digressus, quantopere sapientis animum aperta calumniantium improbitas perturbet, subiungit.*

SECTIO SEXTA.

ECCLESIASTES.

VERS. 8. Calumnia conturbat sapientem, &
perdet robur cordis illius.

METRICA PARAPHRASIS.

NON sic furenti tumida deprensam salo
Ratem procella quassat, aut turbo implicat,
Cum Zephyrus Euro certat, & Borea Notus,
Dubiaque pendet unda quem dominum vocet:
Non sic aquoso fulmen elisum sinu
Cerauniorum culmina adflatu quatit;
Vt maior undis, seuior telo Iouis,
Calumniarum turbo sapientem rotat.
Miseranda virtus! premium quoties sui,
Quoties laboris munus exhausti refert
Linguae impotentis spicula, & fœdâ luc
Opprobriorum petitur immeritum caput.
Non illa vanis plausibus quidem tumet,
Sed nec secures publicæ sperat rei
Popularis vrnae calculo: fucos procul
Adulterino, luce clarescit suâ.
Sed neque probrorum face virtutis decor,
Aut obsolescit sparsus infami luto
Mendaciorum. Lingua, necquidquam furii.
Liuore nemo teste censetur nocens.
Sed tamen vt atrâ nube condensus vapor
Prætexit astra, & Solis auricomæ iubar
Vitale terris inuidet; sic luridis

FFF

Dum

Dum foeta probris odia virtutum decus
 Calumniarum nubilant caligine,
 Hebescit acies lucis, & Sophia nitor
 Radios resorbet: fructus hic vitæ interit
 Prodesse cunctis: robur oppressum iacet,
 Pronisq̄ue habenis rapidus, ac metæ imminens,
 Sufflaminatus gloria cursus perit.
 Quis tanta segni mente prætereat mala,
 Vt non labantem iustus expugnet dolor?
 Tutetur usque pectus æs triplex, tamen
 Pereat necesse est cordis infracti vigor.
 Fertur pudicus Attica Hippolytus decor,
 Dum se nouerca extricat incastris plagis,
 Furiis amantis actus, & diris patris,
 Flexisse biuges littore Ægæo rotas:
 Cùm subito in astra turgidum creuit mare,
 Ac tauriforme Tethys è gauido fitu
 Monstrum profudit. Ilicet rupto iugo
 Sonipes uterque soluit imperia, & viam,
 Quæ terror aperit, deuio carpit gradu.
 Hic tandem habenis victus Hippolytus ruit,
 Tenerumq̄ue frenis corpus implicuit miser,
 Raptusq̄ue per virgulta, per acutos rubos,
 Laceris cruentas artubus sparsit vias,
 Omniq̄ue trunco corporis spoliū dedit.
 Miserande iuuenis, quo (malum!) freto edita
 Serena pristis ora fœdauit tibi?
 Lacerum cadauer clamat atque insons cruor:
 Calumnia, & non pristis, hoc monstrum fuit.

PROSA

PROSA EXEGESIS.

VERE calumnia, & non monstrum aliquod marinum, Hippolyti famam vitamque laceravit quamquam non iniuriâ Mythologi hanc monstri alicuius lineamentis & coloribus adumbrari posse crediderunt. Quod enim monstrum tam crudeliter vinctum in obuios quosque sæuissime compertum, quam calumniatoris lingua in perniciem generis humani grassata est? Quid dico monstrum vnum? ne exercitus quidem numerosissimi tantum sanguinis humani profuderunt. Nemo peritorum existimet, inquit Augustinus, quod minus sit periculum in verbis linguâ mentiendo, quam manibus sanguinem fundendo. *Multi ceciderunt in ore gladij*, ait Siracides, *sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam*. Si multi per linguam suam, infinities certè plures per alienam; cum vnius calumniatricis linguæ spiculo magnam sæpè stragem editam lugeamus. Valeriæ cuidam Dentatæ (sic dictæ, quod cum dentibus nata esset) illud fatale esse aruspices pronuntiarunt, quod exitium allatura esset illi ciuitati, in quam deportaretur. Et vaticinio respondit euentus in Suefsâ Pometiâ florentissimâ tunc ciuitate, in quam deportata est. Ego verò exitium illud Valeriæ adscriptum fortuiti potius casus, quam fatalis alicuius noxæ esse dixero. Illud tamen minimè fortuitum est, quod in quemcumque hominum cætum Dentata calumnia irrupit, omnia tumultu ac dissensione misceat, ac tandem certam ei perniciem moliatur. Ut non immeritò cum stomacho exclamauerit D. Bernardus: Proditores sunt, quicumque in hoc Domini castrum inimicos eius introducere moliuntur, quales sunt vtique detractores

Calumnia
quàm per-
niciosa.

Augustinus
citarus 11.
q. 3. c. Ne-
mo.
Eccli. 28,
22.

Plin. lib. 7.
c. 16.

Bernard. s.
Serm. 3. de
Dedic. Ec-
cl. f.

ctores Deo odibiles, qui discordias seminant, nutriunt scandala inter fratres. Sicut enim in pace factus est locus Domini, sic in discordiâ locum fieri diabolo manifestum est. Non miremini, fratres, si durius loqui videor; quia veritas neminem palpat. Omnino proditorum se nouerit, si quis fortè, quod absit, vitia quælibet in hanc domum conatur inducere, & templum Domini speluncam facere dæmoniorum.

*Calumnia
in aulis
Principum
maximè
versatur.*

Sed rariùs in Religioso cœtu grassatur hæc pestis: in aulis ferme Principum sedem figit, & in illis optimum quemque sibi victimam designat. Cùm enim ex inuidiâ alienæ dignitatis aut eminentis cuiusdam virtutis calumnia nascatur (miseris enim & abiectis nemo inuidet) aut maioris alicuius depressione eminere conatur, aut alienæ probitatis atque innocentie obrectatione virtutis opinionem aucupatur. Denique magnum fit oportet & illustre quod æmulationem prouocet, è quâ deinde calumniarum seges vberissima nascatur.

*Calumnia
vix com-
pescitur.*

Et quis compescat maledicas has linguas, quibus non minùs familiare est calumniam, quàm spiritum ipsum alterno pulmone diffundere? Nemo certè, nisi qui vitæ spiritum intercluserit. Faciliùs enim ventos vtribus clausuris, faciliùs imbres in ipso nubium sinu colligaris, quàm inimico in pectore calumniam.

*Nonsulli
calumnias
superbè
contemnunt.*

In hac tantâ calumniandi libidine quæri potest imprimis, quo animo sapiens calumniis circumuentus esse debeat. Si Stoicos audierimus, Instar rupis, inquit, quæ rabidis Oceani pulsata fluctibus, nullum assidue percussione ostendit vestigium. Eodem modo hæc sapienti libertas quæritur, ait Seneca, non vt vobis facere non liceat iniuriam, sed vt ille omnes iniurias inultus dimittat, patientiâque se ac magnitudine animi defen-

*Seneca de
Const. sa-
pientis, c. 9.*

defendat. Sic in certaminibus sacris plerique vicere, cadentium manus obstinatâ patientiâ fatigando. Ex hoc puta genere sapientem, eorum qui exercitatione longâ & fideli robur perpetuendi, lassandi que omnem inimicam vim sunt consecuti. Et post pauca haud paulò arrogantius: Itaque nec prudentiæ quidquam in se esse, nec fiducia ostendit, qui contumeliâ afficitur. Non dubiè enim contemptum se iudicat: & hic morsus non sine quadam animi humilitate euenit, suppressantis se ac descendentis. Sapiens autem à nullo contemnitur: magnitudinem suam nouit, nullique tantum de se licere, renuntiat sibi; & omnes has, quas non miseras animorum, sed molestias dixeris, non vincit, sed ne sentit quidem. Eâdem superbiâ Demetrius, magni apud Stoicos nominis, dicere solitus est, eodem loco sibi esse voces imperitorum, quo ventre redditos crepitus. Quid enim, inquit, mea refert, sursum illi an deorsum sonent? Quantæ dementia est, vereri ne diffameris ab infamibus? Ita fastuosi illi Stoici: qui sæpè incredibilem animi sui magnitudinem verbis in immensum efferunt, re totâ destituti; in umbrâ Pyrgopolynici, in Sole ac puluere Therisitæ simillimi.

Ibid. c. 10.

Seneca E. pist. 92.

Alij contrâ calumniâ laceffiti tam deiecto fractoque animo fuerunt, vt non publico tantum caruerint, verum etiam ignominiam quouis supplicio acerbiorum iudicantes, lucem ipsam vitam que fugerint. Alexandro Regi charus in paucis videbatur Dioxippus: non tulerunt id Proceres. itaque vt æmulo calumniam fruerent, poculum aureum clam sublatum sub puluino absconderunt: quâ contumeliâ tantum doloris ille concepit, vt scriptâ prius epistolâ, quâ innocentiam suam

Alij calumniis planè deiciuntur.

Diodorus lib. 7.

suam testatam relinqueret, violentas sibi manus intulerit. Et ne quis hoc viro Principe ac generoso pectore dignum arbitretur, subiiciam alterum huic geminum in abiectissimâ fortunâ. Noui ego Antuerpiæ puellam infimæ fortis, cui cum procus inter pocula temerè obiceret, esse eam prostitutæ pudicitia, proindeque nihil sibi cum illâ negotij in posterum fore profiteretur; illa contumelia impatiens, hausto, quod penes se habebat, veneno, vulnus à petulanti linguâ inflictum æternis tormentis permutasset, nisi Medicus animam agenti rebus planè desperatis superueniens, audaci quadam solertia, vltima remedia expertus, miseram ab inferorum cruciatibus vindicasset.

*Calumnia
moderatè
ferenda.*

Hæc in calumniis ferendis extrema sunt: quæ sic vitabit sapiens, atque ita temperabit affectus, vt neque prorsus animo concidat, neque arrogantiam turgidus, nihil ad se pertinere existimet, quid de se quisque sentiat. Cum enim non nobis tantum nati simus, sed etiam parentibus, amicis, patriæ: ac denique cum ceteri omnes, qui religionis vinculo nobis copulati sunt, ortus nostri partem aliquam sibi vindicent; non immeritò *calumnia conturbat sapientem*, dum videt fructuosos suos ad salutem Reipublicæ bonorumque instructionem susceptos labores, improborum malevolentiam sufflaminari. Non ignoro, sapientem rectè factorum conscientiam se posse consolari: neque sum nescius, altiori in folio sedere virtutem, quam vt ad illam malevolentia tela possint pertinere; sed aliud quiddam sapienti propositum est, dum quamplurimis prodesse desiderat. Itaque illud etiam attendit, tametsi nullæ nubes Solem inficiant, sed ille suo semper splendore fulgeat, impedire tamen, quò minus terra amœnissimis eius radiis,

*Non tam
suo quàm
aliorum
damno
commouetur
Sapiens.*

&

& vitali calore, cereteroque influxu perfruatur. Nec aliter se res habet in splendore fructuque virtutis; quæ tametsi semper sui similis sit, nec alienis sordibus obsolescat, aut calumniarum nebulis inficiatur; faciunt tamen hæc nubes, ne splendor ille passim intuentes ad vitæ reformationem amoremque virtutis inuitet. Itaque non potest hanc communis boni iacturam sapiens non grauitè persentiscere, aut leuia ducere tot aliis quasi per latus suum inflicta vulnera. Iniquè dicimus, ait D. Bernardus, Leuis res sermo; tenera, mollis, & exigua caro, lingua hominis, quis sapiens magni pendat? Leuis quidem res est sermo, quia leuiter volat, sed grauitè vulnerat: leuiter transit, sed grauitè vrit. Meritò igitur his tantis rebus perturbatur absque sapientiæ bonæque existimationis suæ dispendio: nisi fortè aut parum prudentis aut parum constantis animi notam inurimus Apostolo, qui spiritali proximorum damno commotus aiebat: *Quis infirmatur in vobis, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vrer?*

Bernardus
de Triplici
custod.

2. Cor. 12,
29.

Quid igitur censes? inquiet aliquis, si nullâ virtute aut industriâ maledicorum ora sapiens obstruere, si nullis vitæ meritis calumniam potest amoliri, an idcirco mœrori se tradet? aut contrâ vano aduersus obtrectatores furore debacchabitur? Minimè verò. Sentiet ille quidem non tam sua quàm proximorum vulnera, & eorum causâ, quantam poterit, existimationis suæ rationem habebit, memor Platonici illius dicti, qui audiens nomen suum calumniis ac maledictis proscindi, At ego sic viuam, inquit, vt illis non habeatur fides. Sin etiam animi submissione cum maledicentiâ certare maluerit, præcipientem audiet Epictetum. Si quis nuntiarit, quempiam tibi maledicere, ne refuta quæ dicta

Sapiens
virtute calumniam
superabit.

Epictetus
Enchirid,
c. 48.

dicta sunt, sed responde, illum nescisse cetera tua vitia alioqui non illa sola fuisse dicturum. Si verò sic etiam frustra se laborare sapiens animaduernerit, vitæ præclare institutæ conscientiam fretus, & Deo teste ac vindice contentus, illud D. Iustini vsurpabit: Per me licet cuiuis, qui malè asseuerat, cogitet me aut perperam sentire, aut nolle aut non audere contradicere; modò propter bonam conscientiam mihi præstò sit lætitia & quies. Et erit procul dubio: neque enim magnopere formidanda sententia est, vbi qui damnandus est damnat. Talem nobis Christum maledictis laceffitum, vel in ipsâ morte securum fides exhibet. Talem nobis innocentem Susannam post Danielelem repræsentat Ambrosius, quæ calumniis circumuenta, & ad mortem raptata, *frens suspexit in calum. Erat enim cor eius fiduciam habens in Domino.* Quam demiratus Ambrosius, Quid de Domino omnium virtutum loquor, inquit, cum nec mulier Susanna sexus infirmitate turbata, cum se ad periculum mortis cognouit adductam, vocem emisit. Accusabatur, & tacebat. Ducebatur ad mortem, & silentio se tegebat, ne nudaret pudorem. Intra se tamen loquebatur Deo, qui eam magis audiuit tacentem. Cordis enim affectus, ait Hieronymus, & mentis pura confessio, & bonum conscientia, vocem eius fecerunt clariorem. Vnde magna erat exclamatio eius Deo, quæ ab hominibus non audiebatur. Prudenter sanè in Deo spem salutis ac famæ repositam habebat, qui certissimus esse solet iudex & vindex innocentia. Talem postliminiò Iosephus expertus est, quamuis per calumniam Ægyptio carceri mancipatus: talem mulier illa septies icta apud D. Hieronymum; sed in ipsâ, vt ita dicam, morte præsens Dei Numen experta: talem Cunegundis

Iust. Mart.
Epist. ad
Zenam
Presbyt.

Daniel 13.

Ambrosius
Tom 4. in
Psal. 37.

Hieron. in
Danielem.

Genes. 39,
20.

Hieron.
Epist. ad
Innoc.

dis Henrici Imperatoris vxor. falso adulterij infimulata, quæ nudis pedibus ferrum candens illæsa calcauit: talem, vt infinitos præteream, Narcissus Episcopus Ierosolymitanus, cuius calumniatores horrendam Dei manum vindicantis experti sunt. vt non immeritò bonis omnibus aduersus quascumque calumnias satis in solo Deo præsidij ac solatij constitutum esse dicamus. Sed nunc vnde digressi sumus cum Ecclesiaste reuertamur, & fraternæ reprehensionis (de quâ mox egimus) acerbitatem nonnullo etiamnum fructu, vt Sectione quintâ cœpimus, condiamus.

Euseb. li. 6.
Histor. c. 7.

SECTIO SEPTIMA.

ECCLESIASTES.

VERS. 9. Melior est finis^a orationis, quàm principium.

^aSeptuaginta & Syriaca habent sermonis,

METRICA PARAPHRASIS.

NE temne eloquium, quo sapiens tibi
Aurem subinde vellicat,
Palantesque gradus tramite deuio
Virtutis in gyrum vocat.
Censores oculos vir sapiens amat:
Nam nemo sat sibi sapit.
Si verba exagitent principio acrius,
Fructu dolorem condies.
Quandoque in pretio est asperior manus:
Et virga liætorum placet
Tum, cum supplicio culpa reciditur.
Et fulmen afflati colunt.

G g g

Si

Si te corripuens durius increpat,
 Et crimen obiebat palam;
 Finem respiciens da spatium tibi,
 Nec oderis Machaonas.
 Agris desipiunt pharmaca mentibus;
 Sed leta succedit salus.
 Si, quæ deterius Colchidis oderas
 Nocente pocla toxico,
 Censuræ patiens funditus hauseris;
 Gustabis Hybleos fauos.

PROSA EXEGESIS.

Eccli. 38.

SAPIENTER illud à Siracide dictum est, *Honora Medicum propter necessitatem.* nam qui illum medicinæ gratiâ colat aut in pretio habeat, nisi me fallit opinio, inueniemus neminem. Cùm enim inter mala necessaria numeretur medicina, neque per se malum sit expetendum, restat vt propter necessitatem tam medicina quàm Medicus expetatur, quem alioqui plerisque mortalium inuisum medicinæ reddit acerbitas. Quod autem corporibus est medicina, hoc reprehensio est & fraterna correptio mentibus. Et quamuis liquidò probatum sit, melius esse à sapiente corripì, quàm stultorum adulatione decipi (vt vnde digressa est, eodẽ cum Ecclesiaste reuertatur oratio) rarus tamen est, qui æquis auribus reprehensiones accipiat. Inimicissimi existimantur qui vera monent, si verba durius ad aures acciderint. Videas multos, ait Bernardus, sincerâ licet intentione & benigno accedant animo, leuiter dicere quod grauitè audiatur. Volat irreuocabile verbum; & quod sanare debuerat, quia mordacius fortè videtur, exasperat magis & exulcerat. Non tamen idcirco vir probus &

*Rarus est
 qui reprehensiones
 amat.*

Bernardus
 Serm. 2. de
 Resurrect.
 Domini.

& cordatus fraternæ correptionis officium deserit, ne-
 que ingrato succenset; sed, vt ait Ambrosius, sicut bo-
 nus pater phrenetici filij, dum ab eo verberatur & in-
 iuriis afficitur, non suam sed ægroti deflet ærumnam:
 & contumeliam dolet, non quòd sibi sit irrogata, sed
 quia per furorem, quid faciat, æger ignorat: ita vir bo-
 nus cum videt peccantem non agnoscere quadam pec-
 candi insaniâ, quàm indecora & inhonestâ committat,
 quasi moriturum dolet, & quasi desperatum à Medicis
 ingemiscit. Et vt bonus Medicus, primò monet, deiu-
 de, vt ille ægrum, etsi cædatur, sustinet; sic etiamsi ma-
 ledicatur, non relinquit. Hæc ille. Molestus quidem est
 Medicus, ait Augustinus, furenti phrenetico, & pater in-
 disciplinato filio; ille ligando, iste cædendo, sed ambo
 diligendo. Si autem istos negligant, & perire permit-
 tant, ista potius falsa mansuetudo & crudelis est. Quod
 tunc maximè verum est, cum is cui ratione dignitatis
 aut officij salutis alienæ cura concreditur, videt alterum
 suo silentio in interitum ruere voluntarium. Quàm fe-
 riò enim his talibus hoc munus à Deo sit commenda-
 tum, euidenter eius verba declarant apud Ezechielem:
*Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël: . . . Si dicente
 me ad impium, Morte morieris, non annuntiaueris ei, neque
 locutus fueris vt auertatur à viâ suâ impiâ, & viuat; ipse
 impius in iniquitate suâ morietur, sanguinem autem eius de
 manu tuâ requiram. Si autem annuntiaueris impio, & ille non
 fuerit conuersus ab impietate suâ, & à viâ suâ impiâ; ipse
 quidem in iniquitate suâ morietur, tu autem animam tuam li-
 berasti.* Ad hoc enim, ait Augustinus, speculatores, hoc
 est populorum præpositi constituti sunt in Ecclesiis, vt
 obiurgando peccata, non parcant.

*Vir bonus
 etiam inui-
 tum monet.
 Ambrosius in
 Psalm. 118.
 Serm. 7.*

*Augustinus
 Epist. ad
 Bonifac.*

*Ezech. 3.
 17.*

*Augustinus
 lib. 2. de
 Ciuit. c. 9.*

Quæ cum ita sint, quis ei meritò indignetur, qui sub
 Ggg 2 tantâ

A quo animo serenda est reprehensio.

Epictetus lib. 2. c. 14. ad Nason.

Iisd. Pelus. lib. 1. Epist. 382.

Hieronymus.

tantâ diuinâ vindictæ interminatione iniunctum sibi à Deo munus exequitur? Imò quis omnino sapienti cuiuslibet deprehensas vitæ labes notanti iure succenseat? Nemo certè speculo irascitur, ait Epictetus, quando suam deformitatem repræsentat: nemo à Medico se iniuriâ affectum arbitratur, si dixerit: Age, febris te vexat; abstine à cibus, hodie aquam bibas. At, pro dolor! si cui dixeris, Inflammata sunt tuæ libidines & abiecta, appetitus naturæ non congruentes, opiniones temerariæ & falsæ; egressus confestim clamat, Ille me iniuriâ affecit. Ad hanc Epicteti sententiam alludens Isidorus Pelusiota, Si sermones mei, inquit, turpes vestras actiones arguunt, tamquam speculum fædo ac deformi, ac Medicus ægrotanti reperior. Quamobrem aut deformitatem mutate, ac sanitatem reuocate, aut speculum vobis ac Medicus perpetuò fuero. Ex iis quæ hactenus à me dicta sunt, quis non manifestò perspiciat, neminem iure reprehensoribus irasci? Nam siue alienum à se nouit quod reprehenditur; quare se læsum putet, cum ne tangatur quidem? siue ea in se vitia recognoscit; cur non hæc à suâ sibi conscientiâ potius exprobrari, quàm à linguâ existimat alienâ? Itaque verissimum est illud D. Hieronymi: Quando sine iniuriâ contra vitia scribitur, qui irascitur, accusator sui est. Prudentis hominis fuerat, etiam si dolebat, dissimulare conscientiam, & cordis nubilum frontis serenitate discutere.

Sed non hoc ago tantùm, vt iram dissimulet is qui reprehensione se læsum existimat: æquum animum requiro, & erga hos animorum medicos beneuolum: qui hanc spiritualem chirurgiam non inuitus admittat: qui vstionem ac sectionem vltro salutis causâ deposcat.

Vt

*Ut corpus redimas, ferrum patieris, & ignes,
Arida nec sitiens ora leuabis aquâ:*

*Ut valeas animo, quidquam tolerare negabis?
At pretium pars hæc corpore manus habet.*

Ouidius de
Remedio
amoris l. 1.

Perfer igitur, & obdura: neque existimes nihil è cor-
reptione præter amaritudinem expectandum, nec quid-
quam ad animi solatium fructumq; salutis posse redun-
dare. Longè aliter se res habet. *Melior*, inquit Ecclesia-
stes, *est finis orationis paræneticæ, quàm principium*: siue
quia id quod animo inopinatâ reprehensione percul-
so, vitiisq; præoccupato durum atque intolerabile vi-
debatur, tandem, vanis opinionum ac vitiorum nebu-
lis discussis, in suauissimum animæ pabulum vertit ac
solatium: siue quod reprehensio sementis instar post
hiemes ac tempestates in optatam virtutum messem
suo tempore pullulat. Sin autem correptionis impa-
tiens, & primis statim verbis turbatus, censorem fueris
auerfatus, tantumdem facies, inquit Plutarchus, atque
ille, qui post sectionem fugit Medicum, neque vulnus
obligari patitur. is enim eam Medici operis partem,
quæ dolorem adfert, pertulit, eam quæ sanat, magno
suo malo aspernatus. Pari modo, inquit, qui oratio-
nem illam, quâ stultitia ipsius lancinata & fauciata
fuit, non patitur etiam perfanare vlcus, & ad cicatri-
cem perducere; is læsus, & dolore affectus, nullo per-
cepto commodo à Philosophiâ recedit. Ut grauiora et-
iam damna ac pericula silentio inuoluam; quid pro-
fuit Achabo ac Iesabeli à Deo missa per Eliam repre-
hensio, cum per calumniam innocuum illum Iesraëli-
tem paternâ simul hereditate vitaq; spoliarunt? Non-
ne magno stetit vtrique correptionis despectus, cum
ille incerto teli iactu confossus est, hæc etiam à ca-

Reprehen-
sionis fru-
ctus.

Plutarch.
de Audit.

3. Reg. 21.

nibus deuorata? Certè si Prophetæ monitis obsequen-
 tes, pœnitundine facinus eluissent, numquam ad fune-
 sta illa fortunæ ludibria tragicosque casus deuenis-
 sent. Quid Anastasium Orientis Imperatorem com-
 memorem? qui si Hormisdæ Romani Pontificis mo-
 nita, quibus eum ab hæresi ad Ecclesiæ gremium re-
 uocabat, placido animo, vt par erat, accepisset; non
 tam seuerum diuinæ vindictæ fulmen expertus fuis-
 set. Quantò consultius Imperator Theodosius post
 crudelem illam Thessalonicensium cladem, acerbam
 pastoris sui Ambrosij reprehensionem non æquo tan-
 tum, sed etiam submisso animo accepit, & ad æter-
 nam pœnitundinis suæ memoriam, ex eiusdem præscri-
 pto legem tulit, vt in posterum sententiæ de capite aut
 proscriptione ciuium per triginta dies suspenderen-
 tur, ne quid in executione præceps peccaret furor.
 Quo facto immortalem apud posteros gloriam, om-
 niq̃ue diademate illustriorem est consecutus. Hanc in
 reprehensionibus æquitatem animi nobis persuadere
 conatur Ecclesiastes, dum monet, vt finem oratio-
 nis fructumq̃ue præstolemur. Quod vt facilius no-
 bis persuadeat, ad vniuersum genus excurrrens, gemi-
 nam nobis deinceps virtutem, huic intentioni suæ
 peropportunam, patientiam scilicet aut animi submis-
 sionem (nam vtraque arrogantia aduersatur) & man-
 fuetudinem iræ contrariam commendat. Ac de pa-
 tientia quidem sic habet.

Vrspergen-
 sis in Chro-
 nico.

Baron. an-
 no Christi
 390.

SECTIO

SECTIO OCTAVA.

ECCLESIASTES.

VERSUS 9. Melior est patiens arrogante.

METRICA PARAPHRASIS.

QVISQVIS irarum potiens, superbi
Pectoris sauos retudit furores,
Maior Alcide domitor ferarum,
Se quoque vicit.

Rectius viues nimios premendo
Spiritus, quam si rationis exfors
Eximas legum tabulis sacratis
Impia colla.

Degener magni Gedeonis heres,
Notus in fratres animi cruenti,
Turgidas sceptris animi procellas
Morte piavit.

Accola Nabal rigua Maonis
Corde Iesiden tumido increpanti
Horror incussus Sypili reuinxit
Pectora saxo.

Isai contra generosa proles,
Sortis infesta pila, sauientem
Prouocat sortem patiens, sibi ipse
Dulce trophaeum.

Concoquens iram tacitus Saulis,
Probraque & sannas Semei procaces,
Maior à lingua furisique Martis
Sceptra recepit.

Quamlibet sortem superat ferendo

Con-

Consili parvâ benè preparatum
Pectus, & cordis domiti furores
Sub iuga mittens.

Ille ceu maior nebulis Olympus
Solis innubi fruitur sereno,
Cui latus frustra pluvia malusque
Iuppiter orget.

Ille ceu rupes pelago astuanti
Fixa, pugnaces regerens procellas,
Ridet imbelli fremitu minaces
Æquoris iras

Cùm Dionæam comitata concham
Alcyon clausâ fouet æde prolem,
Africum ponti iaculantem in astra
Despicit undas.

Tela quid frustra geminant tyranni
Corde mansueto furias domanti?
Tuta stat virtus, stabilemque mentis
Occupat arcem.

Exulem in terras domibus negatas
Liuor ableget, dabit vna testa
Quolibet calo proprios penates,
Bustaque tellus.

Disipet celsâ licet arce fulmen
Tortili flammâ nebularum inane:
Corruat rupto Scythici Bootæ
Cardine mundus;

Inter astrorum patiens ruinas
Fulciet Phœbi titubantis orbem: aut
Obuium fatis dabit, & paratum in
Funera pectus.

Euge fortuna domitor, tuique!

*Laurus æternæ tibi destinata
(Sive eris, seu fata volent fuisse)
Præmia famæ.*

PROSA EXEGESIS.

NON iniuriâ fortunæ domitor nuncupatur, quif- ^{Patiens est}
 quis inexpugnabili patientiæ clypeo pectus ob- ^{fortuna}
 uallauit: nec fortunæ tantum, sed & tyrannorum, & ^{suiq; do-}
 inuidiæ, & maledicentiæ, & cuiuscumque acerbitatis, ^{mitor.}
 & ad extremum etiam sui. Cùm enim patiens animum
 rectæ rationi subiecerit, id est seipsum sibi, an est quid-
 quam siue fortuitarum casuum, siue externorum siue
 domesticorum hostium, quod eum de statu mentis
 deicere possit? Et cùm motus internos composuerit,
 nonne facili negotio foris circumstrepentes bellorum
 tumultus contemnet? Itaque sicut lapidum quorum-
 dam inexpugnabilis ferro duritia est, ait Seneca, nec se- ^{Seneca lib.}
 cari adamas, aut cædi deterive potest, sed incurrentia ^{de Cõstant.}
 vltro retundit: & quemadmodum quædam non pos- ^{cap. 3.}
 sunt igne consumi, sed flammâ circumfusâ, rigorem
 suum habitumque conseruant: denique quemadmo-
 dum proiecti in altum scopuli mare frangunt, nec ipsi
 vlla sæuitiæ vestigia tot verberati sæculis ostentant:
 ita patientis animus solidus est, & id roboris collegit,
 vt tam tutus sit ab iniuriâ, quàm illa quæ retuli. Nec
 satis, sed & domitorem dixi fortunæ, & cuiuscumque
 rei aduersæ; vsque adeò, vt eam veriùs sibi laudem
 vindicet, quàm Herculi ferarum monstrorumque do-
 mitori fabulosa adscripsit antiquitas. Reuerà tamen
 certi sunt domitores ferarum, qui sæuissima animalia, ^{Idem Epi-}
 & ad occursum exterrentia hominem, docent pati iu- ^{istolâ 85.}
 gum; nec asperitatem excussisse contenti, vsque ad

H h h

con-

contubernium mitigant. Leonibus magister manum infertat, osculatur tigrim suus custos, elephantem minimus Æthiops iubet subsidere in genua, & ambulare per funem. Sic & sapiens artifex est domandi mala. Dolor, egestas, ignominia, carcer, exilium (addo quæ præmisit Ecclesiastes, iratus ac feuerus vultus, acerba reprehensio, importuna calumnia) & quæcumque horrenda, cum ad hunc peruenere, mansueta sunt.

*Arrogantes
ignauis sunt
& abiecti.*

Quid simile est arrogantis? quem cum patiente in contentionem adducit Ecclesiastes, & vulgus hominum etiam potiore ac digniorem existimat. Quid inquam simile est arrogantis? Si externam speciem obiter fueris contemplatus, Herculem aliquem esse iudicabis, sed qualem, ut alibi dico, in scenam producunt histriones, clauâ exterius asperâ, sed intus suffultâ paleis, instructum. Si verò totum hoc genus penitiùs introspexeris, ignauissimos hominum & abiectissimos reperiens, quorum corpora inclementis cæli aura perturbat, quorum mentes aduersæ fortunæ flatus in furorem agit; quibus si quod asperius verbum ad aures acciderit, in nugis tragœdias excitant. Si quid in vitâ acciderit, quod ægrè illis faciat, nesciunt in quem potius excandescant: nunc Deum culpant, nunc homines accusant, & hoc solum Herculis imitantur, quòd quemadmodum Hercules furens in coniugem, in proles, in amicos, in parietes; sic illi in obuium quemuis incurunt. Quos si magnos, si generosos, si potentes esse contenderis, magnos eodem iure phreneticos & amentes vocaueris, qui plerumque se Reges esse & somniant, & loquuntur. Extendant igitur arrogantes, quàm latè voluerint, imperij sui fines, & elato supercilio ceteros præ se despiciant: ego viles & abiectos existimabo, si do-
loris

loris, iræ, desiderij, ceterarumque cupiditatum motibus succubuerint. Alexander quidē Macedo Persas, & Hyrcanos, & Indos, & quidquid gentium vsq; in Oceanum extendit Oriens, vastarat fugaratque, sed ipse modò occiso amico, modò amisso iacebat in tenebris, aliàs scelus, aliàs desiderium suum mœrens, victor tot Regum atque populorum ab irâ tristitiaque subiugatus est. Id enim egerat vt omnia potiùs haberet in potestate, quàm affectus.

Patiens contrà hoc secum reputans, imperare sibi esse maximum imperium, in hoc totus est vt animum excolat, eumque verè Regium, id est affectibus omnibus superiorem reddat. Hic cùm in publicum processerit, non vanæ ostentationis pompam trahit, non armis aut clypeis circumcinctus incedit; sed virtutum omnium comitatu stipatus. Nam ceteræ virtutes patientiam velut nutricem, obstetricem ac magistram amplectuntur, huic incrementum suum acceptum referunt & profectum. neque enim virtus, nisi exercitatione, comparatur; neque virtutis vmquam molle documentum est.

Patiens verè Rex virtutibus incedit stipatus.

— *Serpens, sitis, ardor, arenæ* (ait Poëta)

Lucan. l. 9.

Dulcia virtuti. Gaudet patientia duris.

Latius est, quoties magno sibi constat honestum.

Plus etiam audet Studira, cùm ait: Tolerantia virtutum summa perfectio est. Certè Seneca in eo, qui fortiter patitur, virtutum omnium chorum agnoscit, quamuis vna emineat patientia. Ceterùm, inquit, illic est fortitudo, cuius patientia, & perpeffio, & tolerantia rami sunt. Illic est prudentia, sine quâ nullum initur consilium, quæ suadet, quod effugere non possis, fortissimè ferre. Illic est constantia, quæ deiici loco non potest,

Theodorus Stud. Sermon. Catech. 19.

Seneca Epist. 67.

& propositum nullâ vi extorquente dimittit. Illic est indiuiduus ille comitatus virtutum.

*Arrogan-
tia externo
furo ac tu-
more supra
virtutem
caput eri-
git.
Herodian.
lib. 9.*

Quid hîc rursus arrogantes? Virtutem, quâ carent, mentiuntur; & instar fucorum, cum nullâ mellificandi arte polleant, apes tamen & corporis tumore & alarum strepitu superantes, in contemptum adducere nituntur. Sic olim Æginetæ, cum erubescerent se absumpti à prælio Plataensi, suis mortuis, qui nulli erant, sumptuosi operis sepulchrum excitauerunt, vt apud posteritatem fortitudinis laudem captarent. Sed frustra sunt, dum vanâ animi elatione virtutis opinionem occupantur. Norunt vel ipsi rustici, quantum sit discrimen inter inanes plenosque culmos, tametsi inanes inter ceteros emineant. Igitur quemadmodum illis per iucundum est spicas videre nutantes, fructuque in terram depressas, contra verò eas, quæ ob leuitatem sursum tendunt, & caput extollunt, velut inanes auersantur: ita cordati quilibet patientiâ depressos ac supplices, & virtutum meritis graues, quo par est affectu complectuntur; arrogantes verò re totâ destitutos, & externo fastu dignitatem, quâ carent, captantes, non aliter explodunt, quàm muscam illam, quæ ita se iactat in Apologo:

*Phædrus
Fabulâ 31.*

*Vbi immolatur, exta prægusto deum;
Moror inter aras, templa perlustro omnia,
In capite Regum sedeo, dum visum est mihi,
Et matronarum casta delibo oscula.*

*Plautus
Militæ
glor.*

Ludibrio passim habetur Plautinus ille Pyrgopolynices, qui se exercitum hostilem vno spiritu diffiare posse profitetur. Sed quid ad Comica figmenta diuertimus, cum verum Pyrgopolynicem sacra nobis historia repræsentet? Quid enim aliud de Roboamo statuam?
qui

qui populi postulatis non sanè iniquis impatienter ab-
nuens, & monita seniorum auersatus, iuuenili arrogan-
tiâ respondit: *Minimus digitus meus grossior est dorso pa-
tris mei. . . . Pater meus cecidit vos flagellis, ego autem ca-
dam vos scorpionibus.* Sed quid misero profuit arrogan-
tia? mox decem tribuum secessione, ac tantum non re-
gni totius ruinâ multatus est.

3. Reg. 12.
10.

Deo scilicet hominibusque semper inuisa fuit arro-
gantia: & ita quidem hominibus, vt eam Romani ne
in ipsâ quidem Reipubl. seruitute ferre potuerint. Au-
dite Pacatum in Panegyrico: Ita maiores nostros sem-
per arrogantix pertaxum est, vt grauiorem putauerint
seruitute contemptum: eiusque impatientiâ coacti sunt
post bellatores Tullos, Numasque sacrificos, & Romu-
los conditores, regnum vsque ad nomen odisse.

Arrogan-
tia Deo ho-
minibusque
inuisa.

Pacatus in
Panegy.

Sed atrocius etiam Deus arrogantiam in impio Ni-
canore vindicauit: qui cum, impatiens moræ, die sab-
bati prælium committi iuberet, tergiuersantibus & ex-
cusantibus Iudæis, cum fastu interrogauit: *Si est potens*
in calo qui imperauit agi diem sabbatorum? & mox subiun-
xit: *Et ego potens sum super terram, qui impero sumi arma, &*
negotia Regis impleri. O miserum! cui magnifica illa ver-
ba nihil profuerunt, cum non ita multo post, Deo pœ-
nas reposcente, impia illa lingua, minutatim concisa,
aibus in pabulum cessit.

2. Machab.
15.3.

Verf. 5.

O quanto præstabiliior est patientis conditio, qui
magnâ submissione animum rationi subiicit ac Deo!
qui neque actione offendit, neque maleuolentiâ dei-
citur, neque inopinatis casibus perturbatur. Nonne
eius animum meritò cum Olympo comparauimus,
nullis nubibus hispido, nullis tempestatibus inquieto?
Sed non temerè, neque primo statim passu ad hoc per-

Patiens
semper
tranquil-
lus.

Epicetus
c. 17. & 18.

fectionis culmen ascenditur. A paruis igitur auspicare, ait Epictetus. Oleum effunditur? villum surripitur? Subiice te tibi. Tanti vanit tranquillitas, tanti constantia; gratis autem nihil acquiritur. Cum verò puerum vocas, fieri posse cogita vt præstò non sit; & vt sit, nihil agat ex animi tui sententiâ. Neque verò illi tam bene est, vt perturbationibus tuis ad amissim respondeat. Porro, inquit, si quid proficere vis, nihil recusa quò minus ob res externas fatuus & amens habearis. His gradibus paulatim eò pertinges, vt cum fortunâ possis in arenam descendere: nec vllis rerum fortuitarum incurfibus perturberis, cum te hominem esse memineris, nihilque humani à te alienum esse duxeris: neque miraberis ad te propius aliquando accedere pericula, quæ semper oculis tuis oberrare videris. Denique hoc tandem consequeris, vt animus patientiæ malleo, & crebris contrariorum aut incurfantium malorum ictibus contritus & comminutus, instar pulueris se Deo subiiciat, eiusque voluntati in omnibus obsecundet. O beatum! iterumque ac sapius beatum! qui se non patienti tantum aut æquo animo, sed etiam hilari, æternis fatorum legibus accommodat. Audeo spondere, tam illum Deo charum fore, quàm exosi sunt arrogantes. *Excelsus enim Dominus, & humilia respicit, & alta à longè cognoscit.* Usque adeò autem respicit humiles, vt eos in domicilium sibi deligat, & quidem domicilium cum ipso cælo conferendum. Non hæc mea coniectura est, sed certa Dei apud Isaiam sententia, apud quem sic amplificatâ prius maiestate suâ, *Cælum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum,* subiungit: *Quæ est ista domus, quam edificabitis mihi? & quis est iste locus quietis meæ? Omnia hæc manus mea fecit, & facta sunt vniversa ista, dicit Dominus.*

Fl. 137, 6.

Patiens si-
ue humilis
Deo cha-
ritus.

Isaie 66, 1.

nus. Ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Nihil habeo quod addam promissis tam magnificis ad commendationem patientiæ ac submissionis animi; itaque pergo cum Ecclesiastæ ad affinem illi virtutem mansuetudinis.

SECTIO NONA.

ECCLESIASTES.

VERS. 10. Ne sis velox ad irascendum: quia ira in sinu stulti requiescit.

METRICA PARAPHRASIS.

ALTERNA sceptri iura Etheoclea
Negasse fratri credimus hospiti,
Ensesque, Adrasteasque turmas
Ogygiis pepulisse Thebis;

Tu sceptrum cordis ne violentiæ
Caci furoris trade: nec igneo
Vis impetu mentis fatiscens
Præcipitem trahat in ruinam.

Quicumque primis sanguinis obstitit
Ebullientis motibus, hic sui

Iraque victor, contumaces
Eripuit furiis habenas.

At quisquis in penetralibus
Receptat hostem, succubuit ingo,
Legesque, disruptis lupatis,
Indomiti subiit furoris.

Qui mentis agra turbine concitus

Se

Se rupe ab altâ precipitem dedit,
 Libratus incaſum laborat
 E medio reſlire lapſu.
 Sic ira victis cordibus imperans
 Iniurioſo quos pede proruit,
 Hi fræna ruperunt, ſuique
 Arbitrium tenuere nullum.
 Quæ ſic procellas Scylla regurgitat?
 Quis entheatos incola Pythius,
 Myſtasque torquet Dindymene,
 Baſſaridumve rotator Euan,
 Tristes vt iræ? Scimus vt artibus
 Theſeus nouerca flamminomâ prece
 Diris que ſpem ſtirpis necarit
 Gnoſſiaco furiatus ceſtro.
 Verum ille falſo dum ſceleri ſcelus
 Adiecit vltor credulus, heu! citò
 Improuidum damnans furorem,
 Sanguinea Hippolyti fauilla
 Saliſis parentat flebilis imbribus.
 Sic ira præceps dum temerarios
 Ebullit in cordis vapores
 Mox reſidem Metanœa dextrâ
 Vltrice frenat. Si grauis intonat,
 Flammasque & enſes parturit, illicò
 Poſt fulminum truces fragores
 In lacrymas furie liqueſcent:
 Quod patrat irâ Phosphorus auſpice,
 Hoc expiabit ſupplicio Heſperus:
 Factumque & infectum furoris
 Una dies volet eſſe crimen.
 Quàm cæca nubes pectoribus ſedet,

*Quis promptus arcet consilium furor?
Quicumque mox damnanda patrat,
Hic Sophia negat esse alumnus.*

PROSA EXEGESIS.

NON potuit Ecclesiastes mansuetudinis virtutem efficacius nobis commendare, quàm cum contrarium illi vitium stultitiæ condemnans ait, *Ira in sinu stulti requiescit.* Tamen si enim

*Quisque suos patimur Manes, — &
— semel insaniuimus omnes;*

nullum tamen est conuitium quod hominem pungat vehementius, quàm si serio alicui, & non tantum per iocum, stultitia exprobetur. Et tamen, vt Arnobij verbis utar, *Quid aliud est irasci, quàm insanire, quàm furere? Quid stultius esse potest canibus in rabiem actis, ait D. Basilus, qui saxa mordere solent, quando iactantes consequi non possunt? Atqui non minor, inquit, est tua stultitia, qui fratri irasceris, eumque maledictis laceras, cum dæmonem, à quo ille, vt tibi noceret, in fraudem impulsus est, insectari nequeas. Deinde, quid stultius pueris: qui si ceciderint, irati terram verberari volunt, & sæpè ne sciunt quidem cui irascantur, sed irascuntur sine causâ, & sine iniuriâ, non tamen sine aliquâ iniuriæ specie, nec sine aliquâ pœnæ cupiditate. Deluduntur itaque imitatione plagarum & simulatione falsus dolor tollitur. Et non maior irarum in magnis dementia est, dum leuissimæ noxæ ferro ac flammâ, cædibus ac venenis, vrbium cladibus, ac totarum gentium excidiis expiantur? dum ob vitrum fortè con-*

Arnobius
lib. 1. contra
Gentes.

Basilus
Serm. 10.
Irasci nihil
aliud est
quàm in-
sanire.

Senec. li. 1.
de Ira, c. 2.

Plin. lib. 9.
c. 23.

Curtius 8. dum propter liberius verbum, ne dicam familiaris, amicissimum suum inter pocula trucidat Alexander? dum Nero virtutem ipsam, id est Thraſeam Pœtum, quia numquam sibi applauserat, tantæ virtutis impatiens exscindit? dum Antoninus Caracalla ob iocos nescio quos infensus Alexandrinis, pacis specie euocata in campum iuuentutem militi tradit obruncandam, pariq̄ue sæuitiâ in reliquam multitudinem vsus, frequentissimam urbem prorsus exhaurit? dum Saul propter panes aliquot per Achimelechum innocenti Dauidi traditos, Noben ciuitatem Sacerdotum, eiusq̄ue incolas omnes ad ipsa vsque bruta animalia, interneccione deleuit?

Ira damna. Et verò quando non stulta est bilis efferuescentia, cum vix vnquam tanta esse possit irascendi causa, vt cum damnis emergentibus possit æquiparari? Cum enim vltra modum furor efferbuerit, inquit Ambrosius, atrociter mentem exulcerat, sensum hebetat, linguam immutat, oculos obumbrat, totumq̄ue corpus perturbat. Hinc protinus rixæ, contumeliæ, clamor, indignatio, tumor mentis, blasphemix suscitantur. Et quid tandem? Tristis post ruinam succedit pœnitentia. Nam, vt Horatius ait,

Horat. li. 1.
Epist. 2.

— qui non moderabitur iræ,

Infectum volet esse, dolor quod suaserit. —

*Ira turpis
forma.*

Sed quid argumentis opus est ad exprobandam iræ stultitiam? ipsa se satis in vultu habituq̄ue corporis manifestat. Vidistis aliquando maniacos oculis extuberantibus, & in diuersa distortis, liuidis genis, capillis erectis, atque horridis, ore contorto, spumisq̄ue madido: talis iratorum adspectus est. Liquit decor omnibus iratos, ait Seneca; si capillorum naturâ vel arte ia-

Senec. li. 2.
de Ira, c. 35

cen-

centium non informis est habitus, cum animo inhorrescunt, tumescunt venæ, concutitur crebro spiritu pectus, rabida vocis eruptio colla distendit; tunc artus trepidi, inquietæ manus, totius corporis fluctuatio.

Qualem intus putas esse animum, cuius externa imago tam fœda est? Tantundem habet D. Gregorius. Gregorius lib. 5. Moral. c. 31.

Iræ stimulis accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi. Lingua quidem clamorem format, sed sensus, quid loquatur, ignorat. Quo igitur hic talis ab arreptiis distat, qui actionis suæ conscius non est. Profuit iratis quibusdam adspexisse speculum: perturbavit illos tanta immutatio sui; velut in rem præsentem adducti, non agnouerunt se. Et quantum ex verâ deformitate imago illa speculo repercussa reddebat? Animus si ostendi ac perlucere posset, intuentes nos confunderet ater, maculosus, æstuans, distortus ac tumidus.

Seneca su. præ c. 36.

Si tanta est huius affectus deformitas ac turpitudine; quid est quod hominum plerique tam proni in iram tamque præcipites feruntur? Nullam aliam video rationem, quam quod stulta quædam persuasio mortaliū animis infedit, iram indicium esse generosi animi, eamque magnos & magna professos inprimis decere; neque posse nos vel audere quidquam eximium absque hoc virtutis velut excitemento. In quo tamen gravissimè hallucinantur. Neque enim virtutem instruit ira, quæ vitiis nihil eget; sed segnem aliquando animum & ignauium nonnihil alleuat. Quid quod, si bonum esset ira, perfectissimum quemque sequeretur? Atqui secus se res habet: iracundissimi enim infantes, senesque & ægri sunt; & inualidum omne, naturâ querulum est.

Ira non est
cos virtutis.

Sen. li. 1. de
Ira, c. 13. 1

*Manfuetudo
de magnos
decer.*

Contrà verò, magnam fortunam magnus animus decet: qui nisi se ad illam extulerit, altiorque steterit, illam quoque ad terram deducit. Magni autem animi est proprium, placidum esse tranquillumque, & iniurias atque offensiones supernè despicerè. Muliebre est, furere in irâ: ferarum quoque, nec generosarum quidem, permordere & virgere proiectos. Elephantès leonèsque transeunt quæ impulerunt. Non decet Regem fæua & inexorabilis ira: non multum enim supra eum eminet, cui se irascendo exæquat. at si dat vitam, si dignitatem periclitantibus, & meritis amittere, facit quod nulli nisi rerum potienti licet. Quamuis apes pro corporis modulo pugnacissimæ sint, vt iratæ etiam aculeos in vulnere relinquunt; Rex tamen ipse sine aculeo est: non exiguo in exiguis naturæ documento, magnos imprimis mansuetudinem decere; vt quantò illis auctoritas & potestas nocendi maior est, tantò voluntas sit minor. Intuere ipsa cælestia corpora, quàm æquabili motu, quantoque silentio mouentur? & ferè in vnoquoque genere magna quietiora sunt. Et quoniam cælestium meminimus, Deum ipsum Principibus viris in exemplum, cui conformentur, exhibeamus. Quid videtur? expeditne inexorable peccatis atque erroribus habere Numen? expeditne vsque ad vltimam infestum perniciem? Quòd si Deus placabilis & æquus, ait Seneca, delicta potentium non statim fulminibus persequitur; quantò æquius est, hominem hominibus impositum miti animo exercere imperium, & cogitare, vtrum mundi status gratior oculis pulchriorque sit, sereno & puro die, an cum fragoribus crebris omnia quatiantur, & ignes hinc atque illinc micant? Atqui non est alia facies quieti moderatiq̃ue imperij, quàm sereni &

*Senec. li. 1.
de Clem.
c. 7.*

& nitentis cæli. Sanè hunc de Deo conceptum nobis exhibent sacræ Litteræ. Cùm enim Iesabelis iram fugerit Elias, & in speluncâ delitesceret, sic cum compellat e beatissimis Mentibus nonnemo: *Egredere, & sta in monte coram Domino: & ecce Dominus transit, & spiritus grandis & subuertens montes, & conterens petras ante Dominum; non in spiritu Dominus, & post spiritum commotio: non in commotione Dominus, & post commotionem ignis: non in igne Dominus, & post ignem sibilus auræ tenuis.* Sic tandem magnus ille Deus suavi sibilo auræ tenuis Eliæ sese representauit: & nos miseri terræ vermiculi turbinem, furorem, fulmina ac tonitrua concipimus?

Quid ergo, inquiet aliquis; numquàmne omnino licebit irasci? Quid ergo sibi vult Propheta Regius, dum ait: *Irascimini, & nolite peccare?* Vtinam ira potentes iræ essemus, vt numquam, nisi ex causâ, & ad virtutis augmentum, non dico efferuesceret, sed emicaret! aut efferuescens, è vestigio compesceretur! Coquus magnum ahenum (vt priscis Titinnij verbis vtatur) quando feruit, paullâ confutat truâ: vtinam hoc modo quilibet ebullientis animi motus, aquâ sapientiæ salutaris iniectâ, quantocyùs complanaret! Sed quoniam id paucorum est, & optandum magis, quàm sperandum; proximum certè est, vt consilium Ecclesiastæ audiamus, *Ne sis velox ad irascendum.* Itaque, vt rectè monet D. Gregorius, solerter animus ante actionis suæ primordia cuncta debet aduersa meditari; vt semper hæc cogitans, thorace patientiæ munitus, & quidquid acciderit, prouidus superet, & quidquid non accesserit, lucrum putet. Si verò, inquit alibi, ira animum inuadit; mentem edoma, vince teipsum. Differ tempus furoris: & cùm tranquilla mens fuerit, vt placet, vindica.

Ira enim in vindictâ malorum sequi debet rationem, non præire: vt quasi ancilla iustitiæ post tergum veniat, non ante faciem dominæ lasciuia prorumpat. Itaque instar omnis consilij & remedij est vnicum illud Sapientis verbum, *Ne sis velox ad irascendum*. Qui enim hoc à se impetrat, vt remoram furori iniiciat; iam de superato animo suo, iraqué prostratâ trophæa meditari incipit. Tales fuerunt olim nonnulli, quorum animi moderationem celebrauit antiquitas. Ferunt Gentiles, ait D. Ambrosius, & cum illo D. Hieronymus (vt in maius omnia extollere solent) Architæ Tarentini Philosophi dictum, qui villico suo: O te infelicem! iam te verberibus enecassem, nisi iratus essem. Sed quid hoc, ait Ambrosius, si cum Dauide conferatur, qui dexteram etiam armatam in indignatione compressit? Cùm enim Semei acerbissimis illum maledictis incesset, iamque Abisai totus in eius necem exæstuans diceret, *Quare maledicit canis hic mortuus Domino meo Regi? vadam, & amputabo caput eius*; mansuetissimâ illum oratione, simulque animum suum composuit.

Sed hæc omnia velut minora sunt sidera, si Solem iustitiæ, Deum inquam & Christum, in medium produxero. Accipite ergo, quæ præclare Cyprianus expendit. Si nobis Dominus & Deus & Pater est, sectemur patientiam Dei pariter & Patris: quia & seruos oportet esse obsequentes, & filios non decet esse degeneres. Qualis verò in Deo & quanta patientia, quòd in contumeliam suæ Maiestatis instituta ab hominibus profana templa & sacrilega patientissimè sustinens, super bonos & malos æqualiter diem nasci præcipit, & lumen Solis oriri? & cùm imbribus terram rigat, nemo à beneficiis eius excluditur. Omnibus promiscuè videmus tempora obse-

Ambrosius
lib. 1. Offic.
c. 21.
Hieron.
Epist. 9. ad
Saluan.

1. Regum
16, 9.

Dei &
Christi
mansuetudo.
Cyprian.
de Bono
Patientiæ.

obsequi, clementia famulari, spirare ventos, fontes fluere, grandescere messium copiam, fructus mitescere vinearum; & plura in eandem sententiam. Christum verò ita nobis imitandum proponit Augustinus: Tu, ô Christiane, de aduersario tuo æstuas, anhelas, festinas vindicari? Attende Christum medicum ægritudinis tuæ. Propter te pependit in ligno, & nondum est vindicatus; & tu vindicari desideras, & non potiùs talem ac tantum Magistrum imitari? Ideò pati voluit, vt tibi patientiæ suæ monstraret exemplum. Vide pendentem, & tibi languenti de suo sanguine medicamentum conficientem. Vide pendentem, & tibi de ligno tamquam de tribunali præcipientem, vt audias precantem, *Pater, Luc. 23. dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.*

Augustinus
Serm. 2. de
Sanctis.

SECTIO DECIMA.

ECCLESIASTES.

VERS. II. Ne dicas: Quid putas causæ est, quòd priora tempora meliora fuere, quàm nunc sunt? Stulta enim est huiuscemodi interrogatio.

METRICA PARAPHRASIS.

QVAE plectra vatum, quæve barbati fides
Docto canora pollice,
Siluere priscis aureæ ætatis decus
Nomenque clarum fabulis?
Quis non in illis ingenl expleuit sitim
Mellis liquati riuis?

Quis

Quis non ab illo nemore felici abstulit
 Apollinarem lauream?
 Cum dulce nectar ilicis cauae sinu
 Apis reclusit artifex:
 Ouesque foetae praebuerunt obuiis
 Mulgenda dextris ubera:
 Tellusque praegnans fruge ditavit lares
 Illasa dente vomeris.
 Non limes agro positus ambiguo lapis
 Lites diremit arbiter:
 Non matris alma Dite contempto fames
 Suffodit auri viscera:
 Nec iura ponti rupit audaci rate
 Mercis latentis institor.
 Quivis parentum nouerat confinia,
 Nec quidpiam ultra nouerat.
 Tunc absque legum prole sat virgo Themis,
 Et iura dictabat Pudor,
 Candorque morum, & cana pectoris fides
 Consopiebant iurgia.
 Pax alma terris, & beata faustitas
 Mauortis arcebant metum.
 Hac saecula votis mille, mille feruidis
 Paciscimur suspiriis:
 Priscasque stulti ruminamus fabulas
 Praesentium fastidio.
 Auri metallo tempora ornamus patrum:
 Sequiore nostra cudimus.
 Frustram impudentes vitia temporibus damus
 Hominum imputanda moribus.
 Nec riuus olim fluxit illimis, neque
 Sol fulsit innubi aethere:

Nec rotia nostris orta tartareo specu
 Posuere cunas seculis.
 Dudum impiatis lurida partus stygis
 Affluit auras pestibus.
 Vt prima genitrix tradidit lucis inbar;
 Nox insimul scelerum irruit,
 Auri cupido cæca, bifrontes doli,
 Luor secundis anxius,
 Nutrix Enyis ira, lymphatus furor,
 Eruca luxus borrei,
 Et cura mordens dente tabifico fibras;
 Et sæda morborum lues.
 Sed ista culpa turba, non vita comes,
 Æqueua seclis omnibus.
 Dies requiris aureo sæclo pares?
 Sectare mores aureos.

PROSA EXEGESIS.

QVAERUNT plerique interpretum, quâ ratione ver-
 sus hic cum præcedentibus cohæreat. Ego verò ne-
 que anxie me torquebo, neque tamen nihil omnino ad-
 feram. Sed si omnium ac singulorum inter se versuum in
 hoc libro Sapientis assignanda connexio est (quam-
 quam quid attinet in promptuario moralium præce-
 ptorum tam religiosè nexum vrgere?) hæc esse poterit
 non incongrua: quòd cum dixerit versu præcedenti,
 iram in sinu stulti requiescere, quod ita exposuimus, vt
 iræ stultitiam inter cetera in eo consistere doceremus,
 quòd sæpè nullâ probabili ratione excandescat, vt nec
 iratis quidem satis exploratum sit quâ de causâ irascan-
 tur: nunc huius stultitiæ specimen aliquod subiiciat in
 iis qui temporibus suis irascuntur, ac de iis assiduas

K k k

texunt

texunt querelas, quasi vitium aliquod iis insit, aut quasi diuina prouidentia non æqualiter quouis tempore bona malæ dispense. Non incongrua videtur hæc expositio, ratioque necendi; proximeque ad eam accedit, quam tradit eruditissimus noster Pineda, & ex parte Moringus. Stulta, inquam, est hæc indignatio, *stulta huiusmodi interrogatio*: tum quia falso nititur & futili fundamento, tum quia vitia potius nostra, quam tempora in crimen vocanda sunt.

Vide Pinedam hoc loco.

Falsum itaque imprimis est ac futile, priora tempora fuisse meliora. Nemo enim nouas esse dixerit & inusitatas horum temporum calamitates, nisi qui in historiarum monumentis hospes sit atque peregrinus. Et quid omnino hinc homini potest esse nouum, nisi ipse nouus sit ac nouitius in rebus humanis. Prudenter illud Crantor idemtidem vsurpabat: *Heu me! quid heu me! Humana perpessi sumus*. Sed tamen infelicissimum, inquiet aliquis, hoc nostrum est æuum. Vetus ista cantio est. Quod vnquam fuit tempus, quod non teneris infirmisque mentibus displicuerit? Idem suo tempore decantatum ostendit Ecclesiastes, idem aui atque dixerunt, idem dicturi sunt & nepotes. Insitum hoc nimirum à natura est humano ingenio, vt præsentia magis expendat; & læta præteriens, ad tristia potius oculos conuertat. Vt musca & eiusmodi insecta læuibus politisque locis non diu insident, sed scabris potius ac fœdis adhærescunt; sic querula ista mens meliorem sortem leuiter transuolat, asperam non diinitit. Tractat idemtidem, inspicit, expendit, & maiora veris opinione metuque comminiscitur. Atque vt amantes in suâ dominâ numquam non inueniunt, cur eximiam illam ante omnes habeant; sic dolentes, in suo luctu.

Iniqua est de temporibus nostris querula.

Vide Lips. lib. 2. de Constant. cap. 20.

Sed

Sed age, ducamus orationem per quædam præcipua
 malorum capita. Nihil est quod in oculos nostros in-
 currat magis, quàm præsentium bellorum calamitas: &
 quidem tanta, vt in bellonati & enutriti, assiduo tamen Bella omni
 tempore
 fuerunt.
 armorum terrore panè exanimemur? Quid ergo? nul-
 lâne apud priscos bella? quinimò cum nato orbe nata
 esse non ignoramus, nec finem acceptura nisi cum illo:
 ac tanta quidem, tamque horribilia, vt ludus ac iocus
 hæc nostra censerî possint, si cum priscis illis conferan-
 tur. Obeamus paulisper, si placet, nationes exteras (nam
 Belgium nostrum, totis quingentis annis, vix breuibus
 interuallis respirasse, parum est) electum inprimis à Deo
 populum contemplemur. Quantum hic ab Ægyptiacâ
 centum quinquaginta annorum tyrannide, quantum in
 illo septuaginta annorum apud Babylonios & Assyrios
 exilio sit perpeffus, cuiuslibet è diuinis Litteris haurire
 promptum est: ad extrema eius, tamquam ad funebres Antiqua
 bellorum
 calamita-
 ces.
 gentis exequias, accedo. Dico, non totis septem annis
 (præter innumeros qui fame, exilio, miseris confecti
 sunt) partim ciuili, partim externo bello extincta esse
 duodecies centena & quadraginta hominum millia. Ra-
 tiones subduxit Iosephus. Descendamus in Græciam,
 quam Plutarchus ita perpetuis bellorum cladibus ex-
 haustam scribit, vt vniuersam affirmet suo æuo non fuis-
 se conficiendis tribus millibus militum. Iam Romanos
 & Italiam perlustremus. Vnum bellum Punicum se-
 cundum in solis Italiâ, Siciliâ, Hispaniâ, non totis annis
 septemdecim supra quindecies centena hominum mil-
 lia consumpsit. Et quid bella recenseo plurium auspicio
 gesta? Vnus ecce C. Cæsar (ô pestem perniciemque ge-
 neris humani!) fatetur, & quidem glorians, vndecies
 centena & nonaginta duo millia hominum diuersis à se
 præ-

Vide Lips.
 lib. 2. de
 Constant.
 c. 21. 22.
 & 23.
 Plutarchus
 de Defectu
 oraculorû.

præliis occisa; atque ita, ut non veniat in rationem strages ciuiliū bellorum. Quo tamen maior etiam hac parte ille Magnus, qui in delubro Mineruæ inscripsit, fusa à se, fugata, occisa, in deditiōem accepta hominum vicies semel centena octoginta tria millia. Quid dicam, paucos Iberos, auorum nostrorum memoriā in vastas illas ac nouas Mexicani ac Peruiāni orbis terras delatos, amplissimis illis regionibus pænè solitudinem intulisse? Mens stupet, hæret lingua, dum hæc commemoro: & video nostra omnia, si cum illis conferantur, non aliud esse quàm palearum casta, ut Lipsius ex Comico, aut gurguliunculos minutos.

*Seruitus
apud an-
tiquos.*

Quid si nunc ad cumulum reliquarum calamitatum crudelem seruitutis legem adiecero, quā nihil in veterum bellis fuit acerbius? Homines ingenuos, nobiles, pueros, feminas, virgines abripiebat victor: & quis scit, an in æternam seruitutem? certè seruitutem, quam Iure Burgundico Belgicōque vetitam, tamquam Christianis indignam, nihil miror.

Pergo nunc ad reliqua temporis nostri mala. Dolemus Belgicam nostram totis his decem annis vix à contagione pestis immunem fuisse. Fateor, triste malum est. Sed num toto decennio triginta aut quadraginta hominum millia consumpsit? Atqui in vnâ Iudæâ pestis sub Dauide Rege vnus diei spatio septuaginta millia confecit. Sub Gallo autem & Volusiano Imperatoribus pestis ab Æthiopiâ exoriens omnes Romanas prouincias per quindecim annos continuos incredibiliter exhaust. Sæuior tamen illa, & impete maior, quæ Byzantijs finitimisque locis grassata est Iustiniano Principe, cuius vis tanta, ut in singulos dies quinque millia funerum daret, interdum etiam decem: omitto alia nihilo his inferiora.

Iam

*2. R. 8. 24.
Pestis olim
sauius grassata.
Vide Lipf.
libro 1. de
Constant.
8. 23.*

Iam quod ad annonæ caritatem attinet, perpetua hæc æui nostri querela est. Sed nōne ridicula videatur, si cum præcis sæculis comparetur? Certè sub Honorio Imperatore Romæ tanta caritas & raritas omnis annonæ fuit, ut homines hominibus iam imminerent, & in circo palàm audita sit illa vox: Pone pretium humanæ carni. In totâ Italiâ, vastantibus eam Gothis, iterum tanta, ut in solo Piceno quinquaginta hominum millia fame perierint: & passim in vsum ciborum versæ sint non carnes solùm humanæ, sed humana excrementa.

*Fames olim
quàm nunc
maior.
Lipf. ibid.*

Dicet aliquis fortasse: Si tam horrendis calamitatibus memoriæ consignata sunt antiqua sæcula, quænam est ergo ætas illa aurea, tot Poëtarum encomiis celebrata? Hic ego primùm illud reponam, nihil esse cur illis inuideamus, quos Poëtarum licentia mendacio felices facit. Quemadmodum enim fabulosa fuit illa ætas, ita fabulosa felicitas. Quid quòd Pherecrates apud Athenæum talem describit auream ætatem, qualem Mahometes suorum beatitudinem, ut homine liberali prorsus indigna sit? tota enim ad coquinam & ventris ingluuiem refertur. Ibi, inquit, plena Pluto omnia: ibi nigri iuris flumina, & in iis tuceta bullientia loco ostreorum, piscesque conditi natabant: ibi turdi benè cocti circum ora volabant, & supplices edi rogabant. Sed demus, his fabulis veram voluptatum ac deliciarum affluentiam significari; an idcirco aurea dicenda erunt hæc sæcula? Quid enim in his omnibus homini ad æterna nato expetendum? quid illâ cælesti mente ac diuinitatis capace dignum? Brutorum est ista felicitas, & ad Æsopicum releganda sæculum. Illud aureum Christianis est sæculum, quo virtus floret, quo

*Ætas au-
rea Poëta-
rum.
Athenæus.*

*Ætas au-
rea Chri-
stianorum.*

iustitia principatum obtinet, quo non Saturnus aliquis, sed verus Deus regnat, & cordis nostri solio positur: ibi ius dicit circumstantibus vndique & ad nutum obsequentibus animæ nostræ facultatibus: ibi tam inferiores quàm superiores animæ vires sic ad se rapit, vt nulla resideat rationem inter sensumque diminutio: ibi affectus omnes nihil iam carni pecoriq̃ue affine sapientes longè solidiori pabulo longèq̃ue diuiniore delectat.

Ætas nostrâ maioris delicia.

Et hæc quidem à me sic disputantur, quasi omnes aurea illa Poëtarum ætas protulerit voluptates, hæc autem ad penuriam rerum omnium nos redegerit. Sed profectò, si operæ pretium me facturum sperarem, facile docerem, priscâ illâ ætate rusticas exstitisse delicias, brutasq̃ue voluptates, nunc autem politiori æuo, ac politioribus hominum ingeniis, etiam exquisitissimas delicias lectissimasq̃ue voluptates fastidiri: adeò vt si ex merito ætatibus nomina imponimus, hæc nostra aurea Regiaq̃ue, illa verò Poëtarum lutea rusticaq̃ue vocari possit.

Natalis Comes l. 2. Mytholog. c. 1. Ætas aurea olim nihil aliud quàm Resp. bonè constituta.

Quare peritiores Mythologi repudiatis his nugis, nihil aliud auream ætatem esse volunt, quàm Rempubl. optimis legibus & institutis ad omnem virtutem conformatam, in quâ reluceat morum candor, in quâ vigeat legum obseruantia, in quâ pax floreat ac libertas, in quâ lepores cum canibus, agni cum lupis, id est probi cum improbis, legum præsidio tuti, impunè versentur. Videamus nunc igitur, quàm sancta, quàmque illibata fuerit olim ætas aurea, ad quam hæc fæcè temporum nostrorum tantopere suspiramus. Duo potissimum tempora reperio, quibus præcipuè ætatis aureæ decus possit adscribi: alterum ante vniuersalem mundi

cata-

cataclysmum, alterum reparato iam mundo habitabili, circa regnum Saturni. Quis potest maior vitæ sanctitas morumque innocentia excogitari, quam in primis illis humani generis progenitoribus? Quò enim propius aberant ab omnis innocentiae fonte Deo, eò minus terrenæ facis & contagionis in eorum mores irrepsit: & tamen ab ipsis mundi incunabulis Caini posteritas, semper carni rebusque terrenis immerfa, Deum in postremis habuit. Quinimò ipsis etiam Sethi posteris, circa Enochii tempora, cum Caini progenie matrimonio iunctis, superstitite etiam tum per trècentos annos Adamo, Dei que nunc bonitatem ac beneficia, nunc maiestatem ac terrorem frustra inculcante, tanta morum corruptela vniuersum hominum genus inuasit; vt tandem pertæsus tot scelerum ac flagitiorum Deus, in has voces eruperit: *Pœnitete me fecisse eos.* nec alios inuenerit dignos, quos à communi generis humani internecone eximeret, præter exiguam Noë familiam. Vbi nunc ille morum candor? vbi aureæ ætatis decor?

Alterum tempus, quod & plerique aureæ ætati assignant, est regnum Saturni. Sed quo pacto aurea illa ætas vocari potest, cum eo ipso tempore tum à Sarug Abrahæ proauo, tum maximè à Belo superbissimo Assyriorum Rege, inuectum sit in orbem, in despectum veri summi que Numinis, infandum scelus idololatriæ, nec ita multò post apud Græcos infelici contagione propagatum? Quid autem flagitij hic veri Dei contemptus in orbem non inuexit? Audite Apostolum hac de re accuratissimè differentem, & eos grauissimè accusantem, qui cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt; sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Mutauerunt enim

Ætas aurea sub Adamo virtutibus non caruit.

Genes. 6, 7.

Ætas aurea sub Saturno omnibus vitiis inquinatissima. Vide Salianum Tomo 1. Annual.

Rom. 1, 21.

enim gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Sed quæ merces huius tantæ impietatis? Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, & in reprobum sensum; repletos omni iniquitate, malitiâ, fornicatione, auaritiâ, nequitiâ, plenos inuidiâ, homicidio, contentione, dolo, & quæ plura ibidem enumerat. Sed omnis supplicij instar est quod præmittit: Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumelios afficiant corpora sua in semetipsis, subiungens abominanda Sodomitarum flagitia. Vultis huius rei non obscura documenta? Dabo ex vniuerso Laërtio Philosophos nonnullos, quos tamquam virtutis ac sapientiæ specimen suis proponit antiquitas. Periander, inquit, Ceteâ matre suâ propriâ abusus est: Socrati Alcibiades in deliciis fuit: Theodorus ait, sapientem publicè & absque pudore cum scortis congressurum: Plato non vnius scorti amore captus fuisse notatur: Aristoteles Hermiæ concubinam amauit, eique sacrificauit: Demetrius Phalereus à Cleone turpiter passus est: Diogenes & Zeno communes in Republicâ uxores statuebant. Omitto cetera infandæ Veneris mancipia. I nunc, & aureæ ætatis mores in immensum extolle; & sanctum crede, quidquid antiquitatis caractere signatur. Certe nec virtus nec vitium temporibus alligantur. Fastidientium est ista querela, quorum animus cum in nullâ re acquiescat, res præsentis ac tempora culpât, cum se potius vitamque debeat ad conscientiæ tribunal vocare. Stultum etiam est, virtutum ac vitiorum causas in temporum vices aut astrorum motus referre, quorum imperio ac ditioni minimè obnoxium est humanum arbitrium. Denique quæuis tempora bona sunt,

sed

Laërt. va-
riis locis.

sed benè videntibus: & aurèam ætatem aurei reducunt mores. Itaque damnatâ hac de temporum diuersitate querelâ (cùm omni tempore bona promiscuè ac mala proueniant) res ipsas nos potiùs attendere iubet Ecclesiastes, tribus proximis Sectionibus docens, quid boni potissimùm optandum sit, & quomodo animus lætis tristibusque sit aptandus.

SECTIO VNDECIMA.

ECCLESIASTES.

VERS. 12. Vtilior est sapientia cum diuitiis, & magis prodest videntibus Solem.

13. Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia. hoc autem plus habet eruditio & sapientia, quòd vitam tribuunt possessori suo.

METRICA PARAPHRASIS.

DIVA quæ fines regis Antiatum,
Quam colit vasti domitor profundi,
Quæ rota mundum volucris citato
Turbine versas;

Nil agis, firmum quoties minaci
Territas robur sapientis arcu, aut
Mentis excelsæ clypeo proteruâ
Fronte duellas.

Ille ceu rupes maris Adriani
Temnit imbelles Aquilonis iras,
Temnit vndosæ Thetidis furores
Spumea tela.

Inclytum firmans adamantè pectus,
Sortis excussas petulante dextrâ
Filiâ Cressæ recipit pharetra
Non sine risu.

Seu nouercali laceret procellâ
Naufragam puppim, canit expeditus
Sarcinis vitæ, mediis in undis
Dulce celeuma :

Siue maternam faciem serenans,
Sicanâ iustum Libycâque messe
Ditet, ingentes oculo irretorto
Spectat aceruos.

Temperat sortem sapiens vtramque :
Dum negat risu faciem proteruo,
Dum negat turpi violare fletu
Nubilus ora.

Sed magis splendet Sophiæ venustas
Protegens nummis decus omne vitæ,
Diuite accedit quoties profuso
Copia cornu.

Non secûs fetu gravidam Cybellen
Diuitat Phœbi rutilantis aurum,
Dum redux pueros leuat Amphitrites
Gurgite currus.

Luce vitali recreat nouales:
Pingit in pratis genus omne florum:
Splendidum cunctis radiosus adflat
Rebus honorem.

Sic opes vitam sapientis ornant,
Quem beatorum è numero relegat
Disfidens plebi tenuique virtus
Tecta lacernâ.

Rore si puro Sophia iuuentus
 Crescit in culmos melioris aui;
 Dextra pupillos locupletis aureo
 Irrigat imbri.

Si penu seros Sophia viatico
 Instruit canos; nihil hoc senectam
 Gaza sustentans meriti minoris
 Ambit honorem.

Ne tamen fallax Sophiam doloso
 Turba venalem licitetur auro;
 Neve virtutum pretiosa mutet
 Æra lupinis;

Obruit splendor sapientis, aurum:
 Ut greges perdunt Hyadum decorem
 Luna fraterno quoties ab ore
 Concipit ignem.

Hoc habet magnum Sophia, inuidendos
 Mentis excelsæ penetrat volatu
 Siderum tractus, via quæ perennis
 Ardua vite.

Proterens gressu morientis aui
 Busta, viuacem generosa famam
 Scribit heredem, tumulo sibi que
 Facta superstes.

PROSA EXEGESIS.

POST explosam stultorum querelam de sui tempo-
 ris calamitate, & vana suspiria ad auream illam pri-
 scorum ætatem transmissa, opportunè subiungit Ecce-
 listes, quid nobis potissimum in votis esse debeat.
 Nam tempora quidem, quæ semel dilapsa sunt, frustra
 reuocantur: si quid autem in iis eximium existisse,

aut mortalibus expetendum fictis fabulis memoria proditum est; id ferè auri siue diuitiarum affluentia, aut aureis moribus, id est virtute & sapientia, continetur. Atqui vtrumque votis nostris ac desideriis suggestit Ecclesiastes, dum ait: *Bona siue utilis est sapientia cum diuitiis*. Sed quemadmodum his verbis mortalis huius vitæ beatitatem complecti videtur, ita dum diuitias necessitudine quadam cum sapientia copulat, imò etiam præ paupertate sapienti exoptandas asserit, animos nostros non mediocriter perturbat. Primùm enim,

Ita LXX. legunt, & alij.

Ouid. Epistolâ 9. Heroid.

Quàm malè inæquales veniunt ad aratra iuueni.

Quid commercij diuitiis cum sapientia? Deinde, quorsum toties vel hoc ipso Libro commendata paupertas, multoquæ frequentius castigata diuitiarum cupiditas, si magis opportunæ sapienti sunt diuitiæ, quàm paupertas? Sed nimirum scopus eius oculis nostris debet obuersari: quem si contemplati fuerimus, nihil hîc peregrinum, nihil à ratione alienum dixisse conuincetur.

Diuitia non aequiparantur sapientia. Suidas in Περὶ Λαέρτ. li. 6.

Neque verò id agit Ecclesiastes, vt diuites magis ingenio pollere quàm pauperes contendat: nam contra potius Athenienses diuites more suo *παχέες*, id est pingues siue stupidos appellarunt. Diogenes verò oues (stultitiæ symbolum) aureo vellere vestitas. Sed neque maiores in diuitiis opportunitates, aut maiora ad comparandam sapientiam præfidia vult inueniri, cùm Crates Thebanus, alijque complures generosissimè diuitias abdicarint, vt tantò expeditiores ad philosophandum redderentur. Denique nec sapientiam ab auro splendorem mutuari suum aliquem arbitratur: id enim esset virtutem à fortunâ perfici, lucem à tenebris splendorem accipere, rem nobilissimam ac pulcherrimam à vanâ futiliquæ commendari.

Hoc

Hoc vnum ergo docet Ecclesiastes, dum ait, vtiliorem esse sapientiam cum diuitiis, maiores scilicet illam habere opportunitates ad vsum vitæ communis ac socialis: & ad hoc plurimum conferre diuitias, vt vberior sapientia fructus ad alios potissimum deriuetur. Cùm enim vtiliorem dixit esse sapientiam cum diuitiis, vsum vtriusque proculdubio præcipuè spectauit. Neque enim tam mali ominis aut desperatæ famæ sunt diuitiæ, vt si ad sapientis manus peruenerint, non possint virtuti materiam suppeditare, aut studiosis actionibus honestari. Sed, vt ait Ariston, quemadmodum ab eodem vino alij contumeliosi, alij benigniores fiunt; sic à diuitiis alij aliter afficiuntur, & ij quidem qui bene vtuntur, inde viaticum virtutis accipiunt; qui verò secus, nequitia. Pythagoras equo generoso diuitias comparabat. Quemadmodum enim ille periti gubernatoris fræno coërcitus, non rarò saluti fuit, imperitos verò in perniciem præcipitauit; ita plurimis saluti aut exitio fuere diuitiæ.

Sapientia iuncta diuitiis est magis opportuna vitæ communi.

Stobæus Serm. 92.

Ibid.

Diuitia non sunt culpanda, sed abusus.

Discant igitur, inquit Ambrosius, qui diuitias acculant, non in facultatibus crimen hæere, sed in his qui nesciunt vti facultatibus. Nam diuitiæ vt impedimenta improbis, ita bonis sunt adiumenta virtutis. Quod alibi rursus inculcans, Licet, inquit, in pecuniariis copiis multa sint lenocinia delictorum, pleraque tamen sunt etiam incentiua virtutum.

Ambros. in Luca c. 19, 2.

Idem in Luca c. 6, 24.

Hoc fundamento posito, restat vt huic Ecclesiastæ pronuntiato veritatem adstruamus, doceamusque, nec tantum posse diuitias absque sapientiâ, nec sapientiam absque diuitiis; quantum hæc vtraque, si ad vnius alicuius felicitatem cumulandam conspiciantur.

Diuitia sine sapientiâ infirma sunt.

Ac imprimis infirmas esse diuitias, & ad benè beateq; viuendum egenas, nemo infitiabitur, qui attentè perpenderit, quàm numquam satis cuiquam dederit fortuna, cui nimium dedit; quamque famelicos semper, quibus fauet, relinquat. Habent quidem diuitiæ nescio quid eminens, & quod vulgus hominum tamquam maius conditione humanâ suspiciat; sed infinito tamen intervallo distitum ab huius vitæ beatitate, quæ in virtute sapientiæque consistit. Prudenter olim Hippomachus alipta, quibusdam hominem procerum, tamquam pugilum certaminibus aptum, laudantibus, Sanè, inquit, si corona è sublimi suspensa manibus esset detrahenda. Idem fermè apud eos licet vsurpare, qui pulchros fundos, ampla palatia, immensam vim pecuniæ cum stupore admirantur, & in iis felicitatem constituunt: rectè scilicet eos iudicaturos, si venalis esset auro beatitas. atqui nullo pretio venalis est doloris vacuitas, magnitudo animi, constantia, fiducia, vita tota ex se apta, sibiq; consentiens.

Plutarchus de Cupidit. diuit.

Quemadmodum autem nihil ad benè beateq; viuendum possessori conferunt diuitiæ sapientiâ destituta, ita nec vitæ sociali utiles sunt, sed potiùs perniciofa. Quid enim aliud amicis & consanguineis, quàm superbæ, comestationis, libidinis fomitem ac materiam subministrant?

Sapientia sine diuitiis ad usum vitæ communis minus accomodata.

Sed & sapientia diuitiarum præsidio destituta profus infirma est, & publicè despecta. Quemadmodum enim terrâ deficiente amplissima quæque palatia corruunt; sic magni quoque spiritus terrenis opibus non suffulti. Videmus enim plerumque istiusmodi sapientes non audere se publico luciæque committere, quos rei familiaris inopia intra tugurij sui cespites coërcet.

Sem-

Semper enim egestati annexum fuit opprobrium, & pudor, & latebræ:

Nec facile emergunt, quorum virtutibus obstat

Res angusta domi. ———

Quod vsque adco verum est, vt quidam Græcorum fuerit ausus affirmare,

—— * ei δὲ καὶ ὁ Ζεὺς

ἢ ἂν γὰρ πτωχὸς, ἢ αὐτὸς ἐπέειχεν ὕβριν.

Quod ne Poëticis hyperbolis annumeretur, prohibet Evangelica veritas. Cum enim Christus humanæ salutis assertor, ac noui Testamenti legislator, deniq; Deushomo, conciuēs suos docere aggressus esset, mox à fastuosis ac pauperum fastidiosis explosus est his verbis: *Nōne hic est fabri filius?* Et quid tandem? Certè hic paupertatis eius despectus omnem pænè sapientiæ fructum subuertit. Subiungit enim Euangelista: *Scandalizabantur in eo. IESVS autem non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorum.* Scio quid obiici possit ex Apostolo, qui velut de superbiâ sui sæculi prostratâ triumphans ait: *Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia vt non gloriatur omnis caro in conspectu eius.* Sed & illud noui inter diuinæ virtutis prodigia recenferi, sapientiam à stultitiâ, Regum fastum à paupertate & abiectioe in triumphum ducta. Nos autem hîc non ea quæ inusitatam Dei potentiam in terris commendant, allegamus, sed quæ conformia sunt moribus humanis. Inter homines autem sapientiæ ac virtutis efficacia paupertatis despectu retunditur, & auctoritas abiectæ fortunæ tenebris obsuscatur; vt merito hîc vsurpari possit illud Poëtæ:

Vile latens virtus. quid enim demersa tenebris

Iuuenalis
Satyrâ 3.

* Si & ipse
Iupiter esset
in terra

pauper. &
ipse contu-
maliā pa-
teretur.

Pallad An-
thol. lib. 2.
c. 49.

Paupertas
vulgò con-
tempta.

Matth. 13.
55.

1. Cor. 1.

27.

Claudian.

Paneg. de

4. Conf.

Pro-Honorij.

*Proderit? obscuro veluti sub remige puppis,
Vel lyra quæ reticet, vel qui non tenditur arcus.*

*Diuitie
aliquid au-
toritatis
conciliant
sapienti.*

Optabit igitur sapiens diuitias (si voti copiam Deus fecerit) quæ sapientiæ apud promiscuam multitudinem nonnihil publicæ lucis atque auctoritatis adiciant: & vicissim à sapientiâ ad quæstuosissimum virtutis & gloriæ mercatum transferantur. Quis enim ignorat, viri locupletis orationem ac sapientiam certius & efficacius in hominum animos illabi quàm pauperis? *Diues locutus est*, ait Siracides, *& omnes tacuerunt, & verbum illius vsque ad nubes perducunt. Pauper locutus est, & dicunt: Quis est hic? & si offenderit, subuertent illum.* Nolo huic veritati stabiliendæ in medium producere populares illos applausus, vel adulationes potiùs, cum Herodi Agrippæ pro concione verba facienti acclamatum est: *Dei voces, & non hominis.* neque enim sapiens mendaci plausu fucoque delectatur. Illud potiùs asseram, istiusmodi sapientem, qualem voto formamus, olim fuisse Moysen, qui in aulâ Pharaonis educatus, sapientiam diuinitus acceptam cum dignitatis existimatione opibusque Madianiticis coniunxit, cum ad Dei populum legatione functus est. Talem etiam fuisse accepimus Abrahamum, qui in Mambraâ conualli Theologiam professus, hospites primùm liberaliter apud se habebat (vt erat inter suos locuples & copiosus) ac deinde pronis auribus salutis monita, verique Dei notitiam & colendi ritus ingerebat.

*Sapientia
plus etiam
confert di-
uitiis.*

*Seneca de
Beatâ vitâ
c. 12.*

Nec sapientia diuitiis minores officij vices rependere consuevit, quas ad omnem honestatam virtutemque traducit. Huic enim latiore in diuitiis quàm in paupertate campum patere, nemo est qui ambigat. Senecam, si placet, audite. *Quid est, inquit, dubij, quin maior mate-*

materia sapienti viro fit animū explicandi suū in diuitiis, quā in paupertate: cū in hac vnum genus virtutis sit, non inclinari, nec deprimi; in diuitiis & temperantia, & liberalitas, & diligentia, & dispositio, & magnificentia campum habeant patentem. Itaque sapiens, vt ait Philo, & liberalitatem exercebit erga amicos pauperes, & munificus erit in patriam, & pauperum parentum filias frugali dote augebit, & tantū non in medium sua proferens, quotquot eā gratiā digni fuerint, inuitabit ad fruendum. Quid multa? Velut mortalis aliquis *non tunc* sapientiā simul ac munificentiam Deum hominesque sibi deuinciet.

Philo de Profugis.

Nam virtus coniuncta auro, virtutibus aurum,

Quæ voluere valent, quæ valere volunt.

Sed ne Sapiens tam felici combinatione diuitias impensius, quā par est, commendasse videatur, subiungit id quod sapientiam in immensum extollit, & quod mortali potissimum est expetendum: *Hoc autem plus habet eruditio & sapientia, quod vitam tribuunt possessori suo.* Vitam, inquam, siue beatam quamdam ac diuturnam in terris, vt exponit Arboreus, siue beatiorē alteram atque æuiternam in cælis, vt Campensis magis probat. An etiam illam dicemus, quā tanti faciunt eruditi, nominis immortalitatem? An ad hanc etiam respexerit Ecclesiastes, non satis liquet. Illam certè vel maxime consequi sapientes & eruditos, nemo dubitabit, qui vel Poëtam audierit in suis scriptis exultantem:

Sapientia vitam & immortalitatem tribuit.

*Non totus moriar: magna que pars mei
Vitabit Libitinam. & rursus:*

Horat. li. 5.
Oda 30.

*Non ego, quem canis
Dilecte Mecenas, obibo,
Nec stygiâ cohibebor undâ.*

Idem li. 2.
Oda 20.

M m m

Hanc

Sen. Con-
folat. ad
Polybium
c. 37.

Psal. lxxx.

Psal. lxxx.

Psal. lxxx.

Psal. lxxx.

Hanc nominis immortalitatem spectare Polybium iubet Seneca, dum ait: Immerge te studiis tuis altius. Hoc vnum est in rebus humanis opus, cui nulla tempestas noceat, quod nulla consumat vetustas: cetera quæ per constructionem lapidum, & marmoreas moles, aut terrenos tumulos in magnam eductos altitudinem constant, non propagabunt longam diem: quippe & ista intereunt. Immortalis est ingenij memoria. Sed ego semimortuam hanc nominis immortalitatem veræ virtutis ac sapientiæ candidatis, ac præsertim Christianis, pro nihilo ducendam semper existimaui: quibus vita melior, & felicior aternitas his Prophetæ verbis addicitur: *In memoriâ aternâ erit iustus.* Hæc igitur sunt, è quibus aurei sæculi fructum aliquem decerpere possumus, & horum temporum fastidia solidorum bonorum gustu condire. Quibus expositis, ea contra mala proponit contemplanda, quæ patientiam nostram exercent: iubetque nos æquo animo diuinæ providentiæ consiliis & operibus acquiescere.

SECTIO DVODECIMA.

ECCLESIASTES.

VERS. 14. Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere quem ille despexerit.

METRICA PARAPHRASIS.

QVI sola terrarum lustras, calumque profundum,
Et architecti nobilem laudas manum,
Orbe vago specta dextræ monumenta Tonantis,
Amesque multa nosse: sed ne quid nimis;

Ne

Ne tibi, si figas oculos in lampada Phœbi,
 A luce nimia lucis oriatur minus.
 Inuenies gelidi glacialia climata Plaustri:
 Frustrâ hîc Sicana moliare Eloria.
 Inuenies Libyamque arentem, & inhospita resqua:
 Frustrâ hîc Fœuoni suaue delictum expetas.
 Inuenies Sodome turgentia mala fauillis:
 Frustrâ propinqua Segoris affectent decus.
 Inuenies funesta lues quos temporis adflat,
 Manusque saua pertinax sortis premit.
 Quid memorem indociles animos, distortaque monstra,
 Natura clausit queis nouercalem manum?
 Non auro tantum patera gemmisque rigentes
 Palatiorum splendidos abacos struunt:
 Quandoque & Samias auro iuuat addere testas:
 Vilique potis est vase maiestas coli.
 Nec minor in minimis auctoris nota potestas:
 Nec inquinatur sordibus mundi, artifex.
 Quorsum operam ludens informes lambis aborsus?
 Aut corrigis distorta quæ tellus creat?
 Sunt curuæ in terras animæ, & celestium inanes,
 Stellata quas ad templa nequidquam erigas.
 Sunt queis dura silex animo, aut Marpesia cautes,
 Quos nulla frangat suada, nulla mulceat.
 Sin etiam esse velis, quibus incubet ira Tonantis,
 Ignique tristes destinentur vitima;
 Ne fatum rimare poli, legesque repostas.
 Susplicere fas diuina, scrutari nefas.

Operum
Dei non est
exigenda
ratio.

NON ita perturbare nos debet hæc temporum nostrorum (vt nobis quidem videtur) iniquitas, aut si quid in hac mundi senectute vitibus infirmum, defectu mutilum, turpitudine deforme, malitiâ peruersum, conditione despectum videatur, vt mox diuinam prouidentiam in crimen & culpam voceinus, aut inutiles querelas de temporum rerumque prauitate texamus: sed cum sciamus, omnia Dei opera summâ sapientiâ constituta; quæ non capimus, suspicienda sunt; & quæ ad gustum nostrum non faciunt, æquo animo ferenda. Quis enim operum suorum aut iudiciorum rationem à Deo exiget, cuius voluntas lex est, cuius nutus imperium, cuius maiestas absolutissimum in res omnes creatas dominium. *Qui si subuerterit omnia, vel in*
Iob 12, 10. unum coarctauerit, quis contradicet ei? O homo, tu quis es,
Rom. 9, 19. ait Apostolus, qui respondeas Deo? Respondere enim non
Gregorius
lib. 9. Moral. c. 8.
Rom. 9, 20. posse Deo conuincitur, ait Gregorius, qui homo nominatur, qui per hoc quod de humo sumptus est iudicia superna discutere dignus non est. *Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in*
Isaie 45, 9. honorem, aliud verò in contumeliam? *Væ qui contradicit fitori suo, testa de sams terra. Numquid dicet lutum figulo suo: Quid facis, & opus tuum absque manibus est? Nec verò iure quisquam infinitæ illi maiestati succenseat, quòd*

— non omnis fert omnia tellus,

quòd quædam mundi climata panè perpetuo gelu, & semestri quotannis nocte damnata sunt, alia nimio Solis ardore sterilefcunt, alia in exhaustis obsessa paludibus,

dibus, alia nudis & inaccessis rupibus inhospita. Et inter ipsos homines nemo sanæ mentis miratur alios omnino barbaros & agrestes inueniri, alios proffigatâ perditaque valetudine, alios trunco mutiloque corpore, alios extremâ inopiâ laborantes. At inquires: Otiosè quidem hæc talia contemplantur, quibus ex voto cedunt omnia: sed durum est, in mediâ barbarie vix reuocem subinde diuinæ lucis scintillam percipere: durum est, assiduè cum aduersâ valetudine luctari; durum, ab improbis affligi; durum, cum insuperabili rei familiaris inopiâ conflictari. Ita se res habet,

*Durum; sed leuius fit patientiâ,
Quidquid corrigere est nefas.*

Horat. l. 1.
Odâ 24.

Et est sanè cur libenter acquiescamus diuino consilio in iis quæ in operibus diuinis nobis displicent: & æquo animo feramus ea, quæ velut aduersa perhorrescimus. Nam, vt rectè notat D. Augustinus, ex his & similibus consistit huius vniuersitatis admirabilis pulchritudo. In quâ illud etiam, quod malum dicitur, benè ordinatum, & suo loco positum, eminentius commendat bona, vt magis placeant, & laudabiliora sint, dum comparantur malis. Nec enim Deus omnipotens, rerum cui summa potestas, cum summè bonus sit, vllomodo fineret mali esse aliquid in operibus suis, nisi vique adeò esset omnipotens & bonus, vt beneficeret etiam de malo. Quidquid igitur verâ tibi ratione melius occurrerit, ait idem alibi, scias id fecisse Deum tamquam bonorum omnium conditorem. Non est autem vera ratio, sed inuidiæ infirmitas, cum aliquid melius faciendum cogitaueris, iam nihil aliud inferius velle fieri; tamquam si perspecto cælo, iam nolles terram vquam esse factam. Aut si perfectâ rotunditate com-

August. in
Enchirid.
c. 10. & 11.
*Qua in
mundo im-
perfecta &
praua vi-
dentur, ad
eius orna-
tum perti-
nent.*

August. l. 1.
de Libero
arbitr. c. 5.

M m m 3 pre-

prehensâ stomacheris quòd talem in nuce non inuenias: aut quia præstantior est videndi sensus quàm audiendi, quatuor oculos esse velis, nullas aures.

Idem li. II.
de Ciuit.
c. 18.

Itaque Deus hunc rerum ac sæculorum ordinem quasi pulcherrimum cæmen quibusdam velut antithetis honestauit: & quemadmodum contraria contrariis opposita suam habent in oratione venustatem, sic in hac non verborum, sed rerum eloquentiâ ex oppositione contrariorum sæculi quadam pulchritudo confurgit.

Accedit & alia ratio, quæ nos operibus diuinis iubet acquiescere; quòd nimirum frustraneus est omnis emendandi conatus. *Nemo potest corrigere*, ait Ecclesiastes, quem (vel quod, vt alij legunt) *ille despexerit*. siue quod ita exigit rerum natura, vt iam diximus, & totius vniuersi proportio, vt non eadem sit rerum omnium perfectio (nam vbi omnia eminent, omnino nihil eminet) siue quod vindicta diuina nonnumquam occultis, sed semper iustis de causis quasdam seu nationes, seu regiones, ita deprimere perseuerat, vt vana sit omnia contra nitentium industria; adeoque reipsâ expressum videamus, quod in excidio Troiano variis fabulis adumbravit Horatius, dum apud eundem Iuno sic fata Romanis enuntiat:

Vide Pinedam in Parallelis hic.

Homo corrigere non potest opera Dei.

Horat. l. 3.
Oda 3.

— Ne nimium pij
Rebusque fidentes auitæ
Tecta velint reparare Troiæ.
Troie renascens alite lugubri
Fortuna tristi clade iterabitur,
Ducente victrices cateruas
Coniuge me Iouis, & sorore.
Ter si resurgat murus abeneus

Aucto-

*Auctore Phæbo, ter pereat meis**Excisus Argivus, ter uxor**Capta virum puerosque ploret.*

Sic ille priscas historias fabulosè repetens. Sed quid prohibet fictis fabulis vera mortalium fata, & seuera Numinis iudicia repræsentari? Certè minimè fabulosum est, quod huic planè geminum Deus apud Malachiam pronuntiat: *Dilexi Iacob, Esau autem odio habui, & posui montes eius in solitudinem, & hereditatem eius in dracones deserti.* Malach. r. 2. Quòd si dixerit Idumæa: *Destructi sumus, sed reuertentes edificabimus quæ destructa sunt: hæc dicit Dominus exercituum: Isti edificabunt, & ego destruam: & vocabuntur termini impietatis, & populus, cui iratus est Dominus usque in æternum.* Ita Deus Idumæos primò per Chaldæos grauius afflixit; deinde ad antiquam felicitatem postluminio adspirantes, partim per Iudam Machabæum, partim per Hircanum, eiusdem ex Simone nepotem, grauius cladibus contriuit: hic enim per vim circumcisos, ad Iudaicos ritus transtulit, donec tandem sub Tito ita reliquæ gentis profligatæ sunt, vt ne vestigium quidem Idumæorum aut posteritatis Esau reperiatur.

Sed hæc tolerabilia videri possunt, quæ terrarum ac regionum calamitatibus continentur, neque animam vulnerant, cum vix extimam corporis cutem leuiter perstringant. Illa grauius afficiunt, animosque percellunt, quæ Calvinus, alijque eiusdem farinae ex hoc similibusque sacrae Paginae locis conantur elicere, quosdam scilicet à Deo ante omnem culpam sic despici, & vt vocant, obdurari, vt nullo labore, nullaque industria possint ad virtutem probitatemque pertinere; tamque insuperabili fato æternis cruciatibus destinari, vt omnis

An aliqui à Deo ante omnem culpam despiciantur.

nis irritus sit ad salutem conatus. Istiusmodi despectus & obdurationis exemplum in Pharaone nobis exhiberi contendunt, quem irrefragabili fato velut ad certamen cum Deo volunt excitatum (quemadmodum in arenâ Threx cum Myrmillone componitur) vt indomitâ ceruicē diuinis imperiis obluētaretur, ac tandem ineuitabilis rebellionis pœnas viuus mortuusque lueret atrocissimas. Sed amabò, quānam esset hæc tam diramque inaudita tyrannis, quæ ferreâ necessitate inextricabilibus peccatorum laqueis homines irretiret, vt iisdem damnatis, reorum se suppliciis oblectaret?

Quî posset Deus vsquequaque iustissimus hanc iustitiæ laudem sibi vindicare, si ab iis pœnas exigeret, quos idcirco in scelus impulsisset, ne fatale sceleris decretum effectu frustraretur? Sanè iustitia iusta non erit, ait D. Fulgentius, si puniendum reum non inuenisse, sed fecisse dicatur. Maior verò erit iniustitia, si lapsò Deus retribuatur pœnam, quem stantem prædestinasse dicitur ad ruinam. Si homo à Deo despectus, necessariisque ad virtutem subsidiis destitutus, imò occultâ quadam vi in facinus impulsus, nihil in salutis aut damnationis suæ negotio liberè agit, sed agitur potiùs vt globus à proiciente, vt securis à secante, vt lutum à figulo, quibus nullum sui arbitrium est; cur non accusatur potiùs ille plus quàm Stoicus factorum impulsus, quàm ineuitabilis miserorum necessitas dicam veriùs quàm culpa? Non iniuriâ sic olim cum Ioue expostulabat quidam: Si Parca omnium rerum est causa, ergo si quis patrem occiderit, Parca in culpa est. Si Minos rectè velit vti iudicio, multò æquius Fatum pro Sisypho puniet, & Parcā pro Tantalo. Quid enim illi iniuste egerunt, quando Parcæ dicto audientes fuerunt?

Va-

Fulgentius
lib. 1. ad
Monimū
6.22.

Lucian. in
Ioue con-
fur.

Valeant igitur, valeant hæc Nouatorum deliria: non ea mens est hagiographorum, cum obdurari aliquem, despici, in reprobum sensum tradi affirmant, vt eos omni velint aut ad virtutem excitamento, aut ad salutem auxilio destitutos; sed non parem omnibus diuini fauoris & gratiæ affluentiam asserunt communicari. rara tantum ac tenuiora subsidia, grauissimorum peccatorum meritis subinde sic exigentibus, volunt suppeditari. Neque cum dicit Ecclesiastes, *Nemo potest corrigere quem Deus despexerit*, omnino de vitæ reformatione putat esse conclamatum (nihil enim vetat, eum qui iam despicitur, reconciliatâ postliminio gratiâ charum acceptumque reddi) sed familiari Scripturæ phrasi impossibile dicit, quod arduum ac difficile esse conuincitur: quia nimirum par non est, eos peculiaribus amoris illecebris à Deo præueniri, qui se potius despectu dignos reddiderunt; nec facile est eos ex imâ scelerum abyssu emergere, qui Deo manum subinde porrigenti per ludibrium insultant. At, inquires, non vult Deus mortem impij, sed vt conuertatur impius à viâ suâ, & viuat: cur non igitur congruis quibusdam, & ad cuiusque genium & ingenium appositis animi motibus, quibus no- uerit nullum cor durum reluctari solere, aberrantes in viam reuocat? & cum omnium salutem seriò & ex animo desideret, cur in tantâ mediocri copia ea tantum salutis præsidia proponit, quæ (vtpote futurorum omnium ab æterno conscius) pertinaciter viderit esse repudianda? Hic aliud quod reponam non habeo, præter illud Apostoli: *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Quis cognouit sensum Domini? aut quis consiliarius eius fuit?* Illud tamen vnicuique persuasum esse

Quid sit aliquem obdurari aut à Deo despici.

Ezech. 33, 11.

Rom. 11, 33.

Nnn esse

esse cupio, neminem vulgaris improbitatis hominem
 à Deo despici, & ad hanc caelestium bonorum pen-
 sionem redigi: sed quemadmodum peccator *cum in pro-*
fundum venerit peccatorum, contemnit; sic eundem in
 poenam plurimorum flagitiorum post despecta salutis
 praesidia vicissim à Deo contemni. Sed haec tristitia, &
 quae, velimus nolimus, ferenda sunt, praeteruecti, ad id
 quod residuum erat in horum temporum querelâ cum
 Ecclesiaste veniamus; paucisque doceamus, quomo-
 do animus in omni temporum varietate laetis aequè ac
 tristibus sit aptandus.

SECTIO DECIMATERTIA.

ECCLESIASTES.

VERS. 15. In die bonâ frui bonis, & malam
 diem praecave. sicut enim hanc, sic & illam fe-
 cit Deus, ut non inueniat homo contra eum
 iustas querimonias.

*LXX. &
 Hebraea le-
 cito habent:
 ut non in-
 ueniat ho-
 mo quid-
 quam post
 ipsum.

METRICA PARAPHRASIS.

NON semper Pluas inferna nimbos
 Latè depluit hispidos in agros.
 Interdum liquido volans apricos
 Titan aethere concitat iugales.
 Non rarè Boreas Noto duellans
 Imi concitat aequoris procellas:
 Nec rarè Aolidum furore Neveus
 Sternit composito serenus aequor.
 Nunc densum nemus horridus December
 Frondenti spoliat comarum honore:

Nunc

Nunc cultus nemus induit superbos,
 Vitali zephyro euocante frondes.
 Sic magnus iubet arbiter polorum
 Alternare vices genus Promethei,
 Luctum letitiâ, diesque vite
 Dulci tempore temperans amaro,
 Dulces tempore temperans amaro.
 Nunc post funera recreant triumpho,
 Nunc & funera dissipant triumphos.
 Nunc sortis rota vertitur benigna,
 Nunc sortis rota vertitur nouerca.
 Nunc lessi citharas premunt loquaces,
 Nunc lessos cithara premunt loquaces.
 Hac re quis superis ciere litem
 Ausit, vel solidam mouere sannam?
 O Mome insipiens & inficete!
 An non conspicis, ut putrescat vnda,
 Quam nullis agitat Notus procellis?
 Et quibus minus est beatitatis,
 Quam quibus nimium est beatitatis?
 Et quos fors nimio fauore stringens,
 Suetis ludere, delicatulisque
 Elisit placidâ manu vigorem?
 Tu si quid sapiâ arduum, tuique
 Numquam dissimilis, tuique semper,
 Temet temporibus tuis adapta.
 Et si lux tibi fulserit serena,
 Frontem nubibus eximas serenam,
 Curarum nebulis valere iussis,
 Mœroris lacrymis valere iussis.
 At si fors caperans iniqua frontem,
 Funestet stygiis diem tenebris;

*Æquam tu modo temperato mentem,
Splendorem elicies vel è tenebris.*

*Quæ te cumque igitur vices manebunt,
Excelsâ stabilique ab arce mentis*

Fortuna dubium intuerè vultum.

Quin Dei magis intuerè vultum.

Qui si blandior, hanc puta salutem:

Si contractior, hanc puta medelam.

PROSA EXEGESIS.

CONCLVDIT hîc Ecclesiastes iniquam illam de temporis iniquitate querimoniam; docetque in omni temporum ac fortunæ vicissitudine diuinæ providentiæ consiliis acquiescendum, animumque rebus ac temporibus cum quadam moderatione accominodandum. Nam siue fatorum seriem, ac diuinæ providentiæ decreta ad placitum tuum torquere conatus fueris, ipse potiùs velut Euripi cuiusdam æstu rapiëris inuitus; siue cælum lamentis impleueris, dolore nil profuturo cruciaberis. Perennabit hæc rerum temporumque conuersio, &

*Bonorum
& malorū
in mundo
vicissitudo.*

— Veniet post nubila Phœbus,

sed & Phœbus ipse noua fuget nubila: æstas hiemem pellet, sed hiems victa victorem proscribet: alternas mutabunt vices tempestas ac serenitas, & mutato subinde nomine diem reducet *dux noctis Hesperugo*. Ita velut pilæ mortales iactamur inter læta & tristitia, inter mœrorem & solatium, bellum & pacem, paupertatem & diuitias, honorem & ignominiam, vitam & mortem. Nónne ex summo rerum humanarum fastigio ad rogam vsque deturbatus est Crœsus? Nónne infelicior etiam exitus vitæ fuit Cn. Pompeij præstantissimi viri,

*Velleius
lib. 2. c. 33.*

post

post tres Consulatus ac totidem triumphos, domitum-
que terrarum orbem? intantum in illo viro à se discor-
dante fortunâ, vt cui modò ad victoriam terra defue-
rat, deesset ad sepulturam. Contrâ verò nonne Seruius
Tullius ex ergastulo ad regni apicem conscendit? &
Michaël Traulus, cuius alibi meminî, ab extremo sup-
plicio, legibus debito, ad Imperium peruenit, & aureum
manu sceptrum priùs gestauit, quàm crura ferreis com-
pedibus expediuisset?

Suprà Ca-
piti 4. Sa-
ctione 5.

Si inter has rerum temporumque conuersiones vita
nostra consumitur, aut, vt ait Bernardus, ex aduersis &
prosperis, tamquam ex spinis & rosis, contextitur; non-
ne meritò nos hortatur Ecclesiastes, vt nos tempori sub-
mittentes, quod bonum est lucro apponamus, quod
malum est vitemus? *In die bonâ, inquit, frueri bonis.*

Tempori
aptari de-
bet.

Danda est interdum lassis remissio: & cum res ac tem-
pus inuitat, animus à mœrore curisque abducendus.
Indulgendum est animo, ait Seneca, dandumque sub-
inde otium, quod alimenti ac virium loco sit, & in am-
bulationibus apertis vagandum, vt caelo libero & mul-
to spiritu augeat attollatque se animus. Aliquando &
mutata regio vigorem dabit, conuictusque & libera-
lior potio. Nonnumquam & vsque ad ebrietatem (hi-
laritatem dixero potius) veniendum: non vt mergat
nos, sed vt deprimat. Eluit enim curas, & ab imo ani-
mum mouet: & vt morbis quibusdam, ita tristitiæ me-
detur; Liberque non ob licentiam linguæ dictus est
inuentor vini, sed quia liberat seruitio curarum ani-
mum, & asserit, vegetioremque & audaciorem in om-
nes conatus facit. Sed vt libertatis, ita vini salubris
moderatio est. Et Solonem & Arcesilaum indulisse vi-
no credunt: & Catoni ebrietas obiecta est: at facilius

Animus in-
terdum re-
laxandus.

Seneca de
Tranquill.
anim. c. 15.

efficiet, quisquis obiecerit, hoc crimen honestum, quam turpem Catonem. Ita Seneca.

Bonis moderate videndum est.

Ego verò vt vini, ita voluptatis & felicitatis omnis moderationem arbitror esse salutarem: & quemadmodum parca prouideque canis aquam Nili sorbillat, ita res prosperas moderate cauteque delibandas. Ita præcipit noster Ecclesiastes: *In die bonâ fruire bonis, & malam diem*

Ecclesi. 11, 27.

præcaue. eiusque vestigiis insistens Siracides, *In die bonorum,* inquit, *ne immemor sis malorum.* Ita tranquillo mari crede, vt scias mox secuturam tempestatem; eodemque die, vbi lufere, nauigia mergi: ita felicitate vttere, vt memineris illam paruo interuallo à miseriâ distare. Omnium enim calamitatum scopus est homo diu felix. Nescit stare felicitas: & quoties vltra nihil inuenit quò tendat, conuerso repente gradu in præcipitium deuoluitur. Hæc animo præcipienda sunt, si tuti esse vo-

Sen. Consol. ad Heluiam, c. 5.

lumus. Neminem aduersa fortuna comminuit, ait Seneca, nisi quem secunda decepit. Illi qui munera eius velut sua & propria amauerunt, qui se propter illa suspici voluerunt, iacent & mœrent, cum vanos & pueriles animos omnis solidæ voluptatis ignaros, falsa & mollia oblectamenta destituunt. At ille qui se lætis rebus non inflauit, nec mutatis contrahit, aduersus vtrumque statum inuictum animum tenet. Hæc magis etiam piè

Bernardus Ser. 21. in Cantica. Psal. 70, 9.

inculcat Bernardus: *In die virtutis tuæ noli esse securus, sed clama ad Deum cum Prophetâ, & dic: Cùm defecerit virtus mea, ne derelinquas me.* Porrò tempore tentationis consolare, & dic cum sponsâ: *Trabe me post te, in odorem curremus unguentorum tuorum.* Sic te non deferret spes in tempore malo, nec in bono prouidentia derit: erisque inter aduersa & prospera mutabilium temporum tenens quamdam æternitatis imaginem, inò

insigne

insigne illud antiquum æterni Dei, *apud quem non est* Iac. 1.
transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Hoc est quod
 nobis insinuat Ecclesiastes, dum ait: *Malam diem præ-*
caue. Sicut enim hanc, sic & illam fecit Dominus.

Dicat enim aliquis: Si diuinæ providentiæ nutu de-
 cretum est, ut mala bonis stato tempore succedant; fru-
 strâ cauebimus, quod vitare non possumus. Sed nimi-
 rum quemadmodum præclare sibi consulit, multa que
 vitat pericula, qui galeâ, loricâ, clypeoque reclusus in
 aciem descendit: ita nos tolerabilius huius mundi ma-
 la suscipimus, ait D. Gregorius, si contra hæc per præ-
 scientiæ clypeum munimur. Minus enim iacula feriunt
 quæ prævidentur. Et præcogitati mali mollis ictus ve-
 nit, ait Seneca. ideo sapiens adsuescit futuris malis; &
 quæ alij diu patiendo, leuia facit diu cogitando. Nimi-
 rum hæc est præstans & diuina sapientia, ait Cicero, per-
 ceptas penitus & pertractatas humanas res habere: ni-
 hil admirari cum acciderit; nihil, antequam acciderit,
 non euenire posse arbitrari. Grauius enim ea vulnerant,
 quæ improuisa sunt. Quod ab Homero sapienter ani-
 maduersum notauit Plutarchus, qui Vlysses post va-
 gos errores patriæ restitutum repentinæ morti canis sui
 scribit illacrymassè, vxori verò lacrymanti assidentem
 nullam rependisse lacrymam; siquidem, iam ante ad-
 uentum præsumperat lacrymantis vxoris imaginem, ca-
 nis verò inopinatâ morte percussus est. Quisquis igitur
 prouidâ cogitatione animum in omnes aduersæ fortu-
 næ casus præmiserit, nec facillè de tranquillitatis suæ pos-
 sessione deiicietur, nec illibenter huic Ecclesiastæ sen-
 tentiæ subscribet, quòd *non inueniat homo contra Deum iu-*
stas querimonias. Quis enim iure queri potest se commu-
 ni conditione mortalium viuere? Aut quis tantæ repe-
 ritur

Mala præ-
uisa minus
nocent.

Gregorius
 Homil. 3. 5.
 in Euang.

Seneca E-
 pist. 77.

Cicer. Tu-
 scul. 5.

Plutarchus
 libro de
 Tranquill.
 animi.

ritur impudentiæ, vt hunc rerum cursum ab Auctore naturæ præscriptum perturbari cupiat, vt sibi soli bene fit: aut Deo succenseat, quòd non perpetuò sibi blandientem experiatur? *Si bona suscepimus de manu Dei*, inquit Iob, *mala quare non suscipiamus?* Quid dico mala? De operibus diuinæ prouidentie querimus, in quibus tamen nihil est mali, nisi quòd querimus. Nam siue affectum consideremus cuncta decernentis aut permittentis Dei, siue effectum quem pariunt quæ vulgò mala nominantur, inuenimus non minorem nos Deo gratitudinem in aduersis quàm in prosperis debere. Et quid si etiam prospera magis quàm aduersa formidanda sint? Quàm rarus extitit, ait D. Bernardus, qui non vel modicè in prosperitate relaxarit animum à sui custodia? cui non incauto & incurioso disciplina, hoc fuit prosperitas, quod Solis radius ad niuem vel glaciem? Sapiens Dauid, sapientior Salomon fuit: sed blandientibus nimis prosperis, alter ex parte, alter ex toto desipuit. Contra verò Zenonem fractâ naui, quæ fortunas eius omnes vehebat, dixisse ferunt: Tunc secundis ventis nauigauit, quando naufragium feci: quia scilicet ad portum Philosophiæ naufragus appulerat. Nec minùs in aduersis triumphauit æmulator virtutum ac trophæorum Miltiadis Themistocles, qui cum apud Persas exul, repente diuitiis auctus fuisset, Perieramus, inquit, ô pueri, nisi periissemus. Quid Nabuchodonosorem dicam vtriusque fortunæ nobilissimum exemplum? Certè si stolidas hominum querelas de temporis ac fortunæ iniquitate audiret, grauius illis succenseret, ac plus se Deo debere fateretur, quòd ad brutorum consortium proscripтус, quàm quòd ad regni solium fuerit euectus. Nam cum sub diademate inter aulicos plausus ne se quidem nosset,

inter

Iob 1, 10.

*Mala quæ
vocantur
interdum
bonis præ-
ferenda.*

Bernardus
lib. 2. de
Consider.

Diogenes
Laërt. 1. 7.

inter bruta etiam Dei notitiam est consecutus. Et quis dubitat, quin omnibus fortunæ donis optabilior fuerit Prophetæ Iob sua calamitas? Sanè D. Chrysoſtomus Chryſoft. Hom. 5. ad Pop. Ant. affirmare non veretur, finum illum, in quo ſedebat Iob, omni tribunali Regio venerabiliorem ſibi videri. Et multi nunc, inquit, transmarinam peregrinationem à terræ finibus fuſcipientes in Arabiam abeunt, ut finum illum cernant: & conſpicati terram, deoſculantur, quæ illius victoris certamina & cruorem omni auro pretioſiorem exceperit. Ex his cum perſpicuum ſit, quàm iniqua ſit hominis aduerſus Deum de temporis iniquitate & rebus aduerſis expoſtulatione; ad aliam querelam, quæ plus in ſpeciem habet fundamenti, & iſtis interdum ſapientibus excidit, cum Eccleſiaſte pergamus.

SECTIO DECIMAQUARTA.

ECCLESIASTES.

- VERS. 16. Hæc quoque vidi in diebus vanitatis meæ: Iuſtus perit in iuſtitia ſua, & impius multo viuit tempore in malitia ſua.
17. Noli eſſe iuſtus multum: neque plus ſapias quàm neceſſe eſt, ne obſtupeſcas.
18. Ne impiè agas multum; & noli eſſe ſtultus, ne moriaris in tempore non tuo.

METRICA PARAPHRASIS.

ECCE alius vitæ ſcopulus probroſa minatur
 Naufragia, & aſtu pectus ancipiti rotat.

O o o

Summe

Summe Deus vastum nutu qui concutis orbem,
 Aptasque rerum ac temporum alternas cices,
 Nullone humanos libras examine casus?
 Nullane nos in parte curarum locas?
 Heu vidi, dum suspirans mea fata peregi,
 Vitaque mimum umbratilem in scenam dedi,
 Vidi alacri vultu ac recta ceruice nocentes,
 Quaeis una lex libido, quaeis nullum est iugum,
 Qui innocuis ludunt iugulis, rapiuntque, feruntque,
 Scelusque nullum sceleribus pasti autumant,
 Ducere inoffensos natura tramite cursus
 Adusque seras capitis incani niues.
 Nulla licet scelerum saties, neque cura pudoris
 Male feriat limitem figat, tamen
 Qui sola terrarum despectat ab aetheris axe,
 Longam nefastis prorogat vita diem.
 Parte alia iustique tenax cultor honesti
 Paene inter aras funus immeritum cadit.
 Nil pietas, nihil cana fides, nihil inclyta virtus
 Cohibere tela mortis indomita queunt:
 Sed veluti cum vere nouo pubescere tellus
 Incipit, et hortos primus inuestit color,
 Aut tenera ad Boream declinant lilia culmos,
 Aut verna pluuiis purpura exspirat Notis,
 Inuida fata piis mediae sic fila iuuenta,
 Et quos coronant merita, praecunetis secant.
 En scopulum. Quid enim superis pia turba litamus,
 Decreta sceleri poena si iustum premit?
 Ah! caue ne fatis legem praescribere tentes,
 Superumque placita lance mendaci exigas.
 Neu nimum sapuisse velis, rebusque minorem
 Aciem fatiges ingenio calo abditis.

Ut Phœbi radiis caligant luminis orbes,
 Sic tibi retusa mentis obrepet stupor.
 Impia sacrilego neu lingua regurgitet æstu,
 Commenta stolidi cordis in Deum euomens,
 (Otia ceu cæli sub cardine languida ducat,
 Securus imas fors quid in terras vehat)
 Ne tibi sidereâ fulmen iaculetur ab arce
 Crudoque vitam funere abrumpat Deus.
 Sit licet vsque pius, serasque ardescat in iras,
 Et ad nocentem lanceo adrepat pede;
 Si tamen in calum blasphema resolveris ora,
 Celeres in iras læsa maiestas ruet.

PROSA EXEGETIS.

NOVVS hîc lapis offensionis obiicitur, noua quere-
 larum seges ac materia: & in speciem quidem prio-
 ri illa vulgi quiritatione solidior, reuerà tamen ad cu-
 mulum miseriarum huius vitæ pertinens (quæ, vt infi-
 nuat Ecclesiastes, non tantum vanitatis est plenissima,
 sed etiam ipsa vanitas) quod nimirum iusti in medio
 ætatis flore, dum se Deo vel maximè probant, immaturâ
 morte succidantur; impij verò, dum in omnium scele-
 rum colluione volutantur, etiam vltra metam votorum
 suorum vitam voluptatesque producant. Cùm enim de
 Deo eiusque prouidentia nihil nisi iustum sanctumque
 concipere fas sit; mirantur & indignantur non pauci,
 eam in hac vitâ iustorum atque impiorum sortem vi-
 deri, quam ad æquitatis lancem reuocare vix possint.
 Sanè, si Boëtium audimus, mala fieri in regno scientis
 omnia, potentis omnia, sed bona tantummodò volentis
 Dei, nemo satis potest nec admirari, nec conqueri. Et
 tamen vix orbe condito innocentis Abelis sanguine terra

*Iustis in-
 terdum
 breuissi-
 ma, impiis
 longa vita
 conceditur.*

*Boëtius
 lib. 4. de
 Consol.
 Prof. 1.*

Baron. an-
no Christi
304.

Psal. 72, 1.

imbuta est: quem cum impius Cain in primo iuuentutis flore demessuisset, ipse vitam contaminatissimam supra sexcentos octoginta annos protraxit. Et quot pios Principes in medio virtutum cursu vita destituit, cum inmanes illas belluas, Diocletianum & Maximianum, tot Sanctorum sanguine ebrias, tandem vitæ & imperij saturas, quasi in sinum quietis amœnissimi ruris prata susceperint? His olim similia demiratus, penè cespitauit Propheta Regius, quamuis debita erga Deum reuerentiæ non immemor. *Quàm bonus, inquit, Israel Deus his qui recto sunt corde! Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei. Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns.*

Hactenus admirari licet occulta diuinæ prouidentię consilia: sed caue ne vltra proucharis in altum hoc & periculosum mare, in quo gemini occurrunt scopuli, alter nimię iustitię, alter nimię impietatis: alter, inquam, illorum naufragiis infamis, qui plus æquo sibi sapientes, & imprudenti zelo succensi, iustitiam, quam sibi adscribunt, in diuinę prouidentię operibus requirunt; alter eorum, qui hac mundi ataxiã offensi, omni timore Numinis prorsus repudiato, si quid palato suo minùs gratum acciderit, ad blasphemias & impia maledicta reuoluuntur.

Inuicia Dei
nō sunt cu-
riosè exami-
nanda, ne-
dum car-
penda.

Priores illos, quos error potiùs quàm malitia transuersos agit, ita monet Ecclesiastes: *Noli esse iustus multum; neque plus sapias quàm necesse est, ne obstupescas.* Neque existimes hominem à Deo negligi, propter quem tam multa illi curæ sunt & cordi. Porro si quæsieris, quæ sit illa iustitię ratio, vt nec iustis vitam iustitia producat, nec impiis impietas abrumpat; sed his potiùs longa senectus contingat, illos immatura mors auferat; interro- gabo

gabo & ego vicissim cum Apostolo: *Quis cognouit sensum* Rom. 11, 34. *Domini, aut quis consiliarius eius fuit?* Vnum scio, constare Deo facti sui rationem, etiam cum de eâ nihil nobis constat: nec melius hæc ratio constat, quàm si nulli reddatur, cum rationis omnis instar sit voluntas supremi Numinis. Quemadmodum enim Poëta pro arbitrio alios in scenâ diutiùs detinet, longamque fabulam exhibere permittit, alios ostendit tantùm, & nullo carmine recitato reuocat: ita in huius vniuersi teatro hunc vario munere aut actione Deus in scenam mittit,

Hunc tantùm terris ostendunt fata, nec vltra

Virg. l. 6. Acneid.

Esse sinunt. —

Aut quemadmodum peritus hortorum cultor plantas quasdam, priusquam degenerent, in vsus suos euellit, quosdam etiam fructuum præmaturè decerptos, in mel & saccharum recondit, alios ad putredinem vsque in arboribus relinquit: ita mundani huius horti cultor alios aliosque carpit aut reseruat, omnes in vsum gloriæ suæ, & ad aliquod clementiæ iustitiæque specimen exhibendum.

Quid, quòd ne ipsis quidem hominibus attendendum est, quamdiu, sed quàm benè vixerint; neque quàm citò, sed quàm sanctè naturæ debitum soluant? Quid enim? vsque ad eone mori miserum est, vt supplicij loco id sit habendum? aut in præmiis reponenda est vita hæc mortalis, quam velut conceptorum in vtero carcerem censebant Indorum Gymnosophistæ? Sanè non est positum vitæ bonum in eius spatio, sed in vsu; nec morâ beatior fit vita, sed longior. Quid enim lucri facimus, ait Nazianzenus, quantocumque illo quod adiicitur spatio, nisi vt plura mala partim videamus, partim patiamur, partim fortassis etiam faciamus; ac tandem nihilominus tributum naturæ debitum pendamus? Aut quid

Vita bonū non in longo spatio, sed recto vsu consistit.
Nazianz. Orat. 10.

O o o 3 magno-

magnopere sapienti deperit, si momentaneæ huic vitæ aliquot momenta decerpseris? Certè nihilo se minoris æstimat sapiens, quòd virtutes eius spatio breuiore clauduntur. Vt cumque illi vita ceciderit, siue senectus longa obtigerit, siue citra senectutem finitus fuerit, non eadem idcirco virtutis erit mensura, quæ fuit ætatis. Vtrum maiorem an minorem in arenâ circulum scribas, ad spatium eius pertinet, non ad perfectionem. Et quamuis alter diu manserit, alterum statim obduxeris, & in eum, in quo scriptus est, puluerem solueris, nihil idcirco perfectioni addideris aut detraxeris. Denique non ea longa vita ducenda est, quæ momentis circumscribitur: ea verè longa est, cuius, postquam transierit, propter rerum cum laude gestarum conscientiam æternum iuuat meminisse. Hoc voluit Martialis, cum dixit:

Vita longa est, cuius æternum iuuat meminisse.

Martialis
l. 10. Epig.
23.

Nulla recordanti lux est ingrata grauisque:

Nulla fuit, cuius non meminisse velit.

Ampliat ætatis spatium sibi vir bonus: hoc est

Viuere bis, vitâ posse priore frui.

Quæ cum ita sint, quis, obsecro, diuina consilia sugillare aut iniustitiæ condemnare audebit, quòd nunquam iustis breuior vita contingat? Quàm leuis enim hæc iactura sit, cum ea quæ dicta sunt, tum luculenter Sapiens ipse demonstrat, Iustus, inquit, si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Senectus enim venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata; cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata. Placens Deo factus est dilectus, & viuens inter peccatores translatus est. Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius. Consummatus in breui expleuit tempora multa: placida enim erat Deo anima illius: propter hoc properauit educere illum de medio

Sapient.
4, 7.
Cur iustorum vita nonnumquam sit breuior.

dio iniquitatum. Satisne iam causæ videtur habere diuina prouidentia, vt breuiore curriculo iustorum vitam finiat? Vnde ergo tam prona est in querelas humana mens? Causam subiungit idem Sapiens: *Populi videntes, & non intelligentes, nec ponentes in præcordiis talia, secus atque oportet, de diuinâ prouidentiâ arbitrantur; dumque se iustitiæ zelo duci volunt videri, ipsi in Deum iniqui iudices esse deprehenduntur.*

Alij hac dispari iustorum atque impiorum sorte offensi, maiore etiam impudentiâ, prorsusque sacrilegâ temeritate, aut nullum Numen agnoscunt, aut stultissimis blasphemis eius maiestati obtrectant. Et hic alter est scopulus, in quem nonnulli præsertim Ethnicorum impingunt. inter quos Ouidius sic audet scribens de morte Tibulli:

*Cùm rapiant mala fata bonos, ignoscite fasso,
Sollicitor, nullos esse putare deos.*

Ethnic i diuina prouidentia sine causâ obtrectant.
Ouid. l. 3.
Amorum
Eleg. 8.

Et alius non minùs impudenter:

*Marmoreo Licinus tumulo iacet, at Cato paruo,
Pompeius nullo. Credimus esse deos?*

Varro in
Epigram.

At quo tanto scelere sese hîc obstrinxit Numen, vt non solum è mentibus hominum, sed prorsus è rerum naturâ istorum calculis exterminetur? An quòd Cn. Pompeium post tot triumphos in littore maris obruncatum absque exequiis tumuloque destituit? Scilicet ille superbiæ & ambitionis apex peculiari Dei curâ ab iniuriâ vindicandus fuit, qui honorum cupiditati plus æquo indulgens, Romanam euerit Rempublicam: in quâ cum Cæsar nullum pati superiorem posset, ille ne patrem quidem. An quòd Tibullum in medio flore ætatis, vel potius libidinum succidit? nimirum nulla in cælo erit prouidentia, quia in gratiam infamis istius prostibuli

buli naturæ cursum non interuertit? En crimen, en causa, cur viles terræ vermiculi infinitam Dei maiestatem ludibrio habeant, nullamque virtutis aut meritorum à Deo rationem haberi somnient.

*Impij Dei
providen-
tiam blas-
phemant.*

Malach.
3, 14.

Sed quid Ethnicos impietatis arcesso, quorum subinde tota vita blasphemia est? hoc potius admiratione dignum est, inter ipsos Abrahami posteros hanc tantam impietatem inueniri potuisse, vt auderent apud Malachiam in has voces erumpere: *Vanus est qui seruit Deo: & quod emolumentum, quia custodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus tristes coram Domino exercituum? Ergo nunc beatos dicimus arrogantes, siquidem ædificati sunt facientes impietatem, & tentauerunt Deum, & salui facti sunt.*

*Blasphemia serè
in hac vitâ
etiam pu-
nitur.*

Sed quò ruis abominanda temeritas? *Nec impietas multum*, monet Ecclesiastes, *& noli esse stultus in carpendis ac damnandis diuinæ prouidentiae consiliis, ne moriaris in tempore non tuo*, nec ad illam pertingas vitæ metam, quam tibi spe votoque destinaueras; aut ad illam etiam, ad quam te secundum naturæ cursum peruenturum Deus ipse prænouerat, nisi blasphemis tuis eum ad accelerandam vindictam prouocasses. Quamuis enim Deus in ceteris delictis conuiuere diu solet, nescio quos tamen eius furori stimulos addere videtur blasphemia. Nec mirum: nihil enim horribilius blasphemiam, ait D. Hieronymus, quæ ponit in cælum os suum. Omne quippe peccatum, blasphemiae comparatum, leuius est. Huius itaque criminis magnitudini supplicij quoque magnitudo respondet, & quidem exclusis induciis à diuinâ miseratione solitis concedi. Sensit hoc ingenti suo malo Sennacherib: qui cum Ezechiae Iudæorum Regi sic insultasset, *Non te seducat Deus tuus, in quo habes fiduciam; neque dicas, Non tradetur*

Hieron. in
Isaiam.

4. Reg. 19,
10.

tur Ierusalem in manus Regis Assyriorum. tu enim ipse audisti
 que fecerunt Reges Assyriorum vniuersis terris. num ergo
 solus poteris liberari? Ezechias Deo supplex, propositâ
 rei indignitate, tantum peffecit, vt læsa Maiestas di-
 uina has impio minas intentarit: *Insanisti in me, & su-* Ibid. v. 28.
perbia tua ascendit in aures meas: ponam itaque circulum in
naribus tuis, & camum in labiis tuis, & reducam te in viam,
per quam venisti. Nec facta dictis fuere mitiora. Eâdem
 nocte illâ venit Angelus Domini, & percussit in castris
 Assyriorum centum octogintaquinque millia. Postera die,
 tantâ suorum clade consternatus Sennacherib, desertâ
 Ierosolyinâ discessit Niniuen; ibique in templo Nes-
 roch à propriis filiis obruncatus est. Quid nunc at-
 tinet, post tam horrendam tamque præcipitem vin-
 dictam, illud in medium adferre, quod Epistolâ qua-
 dam narrat Cardinalis Petrus Damianus? fuisse scilicet Petrus Da-
mian. lib. 2.
Epist. 15.
 Burgundum quemdam Clericum, qui cum virtutem
 nihil iustis prodesse contenderet, palamque falsam esse
 pronuntiaret hanc Christi sententiam, *Qui se humiliat,* Matth. 23,
12.
exaltabitur; repente gladio per os instar fulminis trans-
 fixus est. Sed impios illos missos faciamus, quos sua
 fati condempnat impietas, & ex hominum mentibus
 affectibusque proscribit. Illud potius cum Ecclesiaste
 nobis prouidendum est, ne, quod de indiscreto iusti-
 tiæ zelo à nobis dictum est, ad vniuersi generis præ-
 iudicium, aut aliquod veræ iustitiæ dispendium tra-
 hatur. Hæc itaque præcauens subiunxit Ecclesiastes:

SECTIO DECIMAQVINTA.

ECCLESIASTES.

^a *Id est,*
quod iu-
stum est,
sive, iusti-
tiam,

VERS. 19. Bonum est te sustentare ^a iustum, sed &
ab illo ne subtrahas manum tuam : quia qui
timet Deum, nihil negligit.

METRICA PARAPHRASIS.

QVI palme fragilis decus
Ambit, pulvere Olympico,
In luctas habiles toros
Crebro proluit unguine :
Et nunc aëra verberans,
Librat pondera castuum ;
Nunc Bacchi laticem fugit,
Ne largus titubet meri ;
Nunc arcet Paphios iocos,
Ne membris pereat vigor ;
Nunc victum sibi subtrahit,
Ut cursu anteuolet Notos.
Mercator miseri laris
Questus indocilis pati
Ultra clima retorridum
Terre manera diuitis,
Seclatur trabe Cypriâ,
Quâ gentes medius liquor
Arcet dissociabiles :
Quâque ignota Trionibus
Vitant sidera Nerea.
Venator nemorum accola,

Si visa est catulis fera,
Aut rupit teretes plagas,
Blanda coniugis immemor,
Pernox sub Ioue frigido
Densis saltibus accubat.
Coniux sedula coniugem
In partem thalami iuuans,
Ut dulcem sobolem educet;
Quis non artibus ingent
Infert lucra penatibus?
Dum Sol apta laboribus
Lucis tempora digerit,
Culpat precipites rotas.
Dum nox fusca silentibus
Terris otia diuidit,
Noctem addens operi, & colum
Multo vellere vestiens,
Exercet famulas manus.
Te quem calicolum fauor
Ad maius stimulat decus,
Stellantemque domum aetheris
Tandem in prœmia destinat,
Arctis iustitiam decet
Vita stringere brachis.
Hæc certa est animi quies,
Hoc lucrum, hic honor, hæc salus.
Hanc ne mens temerè abdicet,
Nec missam faciat manus:
Seu te dura necessitas
Trisli pauperie premat;
Seu te culmine lubrico
Sublimem populi fauor

*Fausis plausibus euehat.
 Quem cali stimulat metus,
 Dum Numen venerans colit,
 Nulli iustitiæ deest,
 Ne desit pariter sibi.*

PROSA EXEGESIS.

NISI præcedenti Sectione nimiam iustitiæ affectationem condemnasset Ecclesiastes, superuacua iam videri posset hæc ad iustitiam siue virtutem cohortatio. Quid enim attinet ad eam rem velis orationis remisque perurgeri, ad quam pronò naturæ æstu torrentis instar abripimur? Quid tam naturale, quàm virtus? quid tam affectibus congruum, rationique consentiens? Certè nulla lex, ait Seneca, amare parentes, indulgere liberis iubet: superuacaneum est enim, in quod imus, impelli. Itemque nemo in amorem sui cohortandus est, quem, cum nascitur, trahit. Ita ne ad hoc quidem existimandus est, vt quæ per se honesta sunt petat. Placet enim suapte naturâ, adeoque gratiosa virtus est, vt insitum sit etiam malis, probare meliora. hoc enim proprium hominis ac genuinum bonum est: cetera adulterina sunt, fucata, & adscititia. Hoc vnum in terris mortali contingit immortale, cetera fluxa sunt & caduca fortunæ ludibria. Hoc sibi quisquis persuasum habuerit, hunc actionum suarum scopum sibi præfiget, huc omnes conatus ac studia diriget, hoc vnum in omni vitâ semper intuebitur.

Sed quoniam illud quibusdam euenit, vt quæ sciunt, ea scire se nesciant; adhibenda quædam nonnullis est cohortatio, vt congruenter naturæ viuant, & insita virtutum semina in herbam, florem, fructumque perducant.

Ad virtutem naturâ impellimur.

Senec. li. 4.
 de Benefic.
 c. 17.

cant. Quanam autem potior exhortatio, quàm ut, secundum veriore[m] Philosophiam, summum bonum in animo constitutum esse meminerint? Obsolescit enim, ait Seneca, si ab optimâ nostri parte ad pessima transit. Non est summa felicitatis nostræ in carne ponenda. Vidésne, ut reliqua omnia bono suo consent? Vitem fertilitas commendat, sapor vinum, velocitas ceruum. In homine quid est optimum? Ratio. hac antecedit animalia, Deum sequitur. Quid autem homini ad gloriam ac dignitatem contingere potest excelsius, quàm ut imitatione virtutis ac perfectionis in diuinæ naturæ possit transire consortium? Igitur non aræ statuæ, inquit Isidorus Pelusiota, non Olympicæ coronæ, non opes, non pulchritudo, non robur, non Imperium, non Regnum, non aliud quidquam eorum quæ magna esse videntur, magnum est aut exoptandum. Tempori enim id omne cedit, & extinguitur, & in obliuionem abit: sola virtus præclaram & nunquam intermorituram dignitatem obtinet, quæ nec vetustati cedat, nec obliuione conteratur, nec instar floris marcescat, sed recentem semper vegetamque gloriam consequatur.

Seneca Epist. 74.
Bonum hominis in animâ reponendum.

Isidor. Pelus. lib. 1.
Epist. 286.

Si autem virtus, quidquid in terrâ est, velut fragile & caducum spernit, ait Lactantius, quid restat, nisi ut caeleste aliquid efficiat, & ad altiora nitatur, quia humilia despicit? Id verò nihil esse potest aliud, quàm immortalitas: cuius qui gustum aliquem cogitatione præceperit, nã ille virtutem quouis pretio rectè comparari iudicabit: nec laborem tantum pro iustitiâ, sed sanguinem vitamque pacifcetur, animo semper in difficultatibus expedito, in aduersis infracto, in doloribus ac tormentis hilari. Quid ego hîc generosos veri Dei athletas in arenam producam, quorum nihil interesse videba-

Lactantius lib. 3.

Virtus quouis pretio constat bene.

tur, gaudióne exultarent, an in equuleo iacerent, ac tortores suos lassarent? Ausus est aliquando Epicurus dicere, sapientem, si in Phalaridis tauro peruratur, exclamaturum: Dulce est, & ad me nihil pertinet. Potuit Arria Cæcinnæ Pati vxor, pro iustitiâ mortis consortium ferro præoccupans, maritum sic exhortari: Pate non dolet? Et miramur Cunegundem nudis pedibus candentes vomeres calcantem, inter rosas ambulare se contestari? Miramur Theodoram apud iudices mortem sibi contentiosè deposcere, repulso milite, quem se non mortis vadem elegisse, sed prædem pudoris optasse prætendebat? Miramur Ioannem Fischerum, illustrissimum Angliæ Martyrem, cum extremum supplicium ante oculos haberet, abiecto scipione sic exultasse: Agite nunc mei pedes, munere vestro fungimini; tantillum vobis restat itineris ad immortalitatem? Miramur denique D. Vincentium à Daciano in equuleo suspensum, Præfecto per ludibrium interroganti, Vbinam es Vincenti? generosè respondisse: In sublimi constitutus sum, vnde terrenâ te potestate superbientem altior despicio? Omitto ceteros, qui non facto minùs quàm verbo docuerunt, quo pretio nobis virtus æstimanda sit.

Itaque bonum est te sustentare iustum, id est iustitiam, ait Sapiens; sed ab illo quoque ne retrahas manum. Quasi dicat: In studio virtutis ac perfectionis aduerso flumine sursum niteris, & æstu ventoque repugnante cymbam trahis, ac deprauatâ naturæ vitio semper deorsum laberis: si vel ad breue tempus manum retraxeris, animique contentionem remiseris; mox aduerso fluminis æstu abripieris, magnoque laboris & comparatæ virtutis dispendio ad antiqua vitia deuoluêris. Si-

Seneca Epist. 66.
Martialis lib. 1. Epigram. 15.

Raderus Tom. 1. Bavariz sanctæ. Ambrosius lib. 1. de Virgin.

Sanderus libro de Schism. Anglic.

Augustinus Ser. 12. & 13. de Sanctis.

Virtus aduerso flumine sursum nititur.

quidem, vt rectè notat D. Gregorius, in viâ Dei non progredi, regredi est. & Alcimus Auitus:

*Si vires nullas virtus acquirit eundo,
Amittit rediens paulatim extincta priores.*

Alcimus
Auitus de
Castitate.

Hoc igitur sit primum cunctis in commune mandatum, inquit Antonius eremicolas suos instituens, nullum in arrepti propositi vigore lassescere, sed quasi incipientem augere semper debere quod cœperit. Fit enim interdum, ait D. Basilius, vt nonnulli, se cum aliis longè deterioribus comparantes, quodammodo sibi de virtute blandiantur, progressum videlicet suum metiendo non tam spatium eius, quod restat, itineris, quàm interuallo quo alios post se reliquerunt. Et verò sic naturâ comparatum est, vt oculos libenter conuertamus ad ea quæ nos delectant, auertamus ab iis quæ offendere aliquo modo possunt. Et quemadmodum viatores, vbi tædere eos cœpit itineris, respectare solent quantum viæ confecerint: ita nos, simul ac virtutis ardor restringui, & industria frangi cœpta est, decursum spatium respicientes, facillè nos ipsos conferimus cum iis quos aut in voluptatis cœnum prolapsos, aut in avaritiæ dumeris hæsitantes, aut ambitioni & honori miserè seruietes à tergo reliquimus. Quamobrem mentam perpetuò ante oculos habere conuenit, & quàm longè à perfectâ iustitiâ etiamnum absimus, etiam atque etiam videre, neque aut rei, aut operæ quidquam prætermittere, quod ad hanc consequendam momenti aliquid habere possit: *quia qui timet Deum, nihil negligit.* Quæ verba Ecclesiastæ duplicem habere videntur sensum: tum quòd nulla acquirendæ perfectionis occasio negligenda sit; tum quòd nulla iustitiæ materia, quantumcumque exigua, sit repudianda.

Athanas. in
Vitâ Anto-
nij.

*Numquam
remittens
est ad
virtutem
conatus.*

Basilius in
Regul. fu-
lius dispu-
tatis, c. 6.

Claudius
Aquinia
Epist. de
Renou. spi-
ritus.

Occa-

*Occasio
virtutis
captanda.*

*Claudius
Aquamua
ibid.*

*Nazianz.
in Sentent.*

*Eccle. 9.
10.*

*Nihil par-
vi facien-
dum quod
ad magna
conducit.*

Curr. lib. 9.

*In operibus
Dei nihil
paruum
aut vile.*

*Tertullian.
lib. 1. cont.
Marcion,
c. 14.*

Occasionis imprimis magna est habenda ratio: ac tempus, quod plerisque aut nihil aut aliud agentibus elabatur, virtute sistendum, & aternitati transcribendum est. Proderit etiam breuem sibi quemque vitæ cursum circumscribere, & simul meminisse, quod perfectionis & gratiæ diuinæ non comparaueris in vitâ, id te comparaturum esse nunquam: vitam autem ipsam, vt notat Nazianzenus, esse quasi mercatum, cuius dies cum abierit, tempus amplius non sit emendi quæ velis. Hinc illa nostri Sapientis admonitio: *Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos quò tu properas.*

Sed nec in rebus ipsis quæ ad perfectionem conducunt, aliquid ita exiguum est, vt meritò contemni possit. Quin immò quâ ratione exiguum dici possit non video, quod ad rem tantam potest aliquid adferre momenti. Deinde cum res etiam maximæ à paruis initiis ducant exordium, quis parua esse sentiat, sine quibus magna consistere non possunt? Alexander Macedo dum concionem ad milites haberet, nihil paruum affirmabat esse ducendum, in quo magnæ gloriæ seges est: at qui iustitiæ non alius est fructus, quàm gloriæ nunquam intermorituræ, aternæque beatitatis secura possessio.

Quid dicam, ipsius Dei opera in minimis non minimam admirationem excitare? Quis non obstupescit in auiculis nidorum architecturam, in araneis textrina subtilitatem, in apibus fauorum cellulas opere pentagono cancellatas? Vt non immeritò Tertullianus in modicis despici veter conditorem, qui maximus, inquit, cum sit artifex, animalia minutiora ingeniis ac viribus ampliauit. Quid animalia dico? cum testas ipfas, maris excre-

excrementa, & vilium concharum receptacula, tam variâ multipliciq̃ue pulchritudine ad stuporem vsque exornarit? Tot ibi colorum differentiâ, ait Plinius, tot figurâ, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæsis, in dorsum elatis, lævibus, rugatis, denticulatis, striatis, vertice muricatum intorto, margine in mucronem emisso: iam distinctione virgulata, crinita, crispa, canaliculatum, pectinatum diuisa, imbricatim vndata, cancellatim reticulata. Nitor & puritas in plerisque incredibilis, omnia vincens auri & argenti metalla, nisi longissimo æuo non obsolescens. Si Deus vilissima illa marinæ fæcis excrementa tantâ varietate ac pulchritudine concinnat, *si fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, sic vestit, si capilli capitis nostri omnes numerati sunt,* si denique res omnes, quantumcumque exiguæ, non minùs illi quàm maximæ cordi sunt; nos, quibus propositum est Deum sequi, tantæque maiestatis consilia non tantùm suspicere, sed etiam æmulari, alienum à nobis esse ducemus etiam minima virtutis ac perfectionis momenta diligenter expendere? Sanè si Deo gloriosum est, magnum in rebus minimis suæ maiestatis specimen exhibere; nobis non tantùm gloriosum, sed & fructuosum erit, in rebus minimis maxima virtutum lucra sectari. Quod qui fecerit, næ ille virtutis ac sapientiæ numeros omnes explebit; tantoque perfectionis interuallo ceteros mortalium præcedet, quantum versu proximè sequenti declarat Ecclesiastes.

Plin. lib. 9. c. 33.

Matt. 6, 30

Math. 10, 30.

SECTIO DECIMASEXTA.
ECCLESIASTES.

VERSUS 20. Sapiencia confortauit sapientem
super decem principes ciuitatis.

21. Non est enim homo iustus in terrâ, qui faciat
bonum, & non peccet.

METRICA PARAPHRASIS.

DA virum, cuius generosa virtus
Arcem pectoris occupat;
Cuius interdum fouet alma curas,
Et somno vigil accubat;
Quem dies nascens Sophiæ litantem
Et Phæbus moriens videt:
Non eum vulgi quatiet procella
Mentis de solida statu;
Non truces vultus puido tyranni
Vanos incutient metus.
Emicet fulmen nebulis, micabit
Virtus fulmine clarior.
Corruat moles operosa cali,
Iustus subiciet caput.
Non Atlas illo potior labantem
Dexterâ sistere patriam.
Dena non illum meritis adæquent
Vite, culmina ciuium.
Nam quibus virtus ita pectus ambit,
Nullo vt tramite cespitent?
Quis manus nullâ scelerum impietas
Labe ad sidera porrigit?

Ipse nonnumquam sapiens seueræ
 Menti improuidus excidit.
 Mercuri centeno oculo excubantem
 Argum virgula sopiit.
 Fortis interdum, Veneris furori
 Factus ludibrium, cadit.
 Degener terras meritis replentem
 Alciden subigit colus.
 Scimus vt nostri generis parentem
 Celi dotibus inclytum
 Lusa periuri illecebris colubri
 Pellax femina luserit.
 Sed quid errores generis Promethei
 Pennâ vindice persequor?
 Ipse tot stellis radiatus æther
 Sordet luminibus Dei,
 Qui coruscantis proceres Olympi
 Deprendit sceleris reos;
 Et casæ viles lutea stupemus
 Spargi sordibus incolas?

Iob 4.

PROSA EXEGESIS.

NON equidem miramur, homuncionibus ex argillâ
 lutum suum primigenium adhærescere, testas de
 Samiis terræ non absque dispendio integritatis suæ sub-
 inde collidi, homines ex carnis sanguinisque coagulo
 concretos, ea quæ carnis sunt sapere: sed illud potius
 miramur, aliquem è cunctis hominum millibus istius-
 modi sapientem ab Ecclesiaste describi, qui nulli virtu-
 tis occasione desit. Hic enim talis supra humanæ con-
 ditionis fastigium euectus, verè prodigium hominis,
 Deoque quàm homini prior videtur. Nam, vt rectè

Q 9 2 notat

Clemens
Alexan-
drinus 1.7.
Stromatū.
Descriptio
viri iusti
ac sapien-
tis.

August. 1.4.
de Ciuit.
cap. 3.

Epictetus
Enchirid.
cap. 24.

notat Clemens Alexandrinus, imago planè diuina, Deoque similis est anima viri iusti. Hic est ille tot Stoicorum laudibus ornatus, & omnibus tamen maior sapiens. Hic verè Rex est, magnum sui ipsius administrans imperium. Hic verè beatus, cuius animi serenitatem, & perenne gaudium ex virtute natum, nulla mœroris nubes attingere, non magis quàm Solem, potest. Hic est verè diues, qui thesauris omnibus pretiosiores, nullique fortunæ obnoxias virtutes possidet. Hic verè liber est, tum quòd ergastulo corporis inclusus, spiritu tamen emicat, ipsumque cælum penetrat; tum quòd nulli vitio seruitute addictus est. Bonus enim, inquit Augustinus, etiamsi seruiat, liber est: malus, etiamsi regnet, seruus est; nec vnus hominis, sed, quod grauius est, tot dominorum, quot vitiorum. Denique hic verè fortis est: nam & animum vincit, & cupiditates domat, & tyrannorum tormenta despuit, & totum fortunæ regnum sub pedibus conculcat. Quid multa? Instar quadrati agminis aciem virtutum explicat, vt vbicumque infesti aliquid oritur, illic parata sint præsidia, & ad nutum regentis sine tumultu respondeant. Si paupertas, si luctus, si ignominia, si dolor impetum faciant, persistit in vestigio. Si coruus inauspicatum crocitat, inquit Epictetus, non percellitur, sed ipse mox secum discernit, & dicit: Nihil istorum mihi portenditur, sed aut corpusculo meo, aut reculæ meæ, aut existimationi, aut liberis, aut vxori; mihi autem fausta omnia portenduntur, si ego voluero. quidquid enim istorum acciderit, ex eo penes me est, fructum vt capiam. Hic est excelsus ille animus, & supra mortale fastigium emittens, quem Christiani quidem suspiciunt ac venerantur, Stoici verò etiam aris lucisque sacrationem ac venerabilio-

rabiliorem prædicant. Sic enim ex eorum numero Seneca: Si tibi occurrit vetustis arboribus, & solitam altitudinem egressis, frequens lucus, & conspectum cæli densitate ramorum submouens; illa proceritas siluæ, & secretum loci, & admiratio umbræ, fidem tibi Numinis facit. Magnorum fluminum capita veneramur: subita & ex abdito vasti amnis eruptio aras habet: coluntur aquarum calentium fontes, & stagna quædam vel opacitas vel immensa altitudo sacrauit. Si hominem videris interritum, intactum cupiditatibus, inter aduersa felicem, in mediis tempestatibus placidum, ex superiore loco homines videntem, Dei perfectiones æmulantem; non subibit te veneratio? non dices: Ista res maior est altiorque, quàm vt credi similis huic, in quo est, corpusculo possit? Vis istuc diuina descendit. Animum excellentem, moderatum, omnia tamquam minora transeuntem, quidquid timemus optamusque ridentem, cælestis potentia agit. Non potest res tanta sine adminiculo Numinis stare. Itaque maiore sui parte illic est, vnde descendit. Quemadmodum Solis radij contingunt quidem terram, sed ibi sunt vnde mittuntur; sic animus magnus & sacer, & in hoc demissus vt propius diuina nossemus, conuersatur quidem nobiscum, sed hæret origini suæ. Illinc pender, illuc spectat ac nititur; nostris tamquam melior interest. vt non immeritò dixerit Ecclesiastes, hunc talem tamquam diuinum hominem esse supra omnem comparisonem, vsque adeò, vt nec *decem principes ciuitatis*, id est, quantumcumque virorum illustrium numerum innuat cum eodem aut sapientiæ splendore, aut animi robore, aut virtutum ornamentis, aut vlllo genere laudis, posse conferri.

Rationem hanc euidentem subiicit, quòd inter ho-

Q 9 3

mines

*Perfecti
sapiens ac
iustus nemo
in hac vitâ
reperitur.*

*Seneca l. 1.
de Irâ,
cap. 22.*

*Idem l. 3.
de Irâ, c. 25.*

*Hier. Ep. 2.
Ad Eu-
stoch.*

*August.
Sermon. 27.
ad Fratres
eterni.*

mines nemo vnus inueniri possit, qui omnes virtutum numeros expleat. *Non enim est homo iustus in terrâ, qui faciat bonum, & non peccet.* Quis ex omnibus reperitur, qui se profiteri possit omnibus legibus innocentem? Atque vt hoc ita sit, quàm angusta innocentia est, ad legem bonum esse? Quantò latius officiorum patet, quàm iuris regula? quàm multa pietas, humanitas, liberalitas, iustitia, fides exigunt, quæ omnia extra publicas tabulas sunt. Sed ne ad illam quidem non arctissimam innocentiae formulam præstare nos possumus. Alia fecimus, alia cogitauimus, alia optauimus, aliis fauimus, in quibusdam innocentes sumus, quia non successit. Nemo tam circumspectus, cuius non diligentia aliquando sibiipsi excidat: nemo tam maturus, cuius non grauitatem in aliquod feruidius factum casus impingat: nemo tam timidus offensarum, qui non in illas, dum vitat, incidat. Quocumque nos fugâ receperimus, quamdiu nosipsos, tamdiu peccandi pericula circumferemus. Queritur D. Hieronymus, ille scorpionum in solitudine socius & ferarum, inter aspera rupium, & opaca siluarum, Romani luxus ideam sibi repræsentatam. Queritur D. Augustinus: Ecce in solitudine sumus, in cremo sumus, locus tamen non facit sanctos. Peccauit Angelus in caelo, peccauit Adam in paradiso, & tamen nullus locus sanctior illis erat. Quid igitur mirum, si nihil in terrâ à luto immune, nihil in vitâ à vitiis exemptum?

At inquires: Si nemo omnium à culpâ immunis est, ergo nec sapiens ille, quem tot laudibus exornasti, aliud quàm inane commentum esse videbitur. Celebris fuit hæc non solum inter veræ fidei cultores, sed etiam inter Stoicos olim disceptatio, An aliquando extiterit in
rerum

rerum naturâ ille omnibus numeris absolutus sapiens. An perfectus sapiens existat, varia Stoicorum opiniones. Cicero in Lælio. Seneca Epist. 42.
 In quâ sic pronuntiat M. Tullius: Stoïci eam sapientiam interpretantur, quam adhuc nemo mortalis est consecutus. Alij paulo liberaliùs, fortassis instar phœnicis semel anno quingentesimo nasci, sed nasci tamen, arbitrantur. Arbitror ego verius, inter Ethnicos pronuntiasse plerosque Stoïcorum, verum sapientem numquam aut nusquam in orbe repertum, tametsi nonnulli magnos in virtute progressus fecissent, nec procul à vertice constitissent.

Inter veri Dei veræque pietatis ac iustitiæ cultores Inter veros fideles nemo etiam purus homo perfectus.
 idem propemodum sentire possumus, quamvis nonnullos magnis in cælum laudibus efferamus, non tamen eos, quod natura hominis summum habet, fuisse consecutos. Magnum omnino Heroëm fuisse Davidem, nemo infitiabitur, qui meminerit, eum, adstipulantibus sacris Litteris, virum fuisse secundum cor Dei: & tamen quàm fœdè lapsus est in causâ Vriæ Hethæi? Actor. 13. 22.
 Magnus planè vir, & multarum virtutum clarus insignibus fuit Abraham, inquit Ambrosius, quem votis suis Philosophia non potuit æquare: minus enim est quod illa finxit, quàm quod iste gessit: maiorque ambitioso eloquentiæ mendacio simplex veritatis fides. Ambr. l. 1. de Abrahamâ, cap. 2.
 Quod enim pro magno inter Sapientum dicta celebratur, Sequere Deum, perfecit Abraham, factoque Sapientum dicta præuenit, & secutus Deum, exiuit de terrâ suâ. Et tamen illa ipsa tot encomiis celebrata peregrinatio non absque næuo fuit, dum Saram sororem potius quàm vxorem professus, eius pudicitiam manifesto periculo exposuit. Genes. 12. & 10.
 Magnorum etiam virorum natales Christiana Religio festiuo cultu profequitur, neminem tamen, quod in naturæ gratiæque donis extremum

mum est, assecutum esse profiteretur. Vnicus fuit humane salutis assertor Christus, omni virtutis genere perfectissimus, vnus qui exemplar illud cæleste, quantum homini fas est, exprimeret; vnus qui dicere iure suo posset, *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Sed huic propter diuinæ humanæque naturæ, per vnionem, vt vocant, hypostaticam, consortium, eiusmodi à Deo perfectionis ac dignitatis prerogatiua concessa est, ad quam nemo mortalium vnquam possit adspirare. Proximè ab eius perfectione abfuit eius Mater sanctissima: quam etiam propter eximia diuinæ gratiæ subsidia, & exaggeratam virtutem ab omni peccati labe profitemur exemptam. Ceteris hominum perfecta sapientia non contingit, nisi apud inferos, vt aiebat Plato, id est, animo corporeis vinculis exsoluto, in illis æternitatis domiciliis, apud auctorem omnis sapientiæ.

At inquires: Quorsum perfectus ille sapiens ab Ecclesiaste describitur, quem ne decem quidem optimates virtute principes æquare possint, si talem natura non admittit? Verbo dicam: magnis exemplis nos ad virtutem excitare desiderat. Enimuèrò non semper in exemplis, quid gestum sit, attenditur, sed species & idea quædam illius Summi proponitur, quò perpetuò nobis conitendum est. quò si non pertingitur, tamen conatus in laude ponendus est. Ita Plato Reipublicæ suæ formam litteris consignauit: ita Xenophon Cyrum suum tamquam perfecti Regis exemplar introduxit: non quomodo vixerint, sed quomodo viuendum sit, indicantes. Sed quid commentis ac figmentis opus est, cum Christus ipse, doctor noster ac legislator, illud nobis exemplar vitæ præscripserit, ad quod nullus labor, nulla pertingere posset industria, dum ait: *Estote perfecti, sicut*

Ioan. 3,
46.

Plato in
Phæd.

Magna
nobis ex-
empla propo-
nuntur, vt
saltem me-
diocria asse-
quamur.

Matth. 5,
48.

Pater vester celestis perfectus est. Quam perfectionis normam quicumque sibi proposuerit, immortalem gloriam consequetur. Nam tametsi magno intervallo ab hoc perfectionis apice substiterit,

— *magnis tamen excidet ausis.*

Et quid mirum est, ait Seneca, si non ascendunt in altum ardua aggressi? Viros suspice, etiamsi decidunt, magna conantes. Generosa res est, respicientem non ad suas, sed ad naturam (dicam potius diuinæ gratiæ) vires alta conari, & mentem maiora concipere, quam quæ etiam ingenti animo adornatis effici possint. Nam bonis in rebus, ait quidam, conatus semper in laude, effectus Apuleius. quandoque in casu est. Hæc itaque summa est: Tametsi perfectionis apicem nobis proposuerit Ecclesiastes, operæpretium tamen se fecisse existimabit, si istiusmodi sapientem formauerit, qui conatus fuerit in secundis tertiisque consistere. Hunc verò talem porro instituens monet, ne maledicæ linguæ conuitiis à statu mentis, animique moderatione dignâ sapiente deturbetur.

Sen. lib. 1.
de Beatâ
vitâ, c. 20.

Apuleius.

SECTIO DECIMASEPTIMA.

ECCLESIASTES.

VERS. 22. Sed & cunctis sermonibus, qui dicuntur, ne accommodes cor tuum: ne forte audias seruum tuum^a maledicentem tibi.

23. scit enim conscientia tua, quia & tu crebrò maledixisti aliis.

^a Verbum
Hebræum
etiam sonat
contemne-
re, & vilius
de aliquo
loqui.

R r r

M E T R I -

VITAE magistra si sapientia
 Consultus audis, atque animi potens,
 E mentis excelsa theatro
 Despicias innumeros tumultus,
 Dum fors probrorum turba salutor
 Famam caninis dentibus atterit,
 Ne lubrica dicacitatis
 Aure bibas auidâ susurros.
 Nec, si probrum deprenderis impotis
 Lingua, furores indue. Quis, precor,
 Rumusculos fame procacis
 Horrifico tonitru expiabit?
 An, si iocoso te sale quispiam aut
 Mordaci aceto defricuit, facies
 Ensesque spirabis, nouamque
 Materiem tragicis cothurnis?
 Latrante pugnax stat somipes cane
 Immotus, acres nec tumidus leo
 Obliquat adspectus, frementes
 Dum rabiem geminant catelli.
 Excelsa virtus vilia despicit,
 Iraque viles degenerem probant,
 Timorque, suspicaxque cura
 Immeritis furiata poenis.
 Ah! ne susurris te malè credulum
 Iraque cecum hac dedecorent probra:
 Ne vernulas forsân frementes
 In domini caput impotentis
 Famamque crebris ictibus audias
 Diuerberantes. Namque quid attinet

Flammâque & vlticî macharâ
 Tam faciles abolere culpas,
 Quarum sub imo corde domestici
 Te mille testes constituunt reum?
 Quam proprio indulges pudori,
 Cur aliis veniam negabis?

PROSA EXEGESIS.

DVPLICEM ex his Ecclesiastæ verbis cum Lorino Vide Lorinum hoc loco. sensum eruere posse videor. *Cunctis sermionibus, qui dicuntur, ne accomodes cor tuum,* nimirum non esse curiosè disquirendum sapienti quid de se quisque sentiat aut loquatur: deinde, si vltro conuitia aut maledicta ad aures eius accidant, non esse illis toto pectore incumbendum, non esse acerbiùs illa ferenda, aut grauiore vindictâ persequenda. Nam & nimia curiositas, præfertim circa domesticos, in eorum fortasse cognitionem eum adducet quæ meliùs nesciret; & nimia in leues culpas animaduersio eum velut naturæ communis suæque fragilitatis oblitum, inhumanitatis accusabit.

Indignum prorsus est constantiâ sapientis, maledictiæ rumusculos auidiùs captare, & internos animi tumultus vltro accersere, cum testimonio conscientiæ suæ securo lætoque esse liceat. Quid enim attinet singulorum voces aucupari, obseruare nutus, ipsius denique cordis sensa rimari? Non expedit, inquit Seneca, Curiosè rumusculos de se captare, quicquid animi perturbat. omnia videre, omnia audire: multa nos iniuriæ transeant, ex quibus plerasque non accipit, qui nescit. Non vis esse iracundus? ne sis curiosus. Qui inquit quid in se dictum sit, qui malignos sermones, etiam si secreto habiti sint, eruit, ipse se inquietat. Magis autem,

si delatorum calumniis furori faces subiici patiatur.

*Equitas
animi in
ferendis
conuitiis.*

*Stobæus
Serm. 11.*

*Epietetus
Enchirid.
c. 43.*

*Sen. lib. 2.
de Ira, c. 23*

*Ita viuen-
dum, vt
nulla te
conuitia
tangant.*

Pisistratum certè Atheniensium tyrannum memoria proditur, cum multa in crudelitatem eius ebrius conuiuia dixisset, nec deessent qui vellent manus ei commodare, & alius hinc, alius illinc faces subderent, placido animo tulisse, & hoc irritantibus respondisse, Non magis illi se succensere, quam si quis obligatis oculis in se incurrisset. Non minorem constantiæ laudem sibi vindicat Pelopidas, apud quem cum fortis quidam miles per calumniam delatus esset, tamquam ei conuitatus fuisset, respondit: Equidem facta eius respicio, verba autem non audiui. Maiorem etiam à suis perfectionem exigit Epietetus, qui sic præcipit: Siquis nuntiaret quempiam tibi maledicere, ne refuta quæ dicta sunt, sed responde, cum nescisse cetera tua vitia; nam alioqui non illa sola fuisse dicturum. Quid C. Cæsarem dicam, illum qui victoriâ ciuili clementissimè vsus est? Maluit hic, cum posset vindictæ materiam erueri, omnino nescire delicta. Itaque cum scrinia deprehendisset epistolarum ad Pompeium missarum ab iis qui videbantur aut in aduersis aut in neutris fuisse partibus, combussit: quamuis enim moderatè soleret irasci, maluit tamen omnino non posse. gratissimum putans veniæ genus, nescire quid quisque peccasset. Plurimum mali curiositas facit; & hoc imprimis, quòd futuris captandis domesticam pacem perturbat, & leuissimis de causis familiaritate in odium versâ, vitam reddit infuauem.

At inquires: Durum atque indignum est, à seruis & domesticis ludibrio haberi? At ego contrà, magna pars contemptus tollitur, si à contempto ignoratur. Deinde, ita viue, vt prudentum iudicio nulla te conuitia tangant,

gant, minùs lædant. Est hoc Satyrici consilium, sanè hoc loco non importunum :

*Vivendum est rectè, tum propter plurima, tumque his
Præcipuè causis, vt linguas mancipiorum
Contemnas. nam lingua mali pars pessima serui.*

Iuuenalis
Satyrâ 9.

Quamquam, si verum fateamur, dominorum fastus atque inhumanitas procaces ac dicaces seruos efficiat. Olim familiares dici solent iidem qui serui, & patresfamilias, qui domini. Sed enim dominorum superbia timeri à domesticis maluit, quàm diligi: & dum subditorum contempsit affectum, maluit antiquo prouerbio locum dare, Totidem esse hostes, quot serui. O stulta arrogancia, communis naturæ consortium repudiare conantium! At serui sunt. Quid ais? serui sunt? imò conserui, si cogitaueris tantundem in vtrosque licere fortuna. Itaque rideo istos, qui turpe existimant cum seruo suo cœnare. quare? nisi quia superbissima consuetudo cœnanti domino stantium seruorum turbam circumdedit. Est ille plus quàm capit, & ingenti auiditate onerat distentum ventrem, ac desuetum iam ventris officio, vt maiore operâ omnia egerat quàm ingessit. At infelicibus seruis mouere labra ne in hoc quidem, vt loquantur, licet, virgâ murmur omne compscitur. Et ne fortuita quidem verberibus excepta sunt, tussis, sternutamentum, singultus: magno malo interpolatum vllâ voce silentium luitur, nocte totâ ieiuni mutique perstant. Sic fit, vt isti de domino loquantur, quibus coram domino loqui non licet. At illi, quibus non tantùm coram dominis, sed cum ipsis erat sermo, quorum os non consuebatur, parati erant pro domino porrigere ceruicem, ac periculû imminens in caput suum auertere. In conuiujs loquebantur, sed in tormentis tacebant.

Dominorû
inhumanitas
dicaces
facit seruos.

Macrobius
lib. 1. Satur-
nal. c. 10.
Seneca E-
pist. 47.

*Dicacitas
seruorum
excusanda.*

*Epietetus
Enchirid.
c. 64.*

*Gregorius
lib 13. Mo-
ral. c. 13.*

*Bernardus
Homil. 14.*

*Vindicta
cupiditas in
dicaces vo-
frananda.*

*Senec. li. 3.
de ira, c. 24.*

*Idem c. 22
& 23.*

Denique si boni sunt serui qui conuitiantur, dolebis innotuisse tibi quod punias. Quare autem punias verbum temerè prolatum, & fortassis ab opinionis errore profectum? Sic enim excusat Epietetus. Cum tibi quispiam, inquit, maledixerit, memento eum opinatum esse, id ex officio sibi fuisse dicendum. Neque verò fieri potest, vt id sequatur ille quod tibi videtur, sed quod sibi. Quòd si malè iudicat, is damnum incurrit qui decipitur. Sic animo comparatus, non iniquè feres conuitiatorem. nam ad singula dices, ita visum illi fuisse. Sæpè enim contingit, inquit Gregorius, vt ipsa quoque in nobis bona opera ab incautis hominibus reprehendantur: sed qui testem in cælo habet, reprehensiones hominum metuere non debet. Omnino enim sufficit, ait Bernardus, aduersus os loquentium iniqua, opinio bonorum, cum testimonio conscientia.

Deinde, quid prodest animo suo indulgere, & immodicâ vindictæ cupiditate leuissimas ob causas exardescere? Certè pertinaces iras non meretur, quod inconsultâ temeritate bonus seruus effutiuit. At vilissimus seruus est, emptumque de lapide mancipium. Esto fanè: sed laudabilis est etiam vilissimi sanguinis parsimonia. Et quis ego sum, qui serui mei hilarius respondens, & contumaciorem vultum, & non peruenientem vsque ad me murmurationem flagellis & compedibus expiem? Quis sum, cuius aures lædi nefas sit? Ignouerunt multi hostibus; ego non ignoscam pigris, negligentibus, garrulis? Puerum ætas excuset, extraneum libertas, domesticum familiaritas. Nunc primùm offendit? cogitemus quamdiu placuerit. Sæpè & aliàs offendit? feramus quod diu tulimus. Præterea cogitemus, quantis viris impunè maledictum fuerit. Quid facilius fuit

fuit Antigono, quàm duos manipulares duci iubere, qui incumbentes Regis tabernaculo, faciebant quod homines & periculosissimè & libentissimè faciunt, de Rege suo malè existimabant? Audierat omnia Antigonus, utpote cùm inter dicentes & audientem palla interesset; quam ille leuiter commouit, & Longiùs, inquit, abscedite, ne vos Rex audiat. Quid Philippum Macedonem commemorem? ad quem cùm inter alios Atheniensium Legatos Demochares quidam procacis linguæ venisset, auditâ benignè legatione Philippus, Dicite, inquit, mihi, quid facere possum quod sit Atheniensibus gratum? Excepit Demochares: Te ut suspendas. Indignatio circumstantium ad tam inhumanum responsum exorta est: quos Philippus conticescere iussit, & Thersitem illum saluum incolumemque dimittere. At vos, inquit, ceteri Legati nuntiate Atheniensibus, multò superbiores esse qui ista dicunt, quàm qui impunè dicta audiunt. Omitto Dauidem acerbissimis ^{2. Regum} Semei maledictis inconcussum. ^{16,5.} Omitto ipsum Dei Filium, nunc Samatitanum, nunc meribibulum, nunc dæmoniacum appellatum, semper tamen beneficio cum maledictis certantem. ^{Ioan. 8, 52.}

Quæ dum memoriâ recolimus, nonne meritò nos ^{Coniugia moderatè ferenda.} viles animæ liberius aliquod dictum nobis impactum æquo animo tolerabimus? Sanè quemadmodum pufillo solatium in malis fuit, etiam magnorum virorum ^{Senec. li. 3. de Irâ, c. 25} titubare fortunam, & æquiore animo filium in angulo fleuit, qui vidit acerba funera etiam ex Regiâ duci: sic animo æquiore feret ab aliquo se lædi, ab aliquo contemni, cuiuscumque venerit in mentem, nullam esse tantam potentiam, in quam non incurrat iniuria. Denique ad ferenda moderatiùs coniugia illud nos efficacissimè

simè exhortatur, quod subiungit Ecclesiastes: *Scit enim conscientia tua, quia & tu crebrò maledixisti aliis.* Cui illud panè geminum adfert Seneca: Non facillè poterit irasci, qui sibi tacitus ad singula, quibus offenditur, dixerit: Hæc & ipse commisit. Quod qui candidè fuerit confessus, non facillè in aliis seuerè vindicanda iudicabit, qui eadem sibi benignè postulabit ignosci.

Idem ibid.
lib. 2. c. 18.

Postquam hæc singularia vitæ secundum rectam rationem instituendæ præcepta præscripsisset Ecclesiastes, tandem ad vniuersum se genus referens, dum omnes vitæ vias sapienter se iactat explorasse, tanto longius aberrasse se deprehendit à verâ sapientiâ, quanto fidentiùs eam sibi arrogauit: atque ita dum vanitatem sapientiâ duce vitare sese existimauit, non minorem in scopulum impegit alterius vanitatis. Sed hæc ab ipso Sapiente præstat audire.

SECTIO DECIMAOCTAUA.

ECCLESIASTES.

^a Syriaca
habet: Dixi
me sapien-
tem effici:

VERS. 24. Cuncta tentauit in sapientiâ. ^a Dixi:
Sapiens efficiar: & ipsa longius recessit à me
25. multò magis quàm erat: & alta profunditas,
quis inueniet eam?

METRICA PARAPHRASIS.

SEV mea vita fretum est, feruensque Aquilonibus vnda,
Signat vbi liquidas nulla carina vias;
Seu labyrinthæ sinuosa volumina spiræ,
Dædale siue tuæ, siue Canopæ tuæ;

Sen

Seu mea vita palus Borea concreta pruinis,
 Fallit ubi effusus lubrica testa pedes;
 Seu mea vita via est densis perplexa vepretis,
 Rupibus aut præceps, aut viduata die.
 O mihi lapsantes per senta, per inuia, gressus,
 O quis Phœbæ lampadis igne regat?
 Quæ mihi, dum titubant per lubrica secta viarum,
 Dextera præcipientes firmet amica gradus?
 Aut Ariadneo ducens vestigia filo
 Ancipites doceat ire redire vias?
 Quæ mihi sidereâ Cynosura coruscet ab arce,
 Tutus ut in tumidâ net mihi linter aquâ?
 Per mare, per terras, per inhospita tesqua vagamur,
 Et vite ambiguum sollicitamus iter.
 Vivere quis novit? sed quis non vivere novit?
 Ars rara, ars vulgus quam malè nosse putat.
 Vivere se iactet cerdo, cicerisq̃ propola:
 Vivere vix summis res benè nota viris.
 Hic nimis ampla suis extendit carbasa ventis:
 Hic nimis obliquat in sua fata sinus.
 Atque aliquis perijt nimium prouectus in altum;
 Atque aliquis perijt littora curua legens.
 Quis potis est animos fortuna aptare volucris?
 Prospera fors inflat, fors inimica premit.
 Hos necat amplexu nutrix malefida voluptas;
 Hos agit ad restes anxia cura penus.
 Hunc fallit minio fucata Calumnia vultum,
 Illius exundat in sua damna furor.
 Quin etiam pulchro si tramite curris honesti,
 Suspensum ancipiti tramite siste gradum.
 Virtutis cupidum ne ludat amabilis umbra:
 Quæque placent, nimium ne placuisse velis.

Virtus, si nimia est, vitij confinia tangit;
 Cultorique potest iustitia esse nocens.
 Et nimium rutilans hebetat sapientia sensus.
 Tempore qui potuit desipuisse, sapit.
 Scilicet est aliquid, placitis abducere mentem,
 Rebus & immodicis imposuisse modum.
 Nectar & ambrosiam mellis laticisque Lyæi
 Commendant timidis pocula tacta labris.
 Si nimius fueris, damnabunt iurgia Bacchum,
 Dissutiisque natans ebria lingua genis.
 Hac animo volui ambiguus vitæque viæque,
 Nec, gressus ubi mens figere posset, erat.
 Stricturas dubie dederat sapientia lucis,
 Nunc vultum obnubens, nunc iaculata iubar.
 Ceu vibrant tremulas nictantia nubila flammæ,
 Nubila quæ trifidâ dissiliere face.
 Ergo velut cecâ deprensus nocte viator,
 Aut errans nebulâ precipitante diem,
 Hæreo, nec cursum reuolubilis orbita signat,
 Nec regit ancipites præuia flamma pedes.
 Isacidas quondam per inhospita duxit Erythræ
 Deuia sublustri pendula flamma polo.
 Ast ego quos calles, quæ compita secta viarum,
 Quæ sequar aut fugiam climata, lucis egens?
 Rem scio: chara tuas sapientia fundar in vlnas:
 Tu mihi blanda Helice, tu Cynosura mihi.
 Hac duce vel Siculo scopulosa Ceraunia ponto,
 Hac duce vel Libyes arida tesqua petam.
 Illa mihi dudum castos vibrauit ocellos,
 (Hoc satis, vt vinculum ducere posset, erat)
 Illa mihi dudum teneros libauit amores,
 Vixque meus fueram, compulit esse suum.

Illa velut nutrix gremio de matre cadentem
 Fovit, & Euge meus pusto, dixit, eris.
 Illa rudi docuit collidere verba palato,
 Blasula, confuso dimidiata sono,
 Et sua non paribus vestigia lambere plantis,
 Et post se dociles præcipitare pedes.
 Fas mihi post tantos nil desperare fauores:
 Respicit hæc capitis non minus æqua niues.
 Esto, dies pereant, moriantur tempora, noster
 Non idèò ventos sic quoque pascet amor.
 Ergo veni, mea vita veni, frontemque serena,
 Euge vibra gemmas sidera nostra faces.
 Nunc solitos anima risus, nunc vbera pande;
 Nutricis liceat nunc habitare sinu.
 Disseream, si non immulgens vbera labris
 Ebria diuino nectare corda geram.
 Disseream, si non castis circumliget vlnis,
 Teque mihi aeterno fœdere nectat amor.
 Sed nimis, heu! votis miseri indulgemus amantes,
 Et nimis in placidis credula turba sumus.
 Dum mea vota calent, sapientia lusit amantem
 (O quàm crudeli vulnere seuit amor!)
 Constitit ante pedes: sed mox dilapsa per auras
 Par volucris somno, par leuibusque Notis.
 Constitit ante pedes humanâ maior imago:
 Siderei Diuam prodidit oris honos.
 Non sic pulchra ignes fuscant Dictynna minores,
 Non sic Leucothoë spargit ab ore iubar.
 Frontis ebur niuibus decertat, labra corallis,
 Depinguntque rosis lilia mixta genas.
 Ac veluti totidem radiis (Hyperionis instar)
 Lambunt ambrosiæ lactea colla comæ:

Stellantem decorant regni diademata frontem,
 Et niueis adamas lucet in articulis:
 Dextram sceptrā grauant, & pleno Copia cornu,
 Hic Arabum sordent, hic Orientis opes.
 Ut stetit, obliquum ridens vibrauit ocellum.
 Hei mihi! quod voti summa fit ista mei.
 Fundor in amplexus, satiandaque brachia pando:
 Subducit refugo dulcia membra pede.
 Addo gradum, certus collo dare brachia circum
 (Namque fugam stimulos esse putabat amor)
 Ast Ixionio frustrantur brachia nisu,
 Et fugit è cupidis lux mea luminibus.
 Sidereumque caput procul & procul occulit umbris,
 Ut fugiunt longam sidera passa facem.
 Qui mihi tum sensus? qua vox? qua verba fuerunt?
 Heu! memini, fauces destituere sonum.
 Figo, refugo pedem; feror huc, feror anxius illuc:
 Sed quocumque feror, lux mea dulcis abest.
 Delicias frustrata suis mea brachia iacto:
 Obuia sunt vlnis ventus & aura meis.
 O mea vita redi! nam te sine vita fatiscit,
 Et lux Cimmerie noctis adinstar habet.
 O mea vita redi! qua quondam accire clientes
 Per iuga, perque soles compita, perque vias.
 Delicias confessa tuas genus esse Promethei:
 Unde nouercali nunc dea felle mades?
 O mea vita redi, mea lux mea sola voluptas!
 Desipiunt animo te sine cuncta meo.
 Atteror, heu! votis. quid enim profecimus ultra?
 Illa fugit, planctu non renocanda meo.
 Dumque volat, nubes habitat caelumque profundum,
 Culmina mortali non adeunda pede.

Dumque

Proverb. 8,
2.

Ibid. v. 31.

*Dumque chaos penetrat, penetralia vincit auerni,
Qua vis ingenij non capit ima vadi.
Dum iubar obnubit frustra mea vota requiro,
Qui potis est oculis lux sine luce capi?*

PROSA EXEGESIS.

MIRARI fortasse quispiam non iniuriâ posset hanc sapientiæ fugam. Quid enim hoc esse dicimus rei, quod cum Salomon Capite 2. ad congerendas diuitias, ad ædificanda palatia, ad amplificandum Regiæ fortunæ fastum ac splendorem, animum adieceret, & in istiusmodi studia se totum effunderet, affirmarit sapientiam in his omnibus secum perseuerasse; nunc autem cum sapientiâ duce aut ea confectetur ipse, aut aliis præscribat, quæ ad vitam rectè instituendam, moresque conformandos pertinent, se à sapientiæ luce destitui, eamque velut fugâ se subducere conqueratur? Quid dicam? An ignorare me diuini consilij rationes? Hoc certè turpissimum est. Duas tamen, aut fortasse tres in medium adducere conabor. Prima esse potest, nonnulla vanæ gloriæ ex opinione sapientiæ captatio: altera, secretorum diuinæ prouidentie curiosa perferutatio: tertia fortassis addi potest, huius vitæ vanitas, & misera mortalitatis nostræ conditio, quam Deus occulto suo iudicio sub caligine palpitantem detinet. Percurramus verbo singula.

Cum Doctor gentium Apostolus antiquorum Sapientum supercilium deprimeret, eorumque mores contaminatissimos sub Philosophico pallio latentes propalaret, his verbis eos notauit: *Euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.* Non absimile quiddam videtur

Rom. 1, 21
Ostentatio
vana sapientia perdit sapientiam.

detur Sapienti contigisse: qui dum sapientiae laudem sibi arrogat (hoc enim nobis innuunt hæc verba: *Dixi, Sapiens efficiar, vel, ut habet Syriaca lectio, Dixi me sapientem effici;* & alibi: *Locutus sum in corde meo, dicens: Ecce magnus effectus sum, & præcessi omnes sapientia,* &c. dum, inquam, inanem gloriam è sapientiae quodammodo familiaritate captare videtur, hoc ipso se magno interuallo à sapientiae metâ probat abfuisse.

Ecclef. 1,
16.

Genes. 3.

Luce 18,
14.

Basilii
Constit.
Monast.
cap. 11.

Bernardus
Sermon. 13.
in Canticis.
Difficile est omnino superare vanam gloriam.

Chryso-
stomus,
Homil. 43.
ad Pop.
Antioch.

Et quid mirum? nonne tantumdem primo generis nostri parenti Adamo contigit? qui cum inanis gloriae stimulis incitatus, propiorem diuinæ sapientiae communionem affectasset, fatali quadam caligine, densisque ingenij tenebris, secum posteritatem inuoluit vniuersam. Nonne paria nobis contingunt in omni ferè genere virtutum? Nonne Phariseus ille Euangelicus iustitiae suae vanus ostentator, dum se alteri præfert, Deo iudice etiam Publicano posthabitus est? Quare non immeritò monet Basiliius: Fugiamus inanem gloriam, dulcem spiritualium operum spoliatricem, iucundum animarum nostrarum hostem, tineam virtutum, blandissimam bonorum nostrorum deprædatricem.

Sed quis blandam hanc animæ pestem satis vitabit? Rara proculdubiò & exaggeratè virtutis est, magna licet operantem te magnum esse nescire, & manifestam omnibus te solum latere sanctitatem: mirabilem aliis, tibi contemptibilem apparere. Profectò virtutibus ipsis mirabilius esse iudico, vanam gloriam ad extremum suum nihil redegisse: & hunc submissionis triumphum triumphis omnibus augustiorem. Non est enim, inquit Chryso- stomus, non est vitium ita tyrannicum, aut tam latè dominans, quàm vana gloria. Et quemadmodum saui quidam venti in tranquillum mare delati totum ab imo
ita

ita subruunt, vt arena cum vndis misceatur: sic excæcat mentis aciem gloriæ furor. O vitæ nostræ caliginem! ô laborem! ô vanitatem! ingens labor subeundus est in dissipandis tenebris, in inuestigandâ sapientiâ, in præscribendis benè beateque viuendi præceptis: sed postquam ex voto hæc homini cesserint, si voto nimium fuerit delectatus, in vanitatem priore foediorem delabitur; siquidem minoris culpæ videtur affinis ignorantia simplicitas, quàm superba sapientiæ ostentatio. Sic vanitas vanitatem excipit, & ignorantia tenebris tenebræ succedunt vitiorum.

Altera causa, cur sapientia fugerit Ecclesiasten, hæc assignari posse videtur, quòd occulta diuinæ prouidentia consilia circa vitam hominum curiosius inuestigârunt: quod patet ex variis locis, cum toto passim Opere, tum hoc etiam Capite dispersis. Insinuatur hæc causa verbis proximè subnexis. *Et alta profunditas, quis inueniet eam?* Nec mirum est, occulta diuinæ prouidentia consilia scrutantes sapientiæ dispendio multari: siquidem nimis alta sapere, dementia quoddam genus est; & plus velle scire quàm par sit, intemperantis animi vitium. Quid ergo mirum, eos pœnâ dignos censerî, quibus ipsa culpa instar pœnæ obtinet? Celebris est apud Hebræos hæc parœmia: Camelus abiit, vt cornua sibi compararet; at aures etiam, quas habebat, amputauerunt ei. Idem illis contingit, qui inconcessa cupidius affectant, & humani ingenij viribus maiora conantur, vt nimirum communibus naturæ gratiaque donis frustrentur: idemque illis euenit quod olim Thaleti, qui cum in cælum suspiciens, & altra contemplatus, in foueam incidisset, meritò hoc sibi à vetulâ audiuit exprobrari, frustra cum cælestia contemplari, qui

*Curiositas
circa diuinam
prouidentiam
nocet vera
sapientia.*

*Ex libro
Sanedrîn
cap. vii.*

*Maximus
Sermon
21.*

qui quod ante pedes esset ignoraret. Quare

Horat. Ep.
l. 1. Ep. 2.
ad Mecæ-
natem.
Eccli. 3, 22.

Metiri se quemque suo modulo ac pede, verum est,
& ab iis abstinere, à quibus diuinæ vocis auctoritas hu-
mana curiositatis arcet audaciam, dum ait: *Altiora te*
ne quaesieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præ-
cepit tibi Deus, illa cogita semper, ne in illa impingas,
quæ scrutantis oculos reuerberent, & ad inferiora retun-
dant: & quò curiosius acriusque in Solem illum æter-
num oculos intenderis, eò minùs infinitum eius lumen
penetres, & maiorem referas cæcitatem.

Difficilis est
in hac vitâ
vera Sa-
pientia ac-
quisitio.

Tertia causa sapientiæ frustrâ à Salomone inuestiga-
tæ sic assignari potest, vt nulla prorsus eius culpa inter-
uenerit, sed ea sit conditionis humanæ miseria, vitæque
communis vanitas, quòd cogitationes mortalium futi-
les sunt, & incertæ prouidentia nostræ; & quòd plera-
que in hac vitâ cæcis tenebris obducta sunt: vt non rarò
tunc maximè à felicitate aberremus, dum eam summo
studio consecretamur; idemque nobis accidat quod per
deuia cursu contendentibus; qui tantò longiùs à metâ
aberrant, quantò vehementiori studio cursum promo-
uerunt. maximè verò à verâ sapientiâ ac scopo aber-
rant, qui inter huius vitæ tenebras solâ speculatione in
illum collimant, cum virtus in actione potiùs consistat.

Thomas
Campensis
l. 1. de I-
mit. c. 2.

Melior est humilis rusticus, ait Thomas Campensis,
qui Deo seruit, quàm superbus Philosophus, qui, se
neglecto, cursum cæli considerat. Et vniuersè in hac tam
densâ rerum humanarum caligine hoc locum habet, vt
plus manibus quàm oculis, plus actione quàm specu-
latione promoueamus. Profiteretur hoc de seipso Prophe-
ta Regius, dum ait: *In die tribulationis meæ, id est, to-*
to mortalis huius vitæ decursu, quæ mera tribulatio
est, & caliginosum exsilium, Deum, inquit, exquisiui;
manibus

Psal. 76, 3.

manibus meis nocte contra eum, & non sum deceptus. Dum nocte in tenebris rem quampiam quærimus, vt rectè notat Bellarminus, faciliùs palpando manibus, quàm oculis lustrando inuenimus; ita in hoc obscuro tristique nostro exilio faciliùs Deum, virtutem, sapientiam manibus bonorum operum, & obseruatione mandatorum, quàm oculis sublimium speculationum attingimus. Quare postquam animaduertit Ecclesiastes, se altâ speculatione & curiosâ disquisitione nihil proficere; velut aquila relictis nubibus in terram delabitur, & ad ea considerata animum applicat, quæ naturæ viribus & humanâ ratiocinatione inuestigare fas est.

Bellarmin.
in Psal. 76.

SECTIO DECIMANONA.

ECCLESIASTES.

VERS. 26. Lustraui vniuersa animo meo, ^a vt scirem, & considerarem, & quærerem sapientiam, & rationem: & vt cognoscerem ^b impietatem stulti, & errorem imprudentium.

^a Campensis reddit: ad intelligenda ea quæ ratiocinatione inuestigari possunt.

^b Verso LXX. & Syriaca habent: impij stultitiam.

METRICA PARAPHRASIS.

DVM frustra rutilum iubar, laresque
 Diuina sapientie requiro,
 Nec mysteria propalam tueri
 Cortinis datur abdita æuiternis,
 Hæc tandem subiit cupido mentem
 Sub rotis Hyperionis iacentes
 Pennâ remige permeare terras;
 Et saltem rationis ex amussi
 Metiri documenta vanitatis,

T t t

Vitam

Vitam qua facit insuauiore,
 Et vitam facit impiatiorem.
 Aut qua vipereo profusa partu
 Pestis exitio potentiore
 Grassetur gemino sub axe mundi:
 Aut quid stultitie tenens cathedram,
 Infestet grauius genus Promethei.
 Sed quò noxia, quò cupido tendis
 Pruritu insatiabili sciendi?
 Nescires melius, quod agra plores.
 Quis prudens lacrymis fodit scatebras,
 Quæ sat sponte scaturiunt per orbem?
 Si scires minus, & minus doleres.
 Nil moror: malè sit malis tenebris:
 Torquent abdita, propalata vites.
 Aut si nulla datur malis medela,
 At saltem iuuat hoc, iuuat misellos,
 Quæ peste intereant, palàm tueri.

PROSA EXEGESIS.

LAUS est non infima Medicorum, corporis morbos
 solerter inuestigare, notare symptomata, pericula
 cogitatione præcipere, & priusquam incumbant, matu-
 re propulsare: quæ omnia in animæ morbis ac periculis
 eò magis valere debent, quòd hæc maiores pariunt cala-
 mitates, nec raro sempiternas. Stulti enim est, ac cæci,
 & in rebus humanis planè hospitis ac peregrini, secu-
 rum inter tot pericula degere, & quæ pestes animum
 infestent, fusque deque habere. Peruersa confidentia
 est, ait Cyprianus, quæ periculis vitam credit; & lubri-
 ca spes est, quæ inter fomenta peccati saluari se posse
 confidit. Incerta est victoria, inter hostilia arma pugna-
 re;

Pericula
 prospicien-
 da & præ-
 cauenda
 sunt.

Cyprianus
 seu quis
 alius de
 Singul.
 Cleric.

re; & impossibilis liberatio est, flammis circumdari, & nec ardere. Verendum est dormienti in ripâ, ne cadat. Nemo diu tutus est periculo proximus. Quare hæc cura viros cordatos semper intentos habet ac sollicitos, quibus vitii animus potissimum infestetur, quibus mundi illecebris in fraudem impellatur, quibus periculis facilius succumbat. Et quidem tot undique pericula miseros circumstant, vt quò se potissimum conuertant, non satis habeant exploratum.

Quid quisque vitet (ait Horatius) numquam homini satis Horat. li 2.
Cautum est in horas. Odâ 13.

Quid enim omnino tutum est in vitâ mortalibus?

D. Antonium accepimus aliquando Deo repræsentante aërem, quâ latissimè patet, laqueis obductum vidisse, & meritò perturbatum exclamasse: *Quis tandem* Mundus plenus laqueis & periculis.
 euadet? Plena enim sunt omnia periculis, inquit D. Leo, Leo Ser. 5. Quadrages.
 plena laqueis. Incitant cupiditates, insidiantur illecebræ, blandiuntur lucra, damna deterrent, amara sunt obloquentium linguæ, nec semper veracia sunt ora laudantium. Idemque alio loco: *Insidiæ sunt in diuitiarum* Idè Ser. 11. Quadrages.
 amplitudine, insidiæ in paupertatis angustiis: illæ eleuant ad superbiam, hæ incitant ad querelam. Tentat sanitas, tentat infirmitas, dum & illa materia est negligentia, & hæc causa tristitia. Laqueus est in securitate, laqueus est in timore: nec interest, vtrum animus, qui terreno tenetur affectu, gaudiis occupetur, an curis, cum par morbus sit, vel sub vanâ delectatione gaudere, vel sub anxîâ sollicitudine laborare.

Quid ego nunc perniciosas mundi leges, Dei legibus contrarias, commemorem? quid lubricas & ad lapsum præcipites huius vitæ vias? quid insanientium turbam, quæ torrentis instar peruersis opinionibus in-

Cyprianus
lib. de Spe-
acul.

firmos abripit? quid exempla vitiorum, quouis Oratore potentiùs in fraudem impellentia? Cùm enim mens hominis, inquit Cyprianus, ad vitia ipsa ducatur, quid faciet si habuerit exempla? & natura corporis lubrica, quæ sponte corruit, quid faciet si fuerit impulsæ?

1. Ioan. 2,
16.

Mundus
errat in de-
lectu bono-
rum.

Diuitia se-
pè noxia.

Hieron.
Epist. 13.

Gregorius
lib. 34. Mo-
ral. c. 18.
Superbia
vitiâ dam-
nosa.

Prætermitto errores imprudentium, quibus immorari singulis, infiniti laboris fuerit. Tres tantùm maxime peruagatos verbo perstringam, quos hac sententiâ complexus est Apostolus Ioannes: *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* An non merito has *impiorum stultitias, & errores imprudentium* esse dixero? Quid enim feruentioribus votis ac desideriis vulgò prosequimur, & tamen quæ potest esse pestis humano generi capitalior? Diuitias intuere, quas dolores oculorum iure possumus appellare, quanto in pretio habentur? quantâ contentione expetuntur? & tamen disertè de illis pronuntiat diuus Hieronymus, non posse in idem pectus conuenire virtutes & diuitias.

Seueriùs etiam de superbiâ vitæ pronuntiat D. Gregorius, quam tanto ambitu prehensant mortales, asserens eum, qui se illi tradiderit, nullum habere posse cum virtute commercium. Alia, inquit, vitia eas solummodò virtutes impetunt, quibus ipsa destituuntur; ira videlicet patientiam, gastrimargia abstinentiam, libido continentiam expugnat: superbia autem, quam vitiorum radicem diximus, nequaquam vnus virtutis extinctio-
ne contenta, contra cuncta animæ membra se erigit, & quasi generalis ac pestifer morbus corpus omne corrumpit.

Sed quamuis tantam stragem vni superbiæ Gregorius imputet; nescio tamen, an non latius grassetur concupi-

cupiscentia carnis, quam triumphali luxuriæ curru in-
uectam, inter reliquos Pharaonis currus scite describit
Bernardus. Currus hic quatuor vitiis tamquam rotis
voluitur, ventris ingluvie, vestium mollitie, otij somni-
que abundantia, ac denique ardore foedæ libidinis. Equi
bini, vitæ prosperitas, & rerum affluentia: quibus equis
duo insident, torpor ignaviæ, & cæca securitas. Atq; his
quidem calcaria nulla, ne quid sit in regno voluptatis
quod contristeret aut pungat; sed potius conopeum in
manibus ad umbram inducendam, dissimulatio & neg-
lectus rerum providendarum. Proprium namque est,
inquit, mollis & delicatæ animæ, etiam necessarias dis-
simulare curas, & ne æstuantis sollicitudines sentiat, sub
latibulo dissimulationis abscondi. Quid hoc *impruden-*
tium errore perniciosius, & tamen quid familiarius?

Carnis con-
cupiscentia
maximè
noxia.
Bernardus
Scrm. 39.
in Cant.

Itaque ut vnde digressa est, eò reuertatur oratio, cum
plena sint hîc omnia peste, contagione, laqueis ac peri-
culis; ne quis ignorantiam ruinæ suæ prætexeret, *lustra-*
ui vniuersa animo meo, ait Ecclesiastes, id est, diu multum-
que consideravi, quid sapienti in hac vitâ conduceret, ut
congruenter naturæ ac rationi viveret: ac rursus quid
esset inter tot mala huius mundi, inter tot offendicula,
tot pericula, tot vitæ scopulos, tot laqueos, denique in-
ter tot irritamenta malorum, & fomenta cupiditatum,
in quo maximè cespitarent ac laberentur stulti, quo ge-
nere impietatis aut malitiæ maximè peruerterentur, ad
quos scopulos maximè alliderentur, & quibus laqueis
maximè caperentur imprudentes. Et quid tandem inue-
nit quod malorum omnium caput esse pronuntiaret?
Ipsam consulite, ipsam audite.

SECTIO VIGESIMA.

ECCLESIASTES.

VERS. 27. Et inueni amariorem morte mulie-
rem, quæ laqueus venatorum est, & sagena cor
eius, vincula sunt manus illius. qui placet Deo,
effugiet illam: qui autem peccator est, capie-
tur ab illâ.

METRICA PARAPHRASIS.

ERGO erat hoc nostris omen fatale periclis,
Ut fieret nobis femina summa mali?
Hæcine Scylla rati? fera Gorgon, Lerna malorum,
Mors, furia, & si quid dirius Orcus habet?
Quis placido in vultu legeret tam tristia fata,
Vinceret ut furias illa serena Charis?
Siccine blanditiis fallit crudelis Enyo?
Tanta sub Hybleo toxica melle premit?
O frons piæta dolis! ô fallax femina nomen!
Aspera mollities, & sine Marte furor!
Tot mentita vomit morum hæc pellacia fluctus,
Turbet ut Ionium seuæ Malea minis.
Seu tumet agra minis, non sic lea surgit in iras,
Non ita fulmineo dente ferocit aper:
Seu petit amplexus, & basia dulcia libat,
Maius in exitium sic furor ille furit.
Femineos nescis adamantina vincula lacertos?
Basiaque afflatu spargere in ora faces?
Crede probrum fasso: de me non vna Dione
Infami spolio læta trophæa tulit.

Parua loquor; quanta est mulier, prædonis auerni

Fit laqueus, viscum, lora, sagena, plaga.

Dant phalera fucum, & totus de pyxide vultus
(Nam quota pars formæ compta puella sua est?)

Exitium venale Venus quo lumina cæco

Fascinet emptori, facta propola necis.

Aspicias ut volucres fingat, crispetque capillos?

Tortilibus laqueis in tua damna furit.

Aspicias ut niueâ radient duo sidera fronte?

Non pariunt tantas astra comata minas.

Aspicias Assyriâ stillantia tempora nardo,

Utique obeant teretes pieta venena genas?

Fronde sub arborea volucri sic imminet auceps,

Et viscum tremulis illint amitibus.

Aure vides geminâ rutilans ut gemmet elenchus,

Ductaque per colli plurima bacca niues?

Aucupis hic labor est: completis alite clathris

Frondebis ac Tyrio murice claustra replet.

Vbera si pandit pectusque, hanc crede sagenam:

Vincula sunt agiles in tua colla manus.

Sed quid ego hæc? hilares inter tot retia amantes

Ludimus: & probris turba beata sumus.

Noui ego qui medio volitaret in igne pyrausta:

Noui ego qui vetitas nollet abesse faces.

Atque aliquis stringi Paphis affectat ab vulnis:

Atque aliquis figi lumine dulce putat.

Lenones oculos si qua obliquarit amanti,

Hoc satis, ut stultum perdere possit, erit.

Quid si etiam lacrymas succum instillarit amoris?

O! potius lacrymas da crocodile tuas.

Adde rosas, mellisque fauos, quos fundit ab ore,

Et lepidos risus, blanditoque iocos,

Et

Et citharæ digitis animata loquacibus æra,
 Et pede quos volacri lubricat æta choros.
 Hei mihi, quot stolidis mortalibus obuia fata!
 Hei mihi, quàm vitæ prompta ruina venit!
 Tu cui prima Deo cura est placuisse, cuique
 Blandior æthereo risit ab axe fauor,
 Heu fuge, chare Deo, perniciosus alite vento,
 Ocyus elisam nube vibrante facem:
 Heu fuge, ne subeas captiuo vincula collo,
 Torreat aut castum flamma pudenda iecur.
 Nulli impune fuit teneras spectasse puellas:
 Disiliunt istis spicula luminibus.
 Ergo fuge, & Paphios cedendo vince furores.
 Tolle scopum, frustra tela Cupido iacit.
 Hic ignaua mora est: hosti dare terga, triumphus:
 Hic mors certa, pedem figere, vita, fuga.

PROSA EXEGESIS.

ET ego succentor, & Ecclesiastæ nostro succenturia-
 tus ingemino: Heu fuge, fuge hanc honoris ac fa-
 mæ scyllam, hanc pudicitia charybdin, hunc Sirenum
 scopulum, hoc Circaum stabulum, hanc pestem, hanc
 labem, hoc diritatis omnis atque execrationis compen-
 dium. Et quid tandem de illâ dicam, de quâ cum nihil
 fatis dici posset, vno verbo cuncta complexus est Ec-
 clesiastes: *Inueni amariorem morte mulierem.* Et verè dixit
 amariorem esse morte, quando de viris summis non
 rarò triumphauit, qui omnem tormentorum acer-
 bitatem pro nihilo duxerant, ipsamque mortem ante
 oculos constitutam ludibundi adspexerant. Quanti &
 quales Episcopi & Clerici, ait Cyprianus, post confes-
 sionem, & victoriarû calcata certamina, post magnalia,
 &

*Mulier om-
 nis mali
 compen-
 dium.*

*Viri magni
 per mulierē
 ceciderunt.*

*Cyprianus
 siue Origē-
 nes de Sin-
 gul. Cleric.*

& signa mirabilia vsquequaque monstrata, noscuntur cum his omnibus naufragasse, dum volunt in naui fragili nauigare? Quantos leones domuit vna mulieris infirmitas delicata! quæ cum vilis & misera sit, de magnis efficit prædam. Hercules, Samson, Dauid, & ipse præ ceteris Ecclesiastes nos docent. Herculeas flammæ Poëtæ loquuntur, & quidem Oeteis ignominiosiores, quas apud Omphalen & Iölen passus est. De Samsonè illud expendit Ambrosius: Samson validus & fortis leonem suffocauit, sed amorem suum suffocare non potuit: vincula soluit hostium, sed suarum non soluit nexu cupiditatum: messes incendit alienas, sed vnius mulieris accensus ignibus, messem suæ virtutis amisit. Dauidi non tantum nihil detrimenti attulit moles illa carnea gigantis Philisthæi, sed etiam nomen eius immortalitati consecrauit: at vnica tenella mulier eminus conspecta inuictum illud animi robur eneruauit. De Salomone nostro quid dicam? Ipse dolorem suum non celat. *Inueni, inquit, amariorem morte mulierem, quam deinde suis coloribus depingens, ista subiungit: Quæ laqueus venatorum est, & sagena cor eius, vincula sunt manus illius.* quem secuti grauissimi Auctores, pro se quisque suis eam titulis onerarunt potius dicam quàm ornarunt.

Quid igitur ex eorum sententiâ est mulier? Respondet Ambrosius: Ianua diaboli, via iniquitatis, scorpionis percussio, nociuum genus. Cum proximat, stimulat: cum ignem accendit, exurit fundamenta montium. Rursus quid est mulier? Respondet Chrysostronus: Naturalis tentatio, desiderabilis calamitas, domesticum periculum, delectabile detrimentum, mali natura boni colore depicta. Quid est mulier? Respondet Maximus: Mulier est viri naufragium, quietis impedimentum, vitæ

Ambrosius
in Apolo-
giâ Dauid
posteriori.

Ambrosius
lib. Offi-
ciorum.
Mulieris
descriptio
ex variis.

Chrysostr.
Hom. 19.
sup. Mat-
thæum.

Maximus
Sermon. 39.

Anastafius
Nicænus
q. 63. in
Scriptur.

captiuitas, quotidianum damnum, voluntaria pugna, sumptuosum bellum, leæna complectens, exornata Scylla, animal malitiosum. Denique quid est mulier? Respondet Anastafius Nicænus: Quies serpentis, diaboli solatium, officina dæmonum, vipera vestita. Omitto ceteros, qui in hoc probrorum Oceano plenis eloquentiæ velis exspatiantur.

Mulieres
non omnes
in culpâ ac
probrio, sed
impudica.

Ne tamen in sexum femineum publicè contumeliosus habear, palàm adfirmo, non in omnes hæc opprobria conuenire. Noui quo in pretio & honore quilibet naturæ instinctu matrem habere debeat. Sed nec ille plus quàm Stoicus Hippolyti rigor mihi probatur, qui vnus reuerentiâ matris solutus, nimis crudè pronuntiat:

Seneca
Hippolyt.
Act. 2.

Solamen vnum matris amissa fero:

Odiffe quòd iam feminas omnes licet.

Quis enim ignorat, tot illustres virtute feminas, velut totidem astra cælestia, viris etiam non rarè morum sanctitate præluxisse. Itaque illud potiùs Nasoni assentior:

Ouid. lib. 3.
de Arte.

Parcite paucarum crimen diffundere in omnes:

Speçtetur meritis quaque puella suis.

Illud igitur obseruo, non vniuersè contra feminas pronuntiare Ecclesiasten, sed ita signanter: *Inueni amariorum morte mulierem*, non omnem, sed illam nimirum impudicam, illam inquam, *quæ laqueus venatorum est*.

Mulier im-
pudica in-
strumentū
est venato-
ris cacodæ-
monis.
Chrysoft.
Hom. 2. in
Matth.
Idem in
Epist. 1.
ad Cor. 6.

Qui verò sunt isti venatores? Non alij certè quàm cacodæmones, qui meretricio quæstu compendium faciunt. Hinc Chrysoftomus allegoriâ non dissimili cellam meretriciam diaboli vocat officinam, in quâ tartareus ille proxeneta infamem hanc mercem venum exponit. Alibi verò cacodæmones mulieris meretricis lenones esse asserit, & meritò quidem: quemadmodum enim lenones meretricibus amatores conciliant, ita diabolus lenonis

lenonis instar plurimos libidinosi suggestionibus ad scorta perducit. Et rursus, quemadmodum lenones cum meretricibus infamem illum quæstum partiuntur; sic tartareus ille prædo fortunas amatorum scorti mercedem esse permittit, animarum spolia sibi reseruat. Sed inter omnes allegorias magis arridet illa, quæ etiam Ecclesiastæ placuit, venatio, quam Ethnici etiam in hoc quæstu meretricio agnouerunt. Sic enim lena quædam apud Comicum:

Hic noster quæstus aucupij simillimus.

Auceps quando concinnauit aream, effundit cibum;

Aues adsuescunt: necesse est facere sumptum, qui quærit lucrum.

Sapè edunt: semel si sint captæ, rem soluunt aucupi.

Esca est meretrix, lectus illex est, amatores aues.

Plautus in
Afinaria.

Hanc venationem vsque adeò feminis accommodatam existimauit Ecclesiastes, vt singula etiam eius membra, inferni illius prædonis ac venatoris esse dixerit instrumenta.

Membra
singula
mulieris
impudicæ
instrumenta
sunt caco-
demonis.

Ac imprimis, inquit, *sagena cor eius*, tum scilicet, cum externis iudiciis se prodit, vultu, voce, gestu: nisi fortè pro pectore cor accipiens, ad illa reticula alludat, quibus impudicæ nuda vbera furtiuè ostendentes, eò nequius grassantur ad animarum perniciem, quò maiori dissimulatione retia expandunt.

Pectus vete.

Sed à capite potius ordiamur. Quid tam familiare mulieribus, quàm reticulo crines complecti? Et quæ magis opportuna huic venationi silua, quàm crinium? cum etiam de sacris amoribus dicatur: *Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, in vno crime colli tui.* Et dubitare quis poterit, quin maior profano amori sit in crinibus luxuria, cincinnis, calamistris, comarum sug-

Caput sil-
ua.

Cant. 4. 9.

gestu, adulterino puluere, ac denique non vno retis genere?

Oculi multiplex instrumentum. Seneca in Excerptis. Sed ad oculos veniamus non vnius flagitij reos, nec vno nomine infames. Non immeritò dixit Seneca, partem innocentiae esse caecitatem. Huic enim oculi adulterium monstrant, inquit, huic incestum, huic rapinam, huic mala omnia. Certè irritamenta sunt vitiorum, ducesque scelerum. Itaque muliebres oculos profani amoris proxenetas iure quidam vocauit: his enim internuntiis mercatus huius propudiosae mercis exercetur. *Basilii de Verâ virginit.* Basilii prauos duces ac pronubos oculorum iactus esse vult eius, cuius manus ministræ sunt tactus. Lucianus lenones vocauit oculos, & primam amoris viam: Plato amoris principium: Heliodorus præcipua dixit instrumenta fascinationis amatoriae: alius denique specula concava nuncupauit, incendiarias amoris flammâs eiaculantia, quibus captiua & ambusta virorum mens velut in triumphum ducitur.

Fuci ac pigmenta sunt illecebra. Quid nunc fucos ac pigmenta commemorem? quid minium & cerussam? quid herbarum florumque fucos palpebris venustandis, genisque fucandis? Parum scilicet illecebrosa sine his forma esset, & frustra luderet, nisi ab his mendaciis adminicula sumeret, vt virorum stuporem exaggeraret, mutuoque lenocinio fortius illuderent virili robori. Ferunt insolentem pauonem, inquit Nazianzenus, cum turgente collo, pennisque gemmantibus circulum efficit, feminas clangore ad venerem incitare. Eodem modo mirabor, inquit, si tu aliam ob causam formam depingas, quam vt comptulorum & falacium virorum oculos ad te conuertas.

Oris blandimenta sunt viscus. Quid oris ac labiorum gratiam commemorem? de qua Comicus: Viscus merus vestra blanditia est. Si can-

rus etiam accesserit, edicit Cyprianus tolerabilius esse
basiliscum audire sibilantem. Cyprianus
de Singu-
lar. Cleric.

De pectore iam dixi cum Ecclesiaste, meram esse dia-
boli sagenam. qui etiam subiungit: *Vincula sunt manus* Manus
sunt vin-
cula.
illius. inò polypus, quem Veneris esse symbolum, ex
hieroglyphicâ Ægyptiorum disciplinâ tradit Pierius:

Namque sub æquoribus deprensus polypus hostem Pierius
lib. 27.
Continet, ex omni demissis parte flagellis.

Nec aliter sanè muliebres manus, quos complexæ sunt,
inuoluunt, irretiunt, tenent, flagellant.

Sed nec pedes illecebris aut insidiis vacant, maximè si Pedes dis-
curfatio
seu ipsa
venatio.
lasciuis saltationibus in numeros frangantur: quæ pestis
quàm potenter hominum animis dominetur, satis exem-
plis Scripturæ docemur, inquit Ambrosius; cum Ioan- Ambr. l. 3.
de Virgin.
nes Christi prænuntius saltatricis optione iugulatus,
exemplo sit, plus nocuisse saltationis illecebram, quàm
sacrilegi furoris amentiam.

Denique quanta in ornatu cultuque muliebri ad pec- Ornatus
muliebris
multiplex
illecebra.
Petronius
Arbiter.
Seneca l. 7.
de Benefic.
cap. 9.
candum illecebra? dum infames illæ & prostitutæ pu-
dicitæ venatrices, vt cum Petronio loquar, prostant in
nebulâ lineâ, ventum textilem indutæ. Video sericas ve-
stes, ait Seneca, si vestes vocandæ sunt, in quibus nihil
est, quo defendi aut corpus aut denique pudor possit:
quibus sumptis mulier parum liquido nudam se non
esse iurabit. Sed nec pretium deest, vt magis venalis sit
pudor. Video, inquit idem, vniones non singulos sin- Idem ibi-
dem.
gulis auribus comparatos: iam enim exercitatæ aures
oneri ferendo sunt: iunguntur inter se, & insuper alij
binis superponuntur, vt bina ac terna patrimonia au-
ribus singulis appendantur. Omitto torques, armillas,
monilia, ceterumque mundum muliebrem, quibus ad
stuporem vsque tamquam vittis exornantur infelicissi-

inæ illæ publicarum libidinum victimæ. Nam, ut verè
Cyprianus, nullarum ferè pretiosior cultus est, quàm
quarum pudor vilis est.

Deus immortalis! quis inter tot occasiones ruinæ se-
curus incedet? quis tot hamos voluptatis illecebris ve-
stitos, tot retia, tot laqueos vitabit? cumque nec inui-
ctum robur Samsonem, nec sanctitas Dauidem, nec sa-
pientia Salomonem à meretriciis hisce periculis immu-
nem reddiderit, quid illis futurum est, quos nulla vitæ
merita commendant? Certè nihil propius est, quàm ut
cum eodem Salomone dicam: *Qui peccator est, capietur
ab illâ.* Quis enim, obsecro, virtute destitutus, tot blandi-
tiis non emolliatur, tot muliebribus infidiis non circum-
ueniatur? Audite ex ipso Sapiente, quo pacto in pern-
iciem hominum grassetur. *Considero, inquit ille, & recordem
iuuenem, qui transit per plateam in noctis tenebris & caligine.
Et ecce occurrit illi mulier ornata meretricio, preparata ad ca-
piendas animas: apprehensumque deosculatur iuuenem, &
procaci vultu blanditur, dicens: Victimam pro salute voui, ho-
die reddidi vota mea. idcirco egressa sum in occursum tuum,
desiderans te videre; & reperi. Intexui funiculis lectulum
meum, stravi tapetibus pictis ex Ægypto: adpersi cubile
meum myrrhâ, & aloë, & cinnamomo. Veni, inebriemur
vberibus, & fruamur cupitis amplexibus, donec illucescat dies.
non est enim vir in domo suâ, abiit viâ longissimâ. Quid mul-
ta? Irretiuit eum multis sermonibus, & blanditiis labiorum
protraxit illum. Statim eam sequitur, quasi bos ductus ad vi-
ctimam, & quasi agnus lasciuens, & ignorans quòd ad vin-
cula stultus trahatur, donec transfigat sagitta iecur eius: velut
si avis festinet ad laqueum, & nescit quòd de periculo animæ
illius agitur. Ita paulatim serpit illud virus, & viscosa
desideria per consensum in perniciem trahunt.* Quia, ut
ait

Peccator
facile à
mulieri-
bus capi-
tur.

Prover. 7, 7

ait D. Gregorius, ex suggestione oritur cogitatio, ex cogitatione affectio, ex affectione delectatio, ex delectatione consensus, ex consensu operatio, ex operatione peccati defensio, ex defensione gloriatio, ex gloriatioe damnatio.

Gregor. in
Moralibus.

Quid igitur consilij? nullum certè, nisi in pertinaci fugâ diuino auxilio ac fauore susceptâ. *Qui placet Deo,* inquit Ecclesiastes, *effugiet illam.* Non est quòd de castâ cum feminis conuersatione, aut vitæ austeritate, sibi quicumque blandiatur. De eodem cuncti facti sumus luto, ait Hieronymus, iisdem compacti præcordiis, in serico & in pannis eadem libido dominatur: neque Regum purpuram timet, neque mendicorum spernit squallorem. Neque statim nobis de pœnitentiæ subsidiis blandiamur, quæ sunt infelicium remedia. Cauendum est vulnus quod dolore curatur. Et aliud est, integrâ naui & saluis mercibus salutis portum intrare; aliud, nudum hæere tabulæ, & crebris fluctuum incurfibus ad asperissima saxa collidi.

Mulierum
conuersatio
fugienda.

Hier. Epist.
ad Saluinâ.

At pudicæ sunt, inquit, quibus interdum vtor familiaris. Sint etiam religiosæ: at non rarò sub prætextu pietatis latet viscus libidinis, ait Augustinus. Experto crede: expertus loquor coram Deo, & non mentior. Cedros Libani, duces gregum sub hac peste cecidisse reperi, de quorum casu non magis suspicabar, quàm Ambrosij vel Hieronymi impudicâ turpitudine. Maiorem etiam cautelam adhibendam censet Hieronymus, dum ita Rustico scribit: Matrem tuam ita vide, ne per illam alias videre cogaris, quarum vultus cordi tuo hæreant, & tacitum viuat sub pectore vulnus. Ancillulas quæ illi in obsequio sunt, tibi scias esse in insidiis: & quanto vilior est earum conditio, tantò facilius est ruina. Itaque fuge

Etiâ pu-
dicarum,
Augusti-
nus.

Hier. Epist.
ad Rustic.
Mon.

Eccli. 9, 2. fuge hanc pestem, & vt monet Siracides, *non des mulieris potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtutem tuam, & confundaris.* Nihil est enim, vt notat Augustinus, quod magis ex arce virtutis deiiciat animum virilem, quàm blandimenta feminea. Viderunt hoc etiam illi, quibus præter vanam nominis ac famæ immortalitatem nihil fuit propositum: qui tamen ne maculam darent in gloriam suam, non consortio tantùm mulierum, sed etiam conspectu abstinerunt: inter quos Magnus Alexander Darij filias iam in potestatem redactas videre noluit, non committendum ratus, vt cum viros vicisset, à mulieribus vinceretur. Sed maior ac solidior eorum laus est, qui Dei reuerentiâ & virtutis amore ducti, hanc sibi legem cum Prophetâ Iob scripserunt: *Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine.* Talem fuisse magnum illum Arsenium accepimus, cuius colloquium & conspectum cum matrona quædam pietate ducta longo itinere expetiisset, eam videre omnino non sustinuit, & preces saltem flagitanti respondit, hoc se à Deo petiturum, vt numquam eius meminisset. Talem etiam memoriæ proditum est fuisse Hugonem Gratianopolitanum Antistitem: à quo cum Ven. Hugo quæreret, quid de matris aetate videretur, quæ eum officij causâ conuenerat, respondit, de verbis eius posse se iudicare, vultum autem omnino non adspexisse. Quid hos tantos viros in lubrico puellarum congressu fuisse facturos existimamus, qui à grauium matronarum adspectu tam continentes fuerunt? Nos igitur cum his viris summis tam periculosum vitæ scopulum præteruecti, videamus quid tandem inuenerit aut profecerit Ecclesiastes, tam sollicitè inter homines inuestigando rationem secundùm naturam benè beateque viuendi.

SECTIO

Plutarch.
in Alexandro.Daulrutius
Tom. 3.
Catech.
Hist.Surius in
Virâ.

SECTIO VIGESIMAPRIMA.

ECCLESIASTES.

VERSUS 28. Ecce hoc inueni, dixit Ecclesiastes,
vnum & alterum, vt inuenirem rationem,

29. quam adhuc quærit anima mea, & non inue-
ni. Virum de mille vnum reperi, mulierem ex
omnibus non inueni.

30. Solummodò hoc inueni, quòd fecerit Deus
hominem rectum, & ipse se infinitis miscue-
rit^a quæstionibus. Quis talis vt sapiens est?
& quis cognouit solutionem verbi?

^a LXX. ce-
gitationi-
bus. Cam-
pensis, stul-
tis inuen-
tionibus.

METRICA PARAPHRASIS.

QVONDAM in terras ex arce poli
Lumina flexit Rector olympi,
Circumspectans hominum studia,
Penitusque sinus radiis penetrans,
Si reperisset fors è cunctis
Millibus vnum, quem cana fides
Candorque animæ ciuem patriis
Adderet astris. Nemo, heu! nemo
Integer animi, scelerisque exfors;
Nemo, heu! tanti Numinis oculo
Censore fuit, cui maculoso
Lurida vultu, ceu fraterno
Viduata igni Cynthia pallet:
Cui sordentes pudibunda premunt
Sidera flammæ. Qui potis igitur

Psal. 13, 2.

Iob 25.

X X X

Homo

Homo putrescens ligni frustum,
 Aut lampyrides, genus abiectum,
 Fatuâ Numen recreare face?
 At si cunctos agitata poli
 Facit urna reos; an mortali
 Saltem trutina nullum virtus
 Morumque decus dabit eximium?
 En mente vagâ singula scrutor:
 Et nunc feror huc, nunc feror illuc,
 Moresque oculis, vitamque noto,
 Si fors vita norma beata,
 Sanctâque pietas, quam vestigo
 Sæctorque gemens, emicet usquam.
 Heu! quod toties labor in ventos
 Frustratus abit. fecunda quidem
 Sata luxuriant scelerum culmis,
 Sed virtutum sterilescit ager.
 Heu! degeneres, mundi opprobrium,
 Nos elumbis, senioque grauis,
 Vitisque grauis protulit orbis.
 E mille viris exstitit vnus,
 Qui consistens tramite recti,
 Morumque luem, vulgique probrum
 Procul arceret segrege vitâ.
 Ast è totidem millibus vna
 Femina nusquam comperta mihi.
 Hoc compertum scilicet vnum,
 Homini Numen quod dedit esse
 Vultu recto, mente erectâ,
 Cærule mandans templa tueri,
 Vitæque polo ducere normam.
 Talia prisca quondam Patres

Sacla videbant, cum plebs facilis
 Sine lege fidem sponte colebat:
 Cum virtuti suus esset honos,
 Cum noctigenis pestibus orci
 Nondum licuit stygio adflatu
 Fœdare diem. Nunc in senium
 Vergente die, postquam infecit
 Vilior orbem vena metalli,
 Heu! vitiorum menti incubuit
 Funesta cohors: ambitio exlex,
 Præcepſque furor, tabida luor
 Viscera rodens, laceroque gemens
 Luctus amictu, quin & luxus
 Populator opum, nec minus auri
 Scelerata fames, quæque exsanguis
 Longo subeunt ordine cura.
 Nec dira fames exempta opibus,
 Quas blanda parens diuite sulco
 Terra ministrat: Magna Matris
 Fodimus aluum: fuluaque massa
 Nigrante cauo melius latitans
 Iussa ignotam spectare diem.
 Hinc iam fraudum perfida larua,
 Hinc sicarum venale nefas,
 Hinc empta coquunt aconita necem,
 Hinc lupus homini furit alter homo:
 Et pudor & fas exulat orbe.
 Quisnam ut Sapiens ista sagaci
 Corde volutet? Quisve resoluat
 Magnus Apollo, quibus in terris
 Vita lateat norma beata?

POSTQVAM diu multumque expendisset Ecclesiastes, quid beatæ vitæ, & ex præscripto rectæ rationis instituendæ, prodesse posset aut obesse; & inter homines aliquod istiusmodi perfectionis exemplar inuestigans, inuenisset potius quod oculos animumque offenderet, quàm quod virtutis norma censeretur; tandem extremis huius Capitis versibus animum omnino despondens, quid inuenerit, candidè profiretur. Qui quoniam obscuram minimeque expeditam habent sententiam, post metricam paraphrasim eisdem paulò pressius quasi per vestigia complauabo. *Ecce hoc inueni*, dixit Ecclesiastes, *unum & alterum*, id est, varios vtriusque sexus homines considerauit, *ut* ex eorum vitæ contemplatione & comparatione velut ideam quamdam ac *rationem inuenirem* congruenter naturæ, & ex auctoris naturæ præscripto viuendi: *quam adhuc querit anima mea, & non inueni*, tam accuratam scilicet ac perfectam, ut beatæ perfectæque vitæ norma censeretur.

Laërtius
lib. 6.

Quem Ecclesiastæ laborem dum confidero, videre mihi videor Diogenem aliquem Cynicum, qui accensâ lucernâ, clarâ luce plateas obambulans, homines se querere dicebat, publicos ciuitatis mores vix homine dignos fugillans. Nec aliâ mente concionabundus in forum processit, identidem clamans: *Adeste homines. Cumque iam frequentes conuenissent, nec ille finem faceret clamandi, Adeste homines; quidam cum stomacho dixerunt: En adsumus, dic aliquid. Tum ille baculo eos abigens, Homines, inquit, adesse iussi, non sterquilinia. indignos esse hominis nomenclaturâ existimans, qui non ratione, sed brutis agerentur affectibus.*

Si

Si neminem hic Philosophus inuenit, qui qualicumque hominis appellatione censeretur, quem tandem inueniet Ecclesiastes, à quo perfecta vitæ normam possit & exemplar mutuari, qui quæ inter homines emineat

Perfectus sapiens in hac vitâ non inuenitur.
Claudian. Paneg. in Manlij Conf. Laërt. in Zenone.

— *ut alius olympi*

Vertex, qui spatio ventos hiemesque relinquit.

Quamuis enim Socratem, Diogenem, Antisthenem, magnos progressus fecisse, nec longè à vertice constituisse contenderit Posidonius, tantum tamen abest, ut eos, quod in naturâ summum est, affectos esse fateamur; ut præter flagitia, quibus à nonnullis notantur, omnia potius illis defuisse contendamus, quibus veri Dei cognitio cultusque defuit.

Sed est aliud quoddam genus sapientum, qui tum apud Stoicos, tum etiam apud Christianos Proficientes dicuntur. & ij quidem in diuerso genere. Quidam multa magnaque vitia, non tamen omnia fugerunt, sed doctrinâ & exercitio (diuinâ adspirante gratiâ) ad vltiora nituntur. Alij, inquit Seneca, omnes iam affectus & vitia posuerunt, & quæ erant complectenda didicerunt: sed illis adhuc inexperta fiducia est. Iam ibi sunt, ubi non est retrò lapsus, sed hoc illis de se nondum liquet. Iam contigit illis bono suo frui, nondum confidere. Quem perfectionis statum melius & breuius sic expressit Ecclesiastes: *Sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo, utrum amore an odio dignus sit.*

Proficientes aliorum generis sapientum.

Seneca Epist. 75.

Eccle. 9, 1.

Istiusmodi sapientem quamuis hoc vniuersum admittat, verum tamen est illud Poëtæ:

Vir bonus & sapiens, qualem vix repperit vllum

Milibus è cunctis hominum consultus Apollo.

Et quod eodem sensu pronuntiat Ecclesiastes, *Virum de*

Virgil. in Catalectis. Rari sunt huiusmodi sapientes.

mille vnum reperi, tolerabilem scilicet, & qui vtrumque secundum rectam rationem Dei que beneplacitum vitam instituat. Tales nonnullos singula tulerunt secula, quos nunc Fastis Ecclesie vel potius celo adscriptos, pia recordatione veneramus.

At mulierem, inquit, ex omnibus, quas consideravi, non inueni, quae congruenter naturae rectaeque rationi viueret: ex omnibus, inquam, aut illis mille, quas siue Reginas siue concubinas, legitimo tamen toro iunctas habui: aut certe, ex omnibus quas innumerabilium adolescentularum gynaeceo cogitationibus meis obiecto contemplatus sum. Nec mirum, cum feminis, ut sexus, ita animus sit delicatior. Itaque, ut ait Quintilianus, facilius haec pectora metus, odium, ira corrumpunt: & quoniam non habent roboris tantum vnde vitia mentium vincant, plerumque facinus infirmitate patrant. Illud tamen mirum negotium vocat Cyprianus, quod mulieres ad omnia delicata, ad vitiorum sarcinas viris sunt fortiores; in luxu potissimum, de quo sic Tertullianus: Vno lino decies sestertium inseritur. Saltus & infulas tenera fert ceruix, graciles aurium cutes kalendarium expendunt, & sinistra per singulos digitos de sacis singulis ludit. Haec sunt vires ambitionis tantarum usurarum substantiam vno & muliebri corpusculo baiulare.

Quid nunc eius contumaciam in medium adducam? Notum est, Romanas mulieres, cum illis usu vehiculorum interdiceretur, conspirasse, ne aut vterum generent in posterum, aut viris suis parerent. Est enim mulier, ut ait Cato apud Liuium, impotens naturam & indomitum animal; hoc etiam distans a feris, quod ferae exultae mansuescunt, mulieres autem, quod magis excoluntur,

Quintil.
Declam. 2.
Mulieres
facilius de-
prouantur.

Cypria. de
discip. virg.
Mulieres
ad vitia
fortes.
Tertullian.
de Habitu
mulierum.
cap. vii.
Fastuosa.

Plotarchus
Quaest.
Rom. 55.
Contumaces.
Liuius
lib. 34.

luntur, eò magis insolescunt. Si ingenio pollent, & naturam arte perficiunt; cum habitu scientiarum etiam fastum induunt. Si eloquentes ac disertæ sunt, plerumque plus quàm par est persuadent. Si formâ præcellunt;

Lis est cum formâ magna pudicitia.

Si rerum usu valent, in coniuges velut ignavos & inexpertos imperium exercent. Si opes aut maiorum stemmata ad impotentiam animi accedant, tum verò maritos instar luti conculcant. Quid plura?

*Furore multo saevit iratum mare,
Pronique fluvij, & ignis acer impetus,
Inopia acerba, acerba alia quamplurima.
Sed nihil ita acerbum & noxium, ut mulier mala.*

Quidius
Epist. 15.
Heroid.

Euripides.

Itaque in hac naturâ tantopere depravatâ vitæ rectè instituendæ rationem ac normam inuenire se posse desperavit Ecclesiastes. Huiusque rei nulla in Deum culpa refundi potest, cum neminem ille deprauarit, neminem fatali necessitate ad malum impulerit. Quinimò hoc, inquit, inueni, quòd fecerit Deus hominem rectum, & ipse se infinitis immiscuerit questionibus. O quàm rectus, & ad omnem virtutem erectus fuit animus primi generis nostri parentis Adami! cum nulla deprehenderetur apud illum rationem inter sensumque lucta; cum nullæ essent in intellectu tenebræ, nulla in voluntate à Deo auersio; cum anima originalis iustitiæ dote instructa, tanto delectationis gustu sensuque Deo adhæresceret, ut non tantum hac voluptate delibuta, nullius culpæ, quantumuis exiguæ, sordibus sese inquinaret, sed etiam prauos concupiscentiæ motus sub iugum mitteret? cum denique, ut ait Augustinus, motus omnes sensuualitatis imperio tranquillissimæ charitatis obtemperarent. Sed nimirum corruptâ semel naturâ, & cæcitas intelle-

Deus hominem rectum condidit, sed ille se deprauauit.

Augustinus
lib. 2. de
Peccat. origin. c. 35.

ctum

336 SPEC. VANIT. ECCLESIASTÆ CAP. VII.
ctum occupavit, & elumbis ad actus virtutum paulatim
voluntas effecta est, & miser homo velut in caligine
palpitans, infinitis se questionum, difficultatum ac va-
nitatum labyrinthis intricavit. Hinc auaritiæ studia,
hinc ambitus, & honorum contentio, hinc bella, hinc
lites & similitates, hinc carnis contagia, hinc volupta-
rum præstigiæ, & quæ non vanitatum vitiorumque col-
luvies sensim sine sensu mortalium genus inquinavit?
Adeò verum semper illud Horatij:

Horat. li. 1.
Oda 6.

Ætas parentum peior avis tuis

Nos nequiores, mox daturos

Progeniem vitiosorem.

Hæc cum accuratè inuestigasset & observasset Eccle-
siastes, tandem sic epiphonizat, & quasi industrie suæ
applaudens ait: *Quis talis ut sapiens est? & quis cogno-
vit solutionem verbi?* quasi dicat: Quotusquisque in ha-
rum rerum inuestigatione id præstat quod est sapientis?
& quotusquisque hunc nodum dissolvit, prudenterque
diudicat, quid homini in hac vitâ propositum esse de-
beat, vt congruenter naturæ rectæque rationi, id est,
benè beateque, viuat?

SPECV.